

DENDERHOUTEM

&

"DEN GROOTEN OORLOG"

Luc Pots

D/3136/2015/1

bij de omslag: detail van

" De Moedige strijders aan den Yser van Denderhoutem Op 5den Oktober 1915"
(centraal achteraan Achille Ysebaert, de buitenechtelijke zoon van Aloïs De Backer.)

voor mijn kleinkinderen
Jules, Lotte en Louise

" Er is niets dat voor goed verdwijnt als je de herinnering bewaart... "

© Luc POTS - Molenstraat 92 - 9450 Denderhoutem

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur (luc.pots@gmail.com)

INHOUD

Inhoud	2
Voorwoord	3
100 Jaar Geleden: Den “Grooten Oorlog” In Atom	5
Het soldatenleven	20
Lijst der gesneuvelden Atomse soldaten in de Eerste Wereldoorlog	24
(Voorlopige) Lijst der Vuurkruisers Denderhoutem	26
Hun verhaal - De inval	27
<i>Robert Desiré DE WINTER</i>	28
<i>André GORTEMAN</i>	29
<i>Domien Gerard ROELANDT</i>	30
<i>Pieter Alfons DE GEYTER</i>	31
<i>Petrus Amandus TEMMERMAN</i>	32
<i>Gentil MOREELS</i>	33
<i>Raymond DE WINTER</i>	34
<i>Cyriel DE LEU</i>	35
<i>Albert VAN DEN STOCK</i>	36
- Het IJzerfront	37
<i>Camiel VAN GIJSEGHEM</i>	38
<i>Cornelius Rochus PRAET</i>	39
<i>Aimé Joseph VERBEEREN</i>	40
<i>Omer VAN DER SPEETEN</i>	41
<i>Amand VAN SCHANDEVYL</i>	42
<i>Edmond Petrus DE GENDT</i>	43
<i>Jan Baptist ALLA(E)R(D)</i>	44
<i>Achiel DE PAUW</i>	45
<i>Theodoor DE DIER</i>	46
<i>Alphonse NERINCKX</i>	47
<i>Constant Aloïs MUYLAERT</i>	48
<i>Donaat Maurice VERBEEREN</i>	49
<i>Edmond Judocus VAN NEROM</i>	50
<i>Nicolaus Gustaaf DE TROYER</i>	51
<i>Felix Camiel TRIEST</i>	52
Als eerbetoon aan alle Atomse jongens een gedetailleerde reconstructie van	53
<i>Pierre Alphonse DE GEYTER - mijn grootoom</i>	54
<i>Adjudant Achille YSEBAERT (SOUFFRIAU)</i>	60
De Atomse krijgsgevangenen	69
<i>1ste chef Alexis ENGELS</i>	69
<i>Gustaaf VAN DEN BREMPT</i>	76
<i>August DE CREMER</i>	82
<i>Lowie DE WETTER, ingeweken uit Helder gem en zijn twee broers Felix en Jozef</i>	83
<i>De vier gebroeders-soldaten van het gezin Temmerman</i>	94
Atomse Opgeëisten Oorlog 14-18	98
<i>De "Geïnterneerde" soldaten in Nederland: Felix Triest & Alfons Temmerman</i>	108
Bronnen	112

VOORWOORD

In een land waar oorlog heeft gewoed, gaat die niet gauw meer voorbij, ook niet als die oorlog inmiddels een eeuw achter ons ligt. Ook de vier deelgemeenten van Haaltert betaalden hun tol aan de "Groote Oorlog".

Uit Denderhoutem alleen al waren er 273 jonge mannen (269 miliciens plus 4 vrijwilligers) onder de wapens, drieëntwintig van hen sneuvelden. Negentien van hen werden onderscheiden met het Vuurkruis. Dit ereteken pas ingesteld op 6 februari 1934 en werd uitgereikt aan allen die de "Vuurkaart" hadden ontvangen, m.a.w. allen die aan het front onder vuur gestreden hadden.

Bovendien waren er niet minder dan 135 opgeëisten (waarvan er 8 tengevolge ontberingen in ballingschap overleden), 1 soldaat werd "geïnterneerd" een interneringskamp in Nederland en verschillende jongens werden krijgsgevangenen gemaakt en afgevoerd naar Duitsland.

Voor elk van de getroffen (fysisch of psychisch gewonden, vluchtelingen en gedeporteerden) bestaat er een verhaal van verdriet, pijn en beproeving.

Als Atommenaar, initiatiefnemer van "Het Oud Atoms Fotoarchief" in okrAtom - en als medewerker van de Heemkundige Kring Haaltert vond ik het daarom niet alleen gepast maar voelde ik mij moreel verplicht om 100 jaar na datum terug te kijken op deze periode, hoe onze gemeente en onze jonge mannen de oorlog beleefden.

Enkele maanden geleden startte ik met het verzamelen van gegevens over de "Groote oorlog" in Atom met de bedoeling ze te publiceren in het blad van de Heemkundige Kring Haaltert.

Uiteindelijk is het een beetje uit de voegen gegroeid en werd het een boekje van meer dan 100 bladzijden.

Aangezien in het nabije verleden is gebleken dat de inwoners van onze deelgemeenten hoofdzakelijk in de geschiedenis van hun eigen gemeente zijn geïnteresseerd wordt dit boekje gepubliceerd onder de grote paraplu van de Heemkundige Kring maar in nauwe samenwerking met de Gemeente Haaltert en de OKRA afdeling Denderhoutem. Veel van de informatie en foto's die ik in mijn maandelijkse

- en druk gelezen - rubriek "Het Oud Atoms Fotoarchief" in hun maandblad okrAtom heb gebruikt werden mij trouwens door hun leden toegespeeld.

"Het afscheid" - potloodtekening uit het schets- en foto-boekje van Achiel Ysebaert

Als eerbetoon aan al onze Atomse jongens die in de frontlijn stonden of de gruwel van het ballingschap als krijgsgevangene, opgeëiste of geïnterneerde ondergingen probeer ik hier hun verhaal te reconstrueren.

Wij vertellen eerst het verhaal van de "achterblijvers" in Denderhoutem en hoe zij de oorlog beleefden.

Vervolgens lijsten wij alle Atomse gesneuvelde soldaten op gebruikmakend van de publicatie van **Roger De Troyer "Gesneuvelde soldaten WOI en WOII - Haaltert"** (Heemkundige Kring Haaltert - 2005). Waar nodig corrigeerden of vulden wij aan.

Het blijft echter niet bij een weinig zeggende opsomming van data. Wij proberen al die jongens een gezicht te geven door kort hun oorlogsverhaal te reconstrueren gebruikmakend van de bekende geschiedenis van hun eenheid.

Daarom ook publiceren wij van elke soldaat niet alleen zijn leeftijd toen hij sneuvelde maar ook het aantal maanden - soms jaren maar soms ook slechts enkele dagen - die hij tijdens de "Grote Oorlog" in de frontlijn zat.

Waar beschikbaar voegden wij ook foto's bij van de plaats waar zij sneuvelde en begraven liggen.

Hun tot nu toe nog ongekende verhalen werden chronologisch gerangschikt en verdienen bewaard te worden want **"Er is niets dat voor goed verdwijnt als je de herinnering bewaart..."**

Beginnen doen wij bij de inval der Duitsers in augustus 1914 met de val der forten van Luik en Namen en eindigen kort voor de wapenstilstand in november 1918.

U vindt er ook een (meer dan waarschijnlijk nog onvolledige) lijst van de overlevenden die vereerd werden met het Vuurkruis/Croix de Feu.

Het verhaal van sommige jongens is zo interessant dat wij oordeelden er een speciale bijdrage aan te moeten weiden. Zij zullen u zeker helpen om u in te leven in hun belevenissen en na het lezen ervan zal u de "Grote Oorlog" ongetwijfeld met heel andere ogen bekijken.

Veel leesplezier !

Luc Pots
november 2014

100 JAAR GELEDEN: DEN “GROOTEN OORLOG” IN ATOM

De langlopende oorzaak van de oorlog was de imperialistische buitenlandse politiek van de grootmachten van Europa, waaronder het Duitse Keizerrijk, het Oostenrijks-Hongaarse Rijk, het Ottomaanse Rijk, het Russische Rijk, het Britse Rijk, Frankrijk, en Italië.

De moord op 28 juni 1914 op aartshertog Frans Ferdinand van Oostenrijk, de troonopvolger van Oostenrijk-Hongarije, door een Servische nationalist, was de directe aanleiding van de oorlog.

Als gevolg van een alliantiesysteem kwam het Duitse Rijk tussenbeide. Het land dat zich al langer gevangen voelde in een te kleine kooi, zocht een aanleiding om zich uit te breiden en kreeg die nu. De Duitsers, die de Oostenrijkers steunden, verklaarden Rusland – bondgenoot van Servië – de oorlog.

Uit vrees voor Franse steun aan Rusland wilden ze een tweede front in het westen vormen. De bestemming was Parijs en daarvoor werd het *Schlieffen-Moltke-plan* opgesteld, dat de Duitse legers – na een doortocht door België – naar Parijs wilde laten oprukken.

België, verankerd op het Europese continent, kon zich hieraan niet onttrekken. Wanneer de Duitse keizer Frankrijk wilde aanvallen vroeg het België doorgang te verlenen. Ons land was echter sinds zijn ontstaan neutraal en zou deze status verdedigen.

Op 29 juli 1914, één dag na de moord in Sarajevo op aartshertog Frans-Ferdinand en zijn echtgenote, begint het neutrale België met een gedeeltelijke mobilisatie.

De mobilisatie van het Belgisch leger werd uitgevaardigd op 31 juli 1914 om 19 uur toen er zich twee klassen in effectieve dienst bevonden: 1912 en 1913. Voordien waren reeds – gezien de kritieke internationale toestand - alle klassen tot 1899 opgeroepen en op 28 juli werden ook de klassen 1909, 1910 en 1911 opgeroepen.

Op 31 juli, tegen het advies van de regering in, besluit Koning Albert tot een algemene mobilisatie, welke concreet wordt op 1 augustus. Rijkswachters, zelf militair, en veldwachters (champettiers) zullen de mobilisatiebrieven tot in de kleinste uithoeken verspreiden.

In totaal werden in België 360.000 weerbare mannen gemobiliseerd, 18.500 vrijwilligers zullen de eerste twee oorlogsmoedanden de Belgische rangen versterken.

In totaal werden 15 militieklassen (1899 - 1914) opgeroepen en waren er 3 verschillende systemen van dienstplicht:

* klasse 1899-1908: lotelingensysteem, soldaten geboren van 1879 tot 1888.

* klasse 1909-1912: dienstplicht, 1 zoon per gezin, voor de soldaten geboren van 1889 tot 1892.

* klasse 1913-1914: algemene dienstplicht, alle zonen opgeroepen, voor de soldaten van 1893 en 94.

Op 2 augustus nam Koning Albert het opperbevel van het leger op zich en diezelfde dag overhandigde de Duitse ambassadeur het Duitse ultimatum. Een nachtelijke spoedzitting van de ministerraad onder het voorzitterschap van de koning, leidde tot een weigering.

Op 3 augustus was de volledige mobilisatie van de opgeroepen klassen een voldongen feit en met de wet van 4 augustus 1914 werden ook de dienstplichtigen van de lichte 1914 onmiddellijk onder de wapens geroepen i.p.v. op 1 oktober 1914. De opgeroepen moesten zich binnen de 48 uur in hun

kantonnement bevinden. In totaal hebben ongeveer 350.000 Belgen deelgenomen aan de loopgra-
venoorlog, van wie twee van de drie ook werkelijk het front gezien hebben.

Op 4 augustus verklaarde Duitsland de oorlog aan Frankrijk en zag zich hierbij genoodzaakt het Belgi-
sche grondgebied te schenden: de Duitsers kwamen op 4 augustus 1914 om 08u40 te Gemmenich
over de Duits-Belgische grens.

Bij hun inval in België op 4 augustus 1914, dachten de Duitsers dat hun doortocht naar Parijs door
ons land eerder een gezondheidswandeling zou worden. Velen meenden dat het Belgisch Leger zich
zou moeten beperken tot toekijken aan de rand van de weg. De Belgen leverden echter een moedig
vertragend gevecht en trokken zich uiteindelijk terug achter de dubbele fortengordel rond Antwer-
pen, om er vergeefs te wachten op de beloofde Franse en vooral Britse versterkingen.

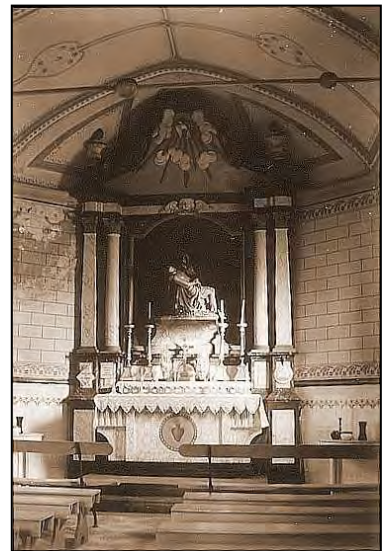
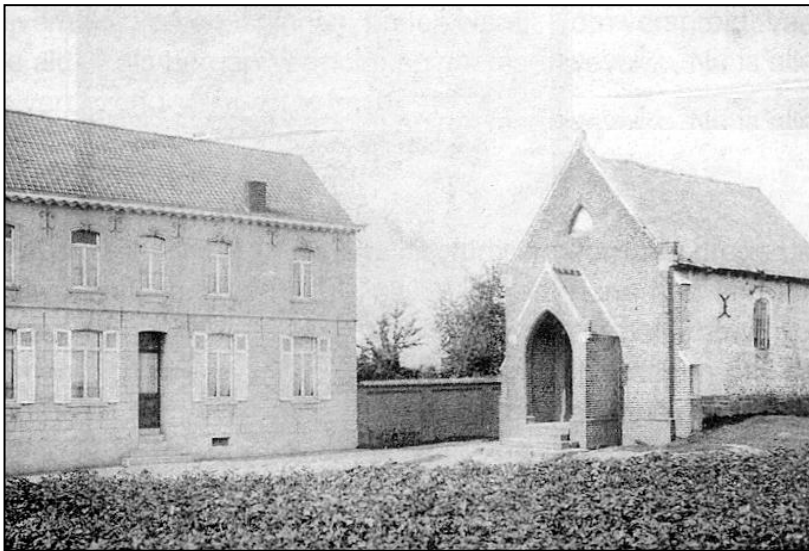
In de maanden daarop doorkruisten de Duitsers heel Vlaanderen, van Limburg tot aan de kust. Over-
al waar de Duitse troepen voorbijkwamen trokken ze een spoor van vernieling: willekeurige terecht-
stellingen, verkrachtingen van vrouwen en meisjes, plunderingen, brandstichtingen,... . Anderhalf
miljoen Belgen slaan op de vlucht, naar Nederland, Engeland of Frankrijk.

Voor de inwoners van onze gemeente duurde het tot 21 augustus 1914 om de eerste Duitse soldaten
te zien. De dag ervoor zijn de Duitsers op hun weg richting Parijs triomfantelijk door Brussel gemar-
cheerd.

Pastoor Constant Pauwels vertelt in het *Liber Memorialis* van de parochie hoe in 1914 Duitse solda-
ten bij hun intrede in het dorp de revolver op voorbijgangers gericht hielden. Angst aan beide kan-
ten?

In den namiddag van den 21 August 1914,
verschijnen de eerste Duitse troepen; twee
uren lang duurde de doortocht; een hon-
derttal soldaten welke voor ons reden, hielden
den revolver gericht naar de inwoners
die langs den weg stonden te zien.

De kapel en altaar uit 1727 van O.L.Vrouw van VII Weeën op de kruising van de huidige Molenstraat en Borrekent

In zijn brief aan de bisschop van Gent waarin hij het verhaal doet van zijn parochianen tijdens de oorlog schrijft hij dat die "van bij het begin der vijandelijkheden dagelijks verscheidene maanden lang in groten getale ter kerke kwamen. Niet alleen om er de H. Mis bij te wonen en ter communie te gaan maar ook om 's avonds het lof bij te wonen" en zij nadien "den ommevang deden ter ere van O.L. Vrouw van VII Weeën tot dewelke hier ene aloude traditie bestaat."

Van het begin af der vijandelijkhe-
den, kwamen de parochianen dagelijks ver-
scheidene maanden lang in groot getal ter
kerke, ten einde de H. Mis bij te wonen
en tot de H. Tafel te maaken; Des avonds
waren zij in het Lof en daarna in den
Ommevang ter ere van O. L. V. van VII
Weeën, tot dewelke hier eene aloude
devotie bestaat. De boetprocessie voor-
geschreven op 15 August werd bijzonder wel
bijgewoond.

De oorlog had trouwens ook een grote invloed op het kerkbezoek van de van huize uit al heel christelijke Atomse bevolking. Pastoor Pauwels schrijft in zijn rapport aan de bisschop van Gent dat het getal der uitgereikte communies van 1913 tot 1918 spectaculair steeg:

Gedurende de jaren der bezetting
 • werden de goddelijke diensten wel opge-
 past door de bevolking; alle avonden
 had er een lof plecht, onder hetwelk de
 gansche rozenkrans gebeden werd. Er werd
 veel gecommuniceerd niet alleenlijk door de
 kinderen, maar ook door de volwassenen,
 zoals blijkt uit deze tabel: In 1913 was
 het getal der Hth. Communien 52.500, en
 klom in 1914 tot 71.300

" 1915	"	76.400
" 1916	"	79.850
" 1917	"	82.100
" 1918	"	84.400

Maandag 24 augustus 1914 zal de geschiedenis ingaan als "loperkesmaandag". Die dag doet namelijk het gerucht de ronde dat de Duitsers alle mannen oppakken, waarop de mannelijke helft van de bevolking in de wijde omtrek op de vlucht slaat. De oorsprong van deze paniekgolf zou te vinden zijn in Denderleeuw. Hier zouden enkele jonge mannen in een dronken bui de spot gedreven hebben met Duitse soldaten, waarop deze kwaad reageerden.

Belgische soldaten in Aalst

In de weken erna is de Denderstreek een soort van 'niemandland', waarbij nu eens Belgische, dan weer Duitse patrouilles door de gemeente rijden. Het Belgische leger voert sabotage-acties uit. Deze zijn gericht tegen de Duitse treintransporten.

In de vroege ochtend van 14 september slaagt de Belgische Genie erin om de spoorbruggen over de Dender te Aalst en Denderleeuw in de lucht te laten vliegen.

Eind september 1914 wordt er gevochten in Aalst om het bezit van de bruggen over de Dender. De Belgische Cavalerie Divisie vero-

DIE DENDERBRUECKE BEI AALST VON OBEN GEGEHEN.

vert Aalst op 26 september. Generaal De Witte, de commandant van deze Divisie richt zijn hoofdkwartier voor de nacht van 27/28 september in Welle in. Op het grondgebied van Iddergem, Denderleeuw en Welle overnachten honderden Lansiers, Gidsen en Karabiniers-cyclisten. Deze sturen op 28 september patrouilles uit in de richting van Asse en IJzeringen. Tegen de avond vertrekken de Belgen weer richting Wetteren. De aftocht naar de IJzer is begonnen.

De dagen daarna bezetten Duitse troepen opnieuw onze regio. Daarmee begint een harde bezetting die 4 jaar duurt.

1914... Troupes Belges barricadées dans les rues d'Aalst essayant le feu de l'ennemi
Belgian troops barricaded in the streets of Aalst bearing the enemy's fire

Een frappante getuigenis over de Duitse aanval vinden wij terug in een brief die de Atomse oud-onderpastoor – en op dat ogenblik directeur-aalmoezenier van het “Hospice” in Hamme - **Renaat De Canck** op 14 september 1914 schreef aan Cyriel De Schepper:

“Wie van ons zou er over eene maand aan zulke ijzelijke gebeurtenis gedacht hebben? Wat viezen en barbaarschen tiep hé? Den duitsch. Ons rustig België zoo in rep en roer

te komen zetten. Ik denk dat hij stillekens aan zijn leger zal verzamelen om zijnen eigen grond van 't machtig Russisch leger te bevrijden. God gave het! Welk schrikkelijke gesel, de oorlog hé? En bijzonder zulken oorlog waarin de duitsche soldaten niet het minste van de oorlogswetten en rechten eerbiedigen.”

Van Denderbaanzen te weet te komen. Wie van ons zou er over eene maand aan zulke ijzelijke gebeurtenis gedacht hebben. Wat viezen en barbaarschen tiep hé? Den duitsch.

En verder:

“Ons hospitaal is bereid om 40 gekwetste soldaten te verzorgen – al de beddens staan gereed. Een 70-tal dames en juffrouwen hebben gedurende verschillende dagen de lessen gevolgd van de doktoers om de zieken te helpen verzorgen.”

En:

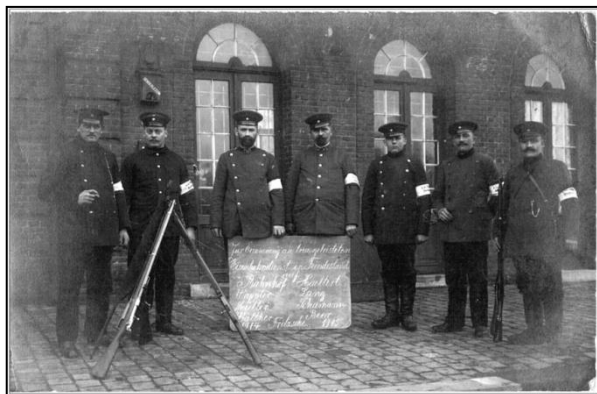
“Op Hamme zijn er ook geheele groepen vluchtelingen van Mechelen en rondom ook hier in 't hospitaal. Onnoodig U te zeggen dat wij die menschen gaarne bijstaan”

Renaat De Canck

God spore het! Welk schrikke-
lijke oersel, de oorlog hi? en bijzonder
zeulken oorlog, woorin de deitische soldaten
niet het minste van de oorlogwetten en
recht verbodigen.

Tot besluit:

"Aldus Cyriel jongen, meer nieuws kan ik u niet schrijven. Gaan wij allen voorts met bidden om den geesel van den oorlog van ons Vaderland te doen verdwijnen. Den H. Jozef, de Beschermers van het Belgenland zal de goede God daarvoor ten beste spreken".

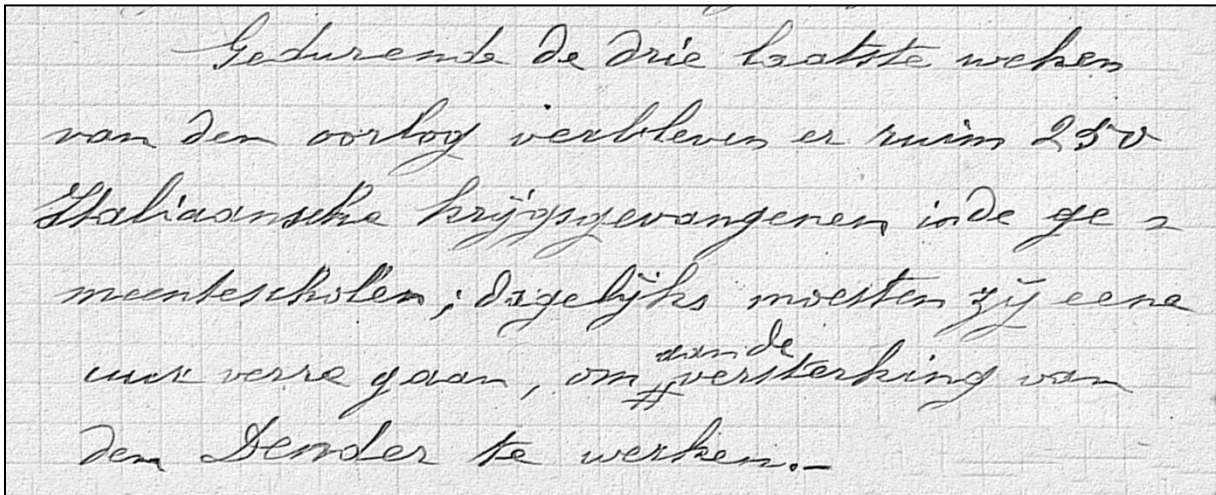
Zeven Duitse soldaten poseren [L] op deze herinneringspostkaart in "Feindesland" (het land van de vijand) vor dem Bahnhof (station) Haeltert" (foto te koop aangeboden op de website Delcampe) en [R] de Duitse soldaten van de Bahn-Wache aan de Kemelbrug (Collectie: Walter Van Sinay)

Niet alleen werden de Atomse jongens gemobiliseerd voor het Belgische leger maar toen het de Duitsers duidelijk werd dat de oorlog vastliep aan het front werden ook de overblijvers door de Duitsers opgeëist: de Duitse oorlogsmachine had werkrachten nodig.

Acht ingezetenen zijn in ballingschap
gestorven: Meylaert Frans, Kiekens De-
mus, Gombert Albert, Wymant Albert,
Verbeeren Cyriel, Baeyens Frans, Wym-
mant Arthur, Coomphyn Frans. —
Praet Premi is in het onderlyke
huis bezweken ten gevolge der ontbe-
ringen in het ballingschap.

Pastoor Constant Pauwels schrijft hierover dat acht parochianen in ballingschap zijn overleden en een negende bij zijn terugkeer thuis aan de doorstande ontberingen stierf. Daarover meer in een afzonderlijke bijdrage.

In 1917 moest Denderhoutem 1.100 Duitse soldaten logies verschaffen voor een tiental dagen. Een Duitse legeraalmoezenier droeg voor een grote groep soldaten de mis op en haast allen gingen te communie. Ondanks protest van de pastoor werd 's namiddags ook een protestantse dienst in de kerk gehouden.

Een groep van 250 Italiaanse krijgsgevangenen werd in de lokalen van de gemeenteschool in de Molenstraat ondergebracht.

Ze werden gevangen genomen tijdens de strijd om Zuid-Tirol tussen de troepen van Italië en Oostenrijk-Hongarije. Italië was inderdaad het minst overtuigde lid van de Triple Alliantie, het verbond tussen Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië vóór de Eerste Wereldoorlog.

In 1914 nog bevestigde Italië haar lidmaatschap van de Alliantie, maar toen even later het vechten echt uitbrak, trok het land zich terug met als argument dat het een verdedigingsverdrag betrof, en dat haar voormalige bondgenoten Duitsland en Oostenrijk-

Hongarije in de aanval waren gegaan. In april 1915 tekende Italië het geheime verdrag van Londen, waardoor het toetrad tot de Triple Entente (de alliantie gevormd in 1907 tussen het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Ierland, de Derde Franse Republiek en het Keizerrijk Rusland) in ruil voor de grensgebieden met Oostenrijk en voor Afrikaanse kolonies. In mei 1915 verklaarde Italië de oorlog aan Oostenrijk en in augustus 1916 aan Duitsland.

Bij de vredesonderhandelingen in Versailles, na de oorlog, bleek de beloning voor dat overlopen veel kleiner dan verwacht, omdat de Amerikanen het Verdrag van Londen niet erkenden. Gebieden in Kroatië, Slovenië, Albanië en Montenegro kwamen niet in Italiaanse maar in Slavische handen, en van de droom van bijkomende Afrikaanse kolonies kwam niets in huis, tot Italiaanse fascistten in de jaren 1930 met veroveringstochten begonnen.

Italië verloor in de strijd om Zuid-Tirol trouwens zeer veel troepen en een deel van die krijgsgevangenen kwam hier in Vlaanderen terecht waar ze werden gebruikt om werken uit te voeren. Ze werkten vooral aan de spoorwegen, aan de aanleg of het herstellen van versterkingen of van wegen en wa-

De Duitse eenheid die tijdens de oorlog 1914-1918 belast was met de bewaking van de Dender in Ninove - Op de grote brug was een houten schutting aangebracht.

uitgevoerd, blijkbaar door Italiaanse krijgsgevangenen. Dat zij een uur ver dienden te gaan/marcheren kan dus perfect kloppen.

De pastoor vermeldt ook dat de bezetter naast de 135 opgeëisten nog eens voor een totaal aan 175.728, 75 Fr aan "boeten" (= oorlogsbelasting) aan de gemeente had opgelegd waaronder voor 13.400 Reichsmark aan tabak en 17.500 Reichsmark aan eieren.

groenten en fruit voorzag het land nog in de eigen behoeften, maar bijvoorbeeld broodgranen werden voor bijna driekwart uit het buitenland ingevoerd. De Belgische landbouw was bovendien afhankelijk van ingevoerde meststoffen, veevoerders, zaden en pootgoed. De boeren slaagden er ondanks alles in gewassen te telen en enkele stuks vee te houden. Door de voedselschaarste werden voor die producten woekerprijzen betaald. Graan is tijdens de Eerste Wereldoorlog een gegeerd artikel waarvan de prijs al vlug de hoogte inschiet. In 1916 breken in verscheidene steden, ook in Aalst, voedselrellen uit.

terwegen. Pastoor Pauwels schrijft hierover dat ze elke dag aan het werk werden gezet bij de Dender om er de versterkingen te verbeteren.

Toen ik bij Erik De Schryver - de auteur van o.m. "Ninovieters Kaffeegieters, 1850-1950 - 100 jaar Ninove in ruim 400 foto's en documenten" - te rade ging bleek dat de Duitse soldaten tijdens de terugtrekking op het einde van de oorlog heel wat vernielingen hadden aangebracht langsheen de Dender, o.m. in Idegem en (aan het sas van) Pollare. De Schryver vermoedt dat Pastoor Pauwels in zijn nota's refereert aan de herstellingswerken die daar naderhand dienden te worden

Op het vlak van voedselbevoorrading rezen al snel problemen: om het Duitse leger te voeden, werd vee, graan, groenten, veevoeder en meststoffen opgeëist. Een deel daarvan werd naar Duitsland uitgevoerd - tegen alle afspraken in - terwijl de Belgische bevolking honger leed.

Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog was ons land slecht voorbereid op het vlak van voedselbevoorrading. Voor heel wat grondstoffen en landbouwproducten was België al decennialang afhankelijk van import. Alleen voor aardappelen, margarine, suiker,

De woekerprijzen die landbouwers ontvingen voor hun producten, maakten hen tijdens de oorlog zeker niet populair.

(zie nevenstaande spotprent uit 1916)

Na de Duitse inval op 4 augustus 1914 werd België een wingewest voor het Duitse leger. Alle strategische grondstoffen zoals papier en benzine maar ook landbouwproducten als aardappelen, tarwe, groenten, fruit en bier

werden vanaf 1915 onder toezicht geplaatst van Duitse 'Zentrales'. Zij dienden officieel om de verdeling van het voedsel over het bezette land te regelen, maar in de praktijk om een groot deel van de Belgische producten naar Duitsland te versassen.

Opeisingen van rundvee en andere levensmiddelen werden verantwoord als noodzakelijk voor de bevoorrading van het Duitse leger. De schattingen over het totaal aantal opgeëiste dieren lopen uiteen. Sommigen menen dat er tussen 1914 en 1918 560.000 runderen, 250.000 varkens, 35.000 schapen en geiten, 92.000 paarden en 1.690.000 stuk pluimvee werden opgeëist, maar volgens anderen ging het om aantallen dubbel zo hoog.

België had geen ravitaillering voor de oorlog voorzien, daarbij kwam nog eens dat de geallieerden een economische blokkade tegenover Duitsland hadden opgeworpen met behulp van de Britse vloot. Het was zo erg gesteld dat België op 26 oktober 1914 nog maar voor vier dagen meel in voorraad had. Al gauw begonnen steden, dorpen en liefdadigheidsorganisaties te improviseren om de nijpende toestand te verhelpen, want men kon niet rekenen op de ontwrichte staat. De buitenlandse hulp zorgde er in de eerste helft van de oorlog voor dat een hongersnood uitbleef. België redde het dus, totdat het land te kampen kreeg met een verschrikkelijke winter in 1916/1917 en de daaruit volgende schaarste aan levensmiddelen.

DENDERHAUTEM. — Molendiefstallen en arket. — De Onderzoekers van het arket van Oudenaarde zijn alhier afgestapt in de dieften te onderzoeken welke plaatsen den vorigen nacht, in de windmolens in M. Coppens en ook bij den Molenaar De nedt. Verscheidene zakken meel en bloemaren ontvreemd. Door het verhoor der gegigen zijn nu de daders gekend; het zijn aldezelfde kerels; zij zullen rechterlijk verld worden.

In "De Werkman" – het weekblad van Pieter Daens – van 11 februari 1916 lezen wij dat "4 zakken graan gestolen werden uit de molen van mulder Justin Coppens" en op 27 april 1916 dat "verscheidene zakken bloem en meel werden ontvreemd in de windmolens van M. Coppens [bedoeld wordt de Groebbemolen in de Vondelen] en ook bij den molenaar De Smedt [de Smetjesmolen in de Molenstraat]".

In de editie van 17 augustus 1917 lezen wij:

"dat ondanks het stellen der nachtelijke wachten de graandiefsten niet afnemen. Met gansche reken hoopen worden de koppen afgesneden".

Nieuws.
Denderhautem. — Graandiefsten.
Nog altijd nemen de graandiefsten niet af, ondanks het stellen der nachtelijke wachten. Met gansche reken hoopen worden de koppen afgesneden. Kan men niet wat meer controle op de wachten uitoefenen?

De Werkman spreekt in zijn editie van 13 oktober 1916 ronduit van "Hongersnood" in de streek van Ninove.

"Een vrouw uit Denderhautem, haar man soldaat, 5 kinderen, het oudste 9 jaar heeft 2 Fr daags. Ondanks moest ze gaan aardappelen bedelen om van honger niet te sterven met haar kinderkes. Als de moeders of vrouwen niet kunnen genieten van't Soldatengeld dan MOETEN ze op een ander manieren geholpen worden. Ik schrijf MOETEN want 't ware een wraakroepende schande als de Familien der Soldaten, die hun rust en hun bloed opofferen, zouden gebrek en honger lijden!" – Pieter Daens in "De Werkman" van 5 november 1915.

"Al in de periode vóór de Eerste Wereldoorlog moest het geïndustrialiseerde België graan invoeren om in het levensonderhoud van zijn meer dan 7 miljoen inwoners te voorzien. In 1916 breken in verscheidene steden, ook in Aalst, voedselrellen uit.

De gehele oorlog zal de Belgische regering in Amerika graan en bloem kopen. Deze aankopen worden aangevuld door Amerikaanse weldoeners. De organisatie 'Commission for Relief in Belgium' verzekert de import in België, met gedoogsteun van de Duitse bezetter. De gemeentebesturen werken samen met het 'Comité National' om de bloem te verdelen."

(cfr. Patrick Goossens-D'leeuw-WO1 in beeld)

*Bloembedeling voor de Gildezaal in Welle
(Collectie: Walter Van Sinay)*

Belgische notabelen zijn in Amerika deze steunactie gaan bepleiten, waaronder de Haaltertse katholieke Minister van Staat Lodewijk Baron de SADELEER die in september 1914 deel uit maakte van de speciale missie naar Engeland en de Verenigde Staten om steun te zoeken, fondsen op te richten en hulpprogramma's op te zetten voor de Belgische bevolking.

De 'Commission for Relief in Belgium' was een Amerikaanse organisatie die met Herbert Hoover aan het hoofd, al vanaf 1914 voedsel aankocht en via de haven van Rotterdam naar België transporteerde. Hier bij ons stond het Belgische 'Comité National de Secours et d'Alimentation' in voor de distributie.

Minister van Staat Louis de Sadeleer

In "La déportation des civils flamands en 1916, considérations médicales : première série de deux cents cas soignés à l'Hôpital Saint-Pierre" geschreven door MM. dokters Paul Vandervelde en Gaston Cantineau lezen wij dat in het Aalsterse "la nourriture était peu abondante" (er weinig voedsel was) en "on distribuait, à des intervalles irréguliers, mais toujours longs, des rations de pain, de café et de soupe" (men met onregelmatige tussenpozen rantsoenen van brood, koffie en soep bedeelde).

uit De Volksstem van 4 augustus 1917

Bovendien kreeg Denderhoutem ook een instroom van vluchtelingen in de gemeente die ook dienden te worden gevoed.

In het dagblad "De Volksstem" van 4 augustus 1917 lezen wij dat "ten behoeve van de vluchtelingen den heer onderpastoor (Van den Abeele?) – lid van het Onderkomiteit van Denderhautem 3000 kg aardappels aan heeft gekocht aan 0,20 Fr de kilo en heeft overgelaten aan de vluchtelingen: 500 grammen per vluchteling en per dag. Daar het de uitgewekene meest aan voedsel ontbreekt dient zulk voorbeeld nagevolgd te worden".

Ook Dr. Pauwels trok zich het lot van de vluchtelingen aan: "In de familie Beague uit Komen die onderdak vond in de villa van dokter Pauwels op den steenweg naar Iddergem werd een zevende zoon geboren. De meter was de dame van de dokter" (De Denderbode - 29.7.1917)

Uit Denderhoutem laat men ons weten : De doopplechtigheden van den kleine Karel-Albrecht Beague zevende zoon (drie dezer zijn sedert 1914 geboren) van M. Albrecht Beague-Dransaert, van Belgisch-Komen, hebben in vriendenkring plaats gehad.

De meter was de dame van Dr Pauwels, wiens villa de vluchtelingen bewonen op den steenweg naar Iddergem. De peter was Mr Notaris Lanoy 1° schepen van Belgisch-Komen, het ambt uitoefenende van den afwezigen burgemeester, en wonende te samen in dezelfde villa.

De kinderen der gemeente alsook de behoeftige vluchtelingen in deze gemeente hebben de milddadigheid en de vreugde dezer gelukkige geboorte gedeeld.

Tijdens WO I ontving de Atomse schoolgaande jeugd inderdaad materiële steun uit de USA (soep, cacao, kledingstukken e.d.). Pierrepont, een klein piepklein stadje in de staat New York, dat zoals vele andere steden en dorpen giften inzamelde voor de noodlijdende kinderen in België via de organisatie "Commission for Relief in Belgium", kreeg Denderhoutem toegewezen.

In eerste instantie slaagde president Hoover erin de Verenigde Staten buiten de oorlog te houden, al verleende hij wel materiële steun aan Frankrijk en Groot-Brittannië.

Maar in 1917 werd de druk om mee te doen met de oorlog steeds groter. De onderschepping van het Zimmerman-telegram, waaruit bleek dat Duitsland Mexico wilde opzetten tegen Amerika, en de torpedering door de Duitsers van het passagiersschip Lusitania in het kader van de onbeperkte duikbotenoorlog, leidden op 6 april 1917 tot een oorlogsverklaring aan Duitsland en de andere Centrale mogendheden.

In een krantenartikel uit de lokale "**Canon Commercial Advertiser**" van 01.12.1914 lezen wij dat er niet minder dan 127,80 US\$ werd opgehaald "*waarvan elke cent zal worden besteed aan de aankoop van voedsel*". In 1918 wordt dat zelfs 570 US\$ en dit met genereuze giften variërend tussen 5 en 15 US\$. Er werd niet alleen geld ingezameld maar ook kledij. Zo hebben wij bv. een lijstje met 77 schorten, 21 kleedjes voor meisjes, 3 winterjassen voor meisjes / vrouwen, 1 voor mannen en ... 278 paar babysokjes. Een klasfoto werd dan opgestuurd als dank naar Amerika.

(meer hierover in het blad HKH-2009/4-"Een vergeten link tussen Denderhoutem en Pierrepont (USA).")

De Atomse juffers uit de "Fransche school" van "Soeur" EMERENCE (Augustine VINCART) in het klooster.

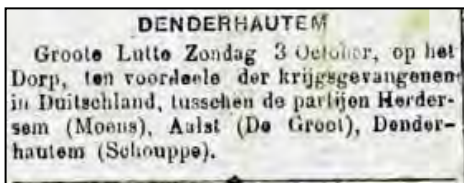

Schoolhoofd Julie Kiekens (?) met de jongens uit de lagere graad klassen van de Gemeentelijke Jongensschool in de Molenstraat

De leerlingen van de Gemeentelijke Jongensschool in de Molenstraat (rechts een strenge Meester René Van Herreweghen)

Ten voordele van de krijgsgevangenen in Duitsland werden al in oktober 1915 "Groote Luttes" (kaatswedstrijden) georganiseerd waar veel volk op afkwam (De Volksstem – 10.9.1915)

Een dramatisch voorval overkomen aan (Petrus) Jozef Van Oudenhove vinden wij terug in "De Volksstem" van 10 december 1914. De Duitsers hadden het beheer van de boerentram tussen Ninove en Brussel overgenomen met alle gevolgen van dien. Op 26 november viel hij van een rijdend rijtuig en werd letterlijk onthoofd.

Op het einde van de Eerste Wereldoorlog werd de dokter getroffen door een Duitse obus en bleef hij zwaar gehandicapt aan beide benen.

Of Denderhoutem ook fysieke schade ondervond van de oorlog? Volgens John Verpaalen van de Stichting Levende Molens (Roosendaal) zou de Smetjes-windmolen in de Molenstraat tijdens de eerste wereldoorlog wel zwaar beschadigd zijn geworden, ja zelfs de verwoesting nabij.

Uit De Volksstem van 10 december 1914

Dat blijkt ook uit een annonce in *De Volksstem* van 18 mei 1919 waarin de openbare veiling wordt aangekondigd door Notaris Van Oudenhove, "op verzoek van den eigenaar" op woensdag 28 mei 1919 om 1 ure nanoen van de materialen voortkomende van de afbraak van den Windmolen De Smet te Denderhautem".

Die schade had niets te maken met een beschieting in het begin van de oorlog op de Belgische zogenaamde "franc-tireurs": een oorlogspsychose bij de Duitse militairen die beweerden dat de Belgische burgerbevolking op grote schaal op Duitse soldaten schoten. Uit de berichtgeving in de kranten weten wij dat de 3 Atomse molens tijdens de oorlog bleven draaien.

Meer dan waarschijnlijk gebeurde die beschadiging dus tijdens het eindoffensief van de geallieerde strijdkrachten en de terugtrekking van de Duitsers in oktober 1918. Daarvoor baseren wij ons op het feit dat Dr. Pauwels "op het einde van de oorlog" ernstig aan de benen werd geraakt door "een" schrapnel. (en dus waarschijnlijk niet afgevuurd werd door de Duitsers).

Windmolens vormden inderdaad ogen van én voor vriend én vijand. In conflictsituaties betekende dit dat ze een uitstekende waarnemingspost vormden, een communicatiemiddel vormden door de stand en bezeiling der molenwieken en bovendien een merkpunt vormden voor de artillerie.

Of de gedeeltelijke instorting op 17 april 's avonds van de stenen torenhoek van de kerk langs het noordwesten al dan niet te maken had met de oorlog konden wij niet achterhalen. Er vielen geen slachtoffers en de schade werd snel hersteld door de Ninoofse steenkapper Karel Birmant en de Atomse ondernemer Maurits Houtman.

In het Liber Memorialis schrijft pastoor Constant Pauwels op 11 november 1918:

"Den 11den november kwam de blijde tijding toe van de Wapenstilstand. Sedert drie dagen verbleef ter pastory de Beyersche generaal Meyer [waarschijnlijk bedoelt hij Wilhelm Mayer van het Generalkommando] - met den opperdoktor der divisie en een officier. Zij namen hun eetmalen in den salon met dertien andere officieren.

Ik heb de Belgische vlag op de pastory en in den toren geheschen ten één uur, terwijl zij aan tafel waren.

Op minder dan ¼ uur was het gansche dorp

bevlagd, de klokken werden geluid en weldra was de gansche bevolking te been.

De kerk werd geopend en de menschen kwamen dankend nederknielen voor Jezus in het H. Sacrament, en voor 't beeld van O.L. Vrouw van Gedurigen Bijstand".

Bij de wapenstilstand gingen zelfs Duitse soldaten, die de toen al 4 jaar durende oorlog ook kotsbeu waren, mee in de toren om de klokken te luiden en de Belgische vlag te hijsen. Het dagelijkse leven hernam vrij vlug zijn gewone gang.

Het monument voor de gesneuvelden kwam er op initiatief van de Atomse soldaten zelf die de oorlog hadden overleefd. De affiche die de inwoners opriep om ook hun duit in het zakje te doen voor de oprichting van een gedenkmonument was gedateerd 7 juni 1919 en ondertekend door H. De Wilde (waarschijnlijk Kamiel Hector °14010.1892) en Achiel Ysebaert, de buitenechtelijke zoon van advocaat De Backer. De soldaten hadden zelf 192,5 Fr van hun karige soldij bij elkaar gebracht. Uiteindelijk was er voldoende omgehaald om een zuil te laten beeldhouwen maar niet voor de bijhorende sokkel. Vandaar dan ook dat de zuil op een gemetste sokkel staat.

Hoe zij de oorlog zelf aan den lijve ondervonden schreven zij zelf neer op de affiche:

"Enige onzer jongens vielen reeds te Luik, te Namen en te Antwerpen: de andere volgden ons leger naar den Yzer. Daar brachten ze in de ijselijkste voorwaarden vier eeuwenlange oorlogsjaren door

gescheiden van alle familieleden. Hunne woningen waren donkere holen, hunne legersteden enkele planken, hunne dagelijksche bezigheden afbeulend werk en het trotseren van koude, regen en vijandelijk schroot, de dood zelve die hun onophoudelijk onder duizend vormen boven de hoofden dreef."

En over "de doodgebulde opgeëischten" over wie ook een afzonderlijke bijdrage (zie verder) "Weggedreven als kudden vee moesten zij, tegen wil en dank, zonder eten als slaven werken. Dan als zij genoeg afgebeeld en uitgehongerd waren en van ontbering niet meer rechtstaan konden sloegen men ze dood."

Het monument werd ontworpen door de Ninovierter Jules Birmant en uitgevoerd door zijn broer steenkapper Karel Birmant. Het grafmonument van Advocaat Aloïs De Backer was trouwens ook een realisatie van de beide broers.

De korenaren op het monument verwijzen uiteraard naar het oorspronkelijke wapenschild der gemeente Denderhoutem maar Achiël Ysebaert liet onderaan het bekende vers van Cyriel Verschaeve, de geestelijke raadsman van de Vlaamse Frontbeweging, beitelen:

"Ginds liggen hun lijken als zaden in het zand, hoop op den oogst O Vlaanderland"

De niet mis te verstane verzuchting van de Vlaamse frontsoldaten. Koning Albert I had immers bij de Duitse inval van 4 augustus 1914 de Vlamingen vermeende gelijkheid in rechte en in feite beloofd als zij gevolg gaven aan zijn oproep om zich te melden bij het Belgisch leger om zich in het avontuur van "den Grooten Oorlog" te storten.

Hetzelfde vers staat trouwens ook op de door zijn vriend Joe English ontworpen heldenhuldezerkjes maar in Denderhoutem werd de "Hier" door "Ginds" te vervangen.

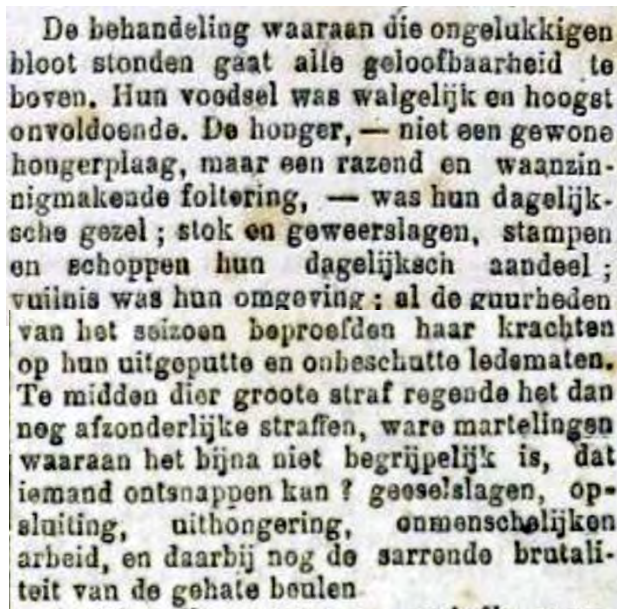
"Joe" (Joseph Alphonse Marie) English was een Vlaamse tekenaar en kunstschilder met Ierse roots. Hij overlijdt aan de gevolgen van een slecht verzorgde blindedarmontsteking in het legerhospitaal 'L'Océan 2' in Vinkem op 31 augustus 1918. Hij is een van de Vlaamse IJzersymbolen. Zijn beeltenis staat gebeeldhouwd op de Paxpoort in Diksmuide.

De veroordeling en de onderdrukking van de Frontbeweging en het activisme door de Belgische overheid na de Wapenstilstand bracht bij Verschaeve en de Vlaamsnationalisten de overtuiging bij dat er van België niets te verwachten viel.

Op één van de oorspronkelijke zijanten kwam de gedenkplaat waarop de namen van de gesneuvelde soldaten staan gebeiteld evenals de plaats en de datum van hun overlijden.

Het monument zou oorspronkelijk op het bovendorp worden geplaatst "*op de publieke plaats tusschen de kerk en Mr. Alfons Van Damme*" maar kwam uiteindelijk terecht op de zuidkant van de kerk en ... de voorkant werd de zijkant.

Op 18 april 1920 had een plechtige lijkdienst plaats voor de gesneuvelden en slachtoffers van de oorlog. Een benedictijn van de abdij van Steenbrugge - oud-legeraalmoezenier - droeg de mis op en wijdde het monument in en hield er een toespraak.

De behandeling waaraan die ongelukkigen bloot stonden gaat alle geloofbaarheid te boven. Hun voedsel was walgelijk en hoogst onvoldoende. De honger, — niet een gewone hongerplaag, maar een razend en waanzinnigmakende foltering, — was hun dagelijksche gezel; stok en geweerlagen, stampen en schoppen hun dagelijksch aandeel; vuilnis was hun omgeving; al de zuurheden van het seizoen beproefden haar krachten op hun uitgeputte en onbeschutte ledematen. Te midden dier groote straf regende het dan nog afzonderlijke straffen, ware martelingen waaraan het bijna niet begrijpelijk is, dat iemand ontsnappen kan? geeselslagen, opsluiting, uithongering, onmenselijke arbeid, en daarbij nog de sarrrende brutaliteit van de gehate beulen.

Over soldaten uit de Eerste Wereldoorlog kan je redelijk veel informatie vinden, zeker met de 100-jarige herdenking. Over de werklieden-vrijwilligers en de opgeëisten hoor je veel minder. Er zijn weinig of geen lijsten van te vinden. Wie vertrok, wie stierf, wie kwam terug en welke ontberingen hebben zij moeten doorstaan? Reden te meer om aan hen een uitgebreid hoofdstuk te weiden.

Evenzo over de vergeten "geïnterneerden": wat en wie waren zij?

Op de volgende bladzijde proberen wij de Atomse gesneuvelden een gezicht te geven waarbij wij de publicatie van "**Gesneuvelde soldaten WOI en WOII - Haaltert**" van Roger De Troyer (Heemkundige Kring Haaltert - 2005) als basis gebruikten. Het blijft echter niet bij

een oplijsting van data: waar nodig corrigeerden wij of vulden wij aan en probeerden wij hun oorlogsverhaal te reconstrueren gebruik makend van de bekende geschiedenis van hun eenheid.

Waar beschikbaar voegden wij ook foto's bij van de plaats waar zij sneuvelden. De verhalen werden chronologisch gerangschikt en beginnen bij de inval der Duitsers in augustus 1914 met de val der forten en eindigen kort voor de wapenstilstand in november 1918.

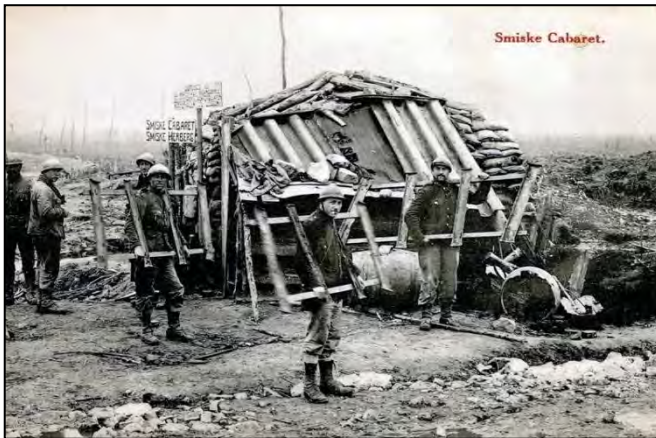
Ook vonden wij het niet alleen interessant maar ook confronterend om van elke soldaat niet alleen zijn leeftijd te vermelden toen hij sneuvelde en ook het aantal maanden - soms slechts enkele dagen soms jaren - die hij tijdens de "Grote Oorlog" in de frontlijn zat. Sommigen van hen sneuvelden al slechts enkele dagen na hun mobilisatie, anderen dan weer maakten de gruwel van 4 jaar oorlog mee en sneuvelden luttele dagen voor de wapenstilstand.

Hun verhaal zou niet volledig zijn geweest indien wij ook geen inkijk hadden gegeven in hun dagelijks soldatenleven. Het werd een beklijvend stuk en na het lezen ervan beseft men pas welke bovenmenselijke inspanningen zij hebben geleverd en hoe zinloos een oorlog wel is.

Wij publiceren ook een (meer dan waarschijnlijk onvolledige) lijst van de overlevenden die vereerd werden met het Vuurkruis/Croix de Feu. Aanvullingen zouden van harte heel welkom zijn.

HET SOLDATENLEVEN

Hun verhaal is geen triomfantelijke terugblik, maar een beschrijving waarin het lijden van de gewone frontsoldaten centraal staat. Zij hebben vreselijke beelden gezien: mensenmassa's op de vlucht onder leiding van priesters, vluchtend ver van hun dorp, oudjes, vrouwen, kinderen, allen in grote angst. Ze hebben kameraden zien vallen, sommigen kapotgemaakt door granaatscherven. Uiterlijk zijn ze als mens onherkenbaar geworden: oververmoeid, kapotte kledij, vermagerd, vuil en het gezicht verbrand en bebaard. Innerlijk was er de strijd om normaal te blijven.

Bij het schrijven van hun verhalen is mij opgevallen dat de Belgische soldaat niet voorbereid was op oorlog. Aan de IJzer leefden de soldaten als vagebonden blootgesteld aan de guurheid van een afschuwelijk seizoen te midden van het water in zeer schamele loopgraven, vol modder.

Kledij, beschutting, schoeisel, voeding waren veruit ontoereikend. Ze trokken ongeveer om de twee dagen met have en goed op de rug van het front naar een rustplaats. Op de rustplaats kantonneerden ze vaak in schuren, kerken of op zolders van

zwaar gehavende hoeven. De vele troepenbewegingen zorgden onderweg voor een dikke modderbrij. Aan het front heerste de geur van verrotting en brand.

“De soldaten zijn geen mensen meer, maar als willoos vee geworden, ziek, verdoofd door het kanon, ontzenuwd, verlamd en verscheurd door smarten... wankelend als zieken, vermagerd tot op het gebeente... Ze stinken, zijn vuil, smerig en ver dwaasd.

De zwaksten, onverschillig voor de dood, vallen onder het bombardement in een gracht in slaap, ... , er zijn er, die op den grond als kinderen van honger en vermoeienis liggen te wenen”.

(Hans Abraham., De Grote Oorlog. Uitgeverij Opdebeeck, Antwerpen, 1919.)

Anderen werden overspannen en ontwikkelden zenuwstoornissen (“tics nerveux”) door het continu gespannen luisteren naar de schrielle tonen van aankomende granaten.

De verdedigingslijn van het Belgisch leger bevond zich achter de spoorwegberm die liep van Nieuwpoort, over Ramskapelle, Pervijze en Kaaskerke tot aan Diksmuide. De berm stak zowat anderhalve meter boven het ondergelopen land uit. In die aarden wal hadden de Belgen om de vijf à zes meter kleine, lage verblijfplaatsen uitgegraven voor telkens maximum vier man.

(Vanleene P., Op naar de Grote Oorlog. Mairi, Elsie en de anderen in Flanders Fields. Uitgeverij de Klaproos, Koksijde, 2001.)

In het begin had de "gezondheidsdienst" van het leger enkel een menslievend doel: de zieken en gewonden te verzorgen maar weldra moest de dienst helpen om de legersterkte op peil te houden. In het begin van de oorlog waren er relatief weinig gewonden: bij de gevechten rond Luik en Namen

werden de gekwetsten nog afgevoerd naar burgerhospitelen of met burgertreinen, waarvan de derde klasse derwijze was ingericht dat er draagberries in konden worden opgehangen, waarmee de gewonden naar Brussel konden worden overgebracht.

Met de terugtocht naar de IJzer in oktober 1914 veranderde de situatie volledig: de wegen werden voortdurend beschoten en de hulpposten de een na de andere vernietigd. In vrachtwagens werden de gewonden vervoerd naar de dorpen waar in der haast eldhospitelen waren opgericht en nadien

per trein overgebracht naar Calais. Het was een lange, pijnlijke weg want er was slechts een spoorlijn en dikwijls moest de ziekentrein uren staan wachten om een trein met munitie door te laten, die koste wat het kost, aankomen moest. Soms waren ze meer dan 24u onderweg in de kou en zonder voedsel en menigeen begaf het voor hij ter bestemming geraakte. De inrichting was er zeer primitief en er zat niks anders op dan de gekwetsten naar Engeland over te brengen. "Den Brozen" (Jozef Soufriaux) leerde er zo zijn vrouw Miet (Van Ravensteyn) kennen.

Koningin Elisabeth ging van hospitaal tot hospitaal en gaf Prof. Depage - die in de Balkan ervaring had opgedaan in oorlogssituaties - de opdracht de gezondheidsdienst te reorganiseren: zo ontstond het beroemde hospitaal "l'Océan" in de duinen van De Panne langs de spoorweg Adinkerke-Calais. Zodra de gevechtlijn vast lag werd de geneeskundige dienst ook op het front worden heringericht. De ziekendragers kregen een soldatenpak en werden verdeeld verschillende compagnies. In eerste lijn werden dekkingen gemaakt in beton, waar de ge-

wonden enigszins buiten gevaar konden gebracht worden en de eerste hulp ontvangen. Daarna werden ze op draagberries, door de brancardiers naar een post naar een steenweg gedragen, waar een auto ze kwam afhalen om ze naar een der fronthospitelen te voeren.

De schuilplaatsen aan het front waren laag en doordrenkt met vocht. Het waren "hutten met een planken dak waarop aarde en graszoden gestapeld lagen en met jutezakken werd afgesloten. En met een lage deuropening waardoor de bewoners één voor één gebukt binnen konden kruipen. Binnenin lag een dikke laag stro om op te slapen en in het midden stond een emmer met gaten rondom waarin houtskool gloeide. De spoorbiels die nog even in de schuilplaatsen uitstaken, dienden als kapstok en om kaarsen op te zetten. Smalle kijkgaten keken uit

over het water in de richting van de vijand". (cfr. Souttar H., *A Surgeon in Belgium*. Edward Arnold, London, 1915.)

De rustplaatsen achter het front zaten onder de modder. De soldaten moesten slapen in tochtige

vertrekken en waren vaak aan regen blootgesteld door het ontbreken van deuren of schade aan daken. De zolders waren stinkende koude slaapzalen waar men sliep op stro. Stro dat niet werd ververst en krioelde van luizen en vlooiën. De versleten kleren boden bij de voortdurende aflossingen in weer en wind onvoldoende bescherming.

Abraham Hans schrijft daarover het volgende: *“De uniformen zijn lompen geworden, beslijkt, gescheurd. Veel soldaten dragen klompen, en nu de schoenen van de voeten gevallen zijn en sommigen strompelen zelfs blootsvoets of met doeken rond het gewonde vlees”.*

“Een vreselijk seizoen zal beginnen, vol ellende in de slijkerige loopgraven. Geen warme kledij, zelfs geen verschoonlinnen, geen kousen, geen dicht schoeisel”.

In de winter bood het leger een zonderlinge aanblik door de verscheidenheid in de uniformen of liever de kleren, die niet tot het

uniform behoorden. De soldaten hadden zelf hun kledij moeten vervangen of aanvullen en zo zag men militairen met burgervesten of broeken, kepies van Fransen, gewonnen petten en velen met klompen met voeten in lompen gewikkeld. Net voor de val van Diksmuide hadden Belgische soldaten uit de ruïnes kleren, doeken, mantels

uit winkels meegenomen om hun huiverende lichaam te beschutten in de loopgraven. De situatie dwong vele soldaten om als lijkrovers de kledij van gedode Duitse soldaten in te pikken.

De soldaten lagen in hun hol uren onbeweeglijk bij elkaar gepakt. Verkleumd, zonder regen- of winterkledij kropen ze als dieren bijeen om zich te warmen. Van gelijke rust was geen sprake.

Vele mannen waren fysiek niet opgewassen tegen dit leven.

In februari 1915 was bijna één vijfde van de Belgische soldaten ziek was. De meest voorkomende klachten waren griep, longontsteking, angina, reuma, voetwonden, bevroren voeten, huidaandoeningen en maag- en darmklachten. Een tyfus epidemie loerde om de hoek. Heel de toestand werkte sterk in op het moreel van de soldaat. Er was sterke nood aan droge kleren, dekens, laarzen, wanten maar ook aan voldoende warm eten en rust.

Men raamt dat ongeveer 15.000 militairen als een gevolg van de slag aan de IJzer niet langer inzetbaar waren. Eén derde van dit aantal was gesneuveld, één derde was gekwetst en het andere derde was getroffen door ziekte.

Zich wassen of kleren drogen was zo goed als onmogelijk. Dit was nefast voor soldaten die drijfnat van het front terugkeerden. De mannen stonken. Hun gezichten behaard. Er waren geen voorzie-

ningen om z'n gevoeg te maken. Deze werd uit noodzaak in een blikken doosje of iets dergelijks gedaan waarna deze met een fikse worp zover mogelijk van de loopgraaf werd gegooid. Van essentiële hygiëne was aan het front nauwelijks sprake. Het stilstaande water in de buurt van de loopgraven was bedorven en stonk.

Het eten dat men op de boerderijen bijeen bedelde werd in grote voederketels klaargemaakt. Het resultaat was slecht en ongezond. Velen kregen last van maag- en darmontstekingen. Van variatie was geen sprake. In hoofdzaak bestond de proviand uit aardappelen, rapen en brood. Hoe ongezond het westelijk front in z'n totaliteit als was, de IJzer spande de kroon. Het voedseltekort was nijpend. Door het gore water, waarin rottende en opgezwollen dieren- en mensenlijken rondreven, staken ziekten de kop op. Latrines waren afwezig zodat duizenden soldaten hun behoeften in of rond de loopgracht moesten doen.

De lugubere winter van 1915 zou met het komen van de lente naar de achtergrond verdwijnen en de gemoederen onder de soldaten helpen tot rust brengen. Naarmate 1915 vorderde, verbeterden de levensomstandigheden. Het leger begon zich te organiseren.

Men schat het totaal aantal verliezen in het Belgische leger voor het eerste oorlogsjaar (5 maanden) op een kleine 75.000 manschappen en dit op een totaal van amper 190.000 troepen. Van het totale aantal Belgische doden aan de IJzer kwam

bijna één derde om door ziekte, waar dit bij de overige legers normaal één zesde was...

Na het lezen van dit boek zal u zich ongetwijfeld ook kunnen inleven in de gruwel van "den Grooten Oorlog" en ook begrijpen dat zij die het overleefden en hun "brevet" kregen deze periode van hun leven liefst zo snel mogelijk achter zich wilden laten.

Een gewone soldaat - de 'werkmanszonen' - werden zonder pardon geofferd voor andermans belangen en 'als een beest' naar het front gejaagd. Paul Ghijsels - wereldreiziger van Pool tot Evenaar - bezorgde mij de tekst van een volksliedje - een echt anti-oorlogslied - dat in onze dorpen werd gezongen en waaruit ik citeer:

*"De trommel slaat, trompetten klinken,
al de machienen vallen stil.
De sabels kletteren en blinken
maar zeg toch eens voor welken gril
moeten wij thans ons dorp verlaten,
ja, vader, moeder, vrouw en kind?
Om ver in afgelegen staten te sterven
waar niemand u bemint."*

En als ze dan - soms invalide voor het leven - terugkeerden, kregen zij te weinig om van te leven en leden ze honger. In alle landen die oorlog hadden gevoerd verdween snel de belangstelling voor degenen die gewond waren teruggekeerd. En de rijk geworden fabrikanten keerden de armoede lijdende veteraan de rug toe...

LIJST DER GESNEUVELDE ATOMSE SOLDATEN - EERSTE WERELDOORLOG

Familienaam	Voornaam	Stamnummer	Graad	Eenheid	Geboren	Plaats van overlijden	Datum
ALLA(E)R(D)	Jan Baptist	(1914) 8170	Soldaat milicien 2de klas	1ste Regiment Jagers te Voet	° 06 jan 1894	Kaaskerke	† 24 nov 1916
DE DIER	Theodoor	129/1937	Soldaat milicien 2de klas	2de Regiment Jagers te Voet	° 21 aug 1894	Adinkerke	† 07 mar 1918
DE GENDT	Petrus Edmond	61512	Vrijwilliger 1ste sergeant	8ste Linieregiment	° 15 apr 1894	De Panne	† 15 jun 1915
DE GEYTER	Pieter Alfons	(1908) 54879	Loteling soldaat 1ste klas	10de linieregiment	° 26 sep 1888	Cognelée	† 22 aug 1914
DE LEU	Cyriel	(1909) 55849	Soldaat 1ste klas	10de linieregiment	° 10 oct 1889	Lebbeke	† 27 sep 1914
DE PAUW	Achiel	(1914) 59525	Soldaat milicien	12de linieregiment	° 26 sep 1893	Ramskapelle	† 28 jun 1917
DE TROYER	Nicolaus Gustaaf	1311	Vrijwilliger	9de Artillerie zwaar geschut	° 18 jan 1897	St.Michiels Brugge	† 14 nov 1918
DE WINTER	Robert Désiré	(1913) 27733	Soldaat milicien	1ste Regiment Jagers te Voet	° 7 aug 1893	Ougrée	† 6 aug 1914
DE WINTER	Raymond	(1908) 54791	Soldaat milicien 2de klas	22ste Linieregiment	° 5 mar 1888	Tienen	† 31 aug 1914
GORTEMAN	André	(1912) 14899	Soldaat ruiter 2de klas	4de Regiment Lansiers	° 14 aug 1892	Brussel	† 14 aug 1914
MOREELS	Gentil	(1911) 52952	Soldaat milicien	3de Regiment Jagers te Voet	° 19 aug 1891	Impde - Wolvertem	† 14 aug 1914
MUYLAERT	Constant Aloïs	63156	Soldaat milicien	20ste Linieregiment	° 19 sep 1886	Boezingen	† 17 mei 1918
NERINCKX	Alphonse		Soldaat 2 kl mil 1908	2 Artillerie / 23 Batterij	° 02 sep 1888	Montpellier (F- Hérault),	† 18 mar 1918
PRAET	Cornelius Rochus	(1912) 16924	Soldaat 2de klas ruiter	3de Regiment Lansiers	° 17 sep 1892	Ichtegem	† 15 oct 1914
ROELANDT	Domien Gerard	109/57701	Soldaat milicien	9de Linieregiment	° 6 aug 1892	Aarschot	† 19 aug 1914
TEMMERMAN	Petrus Amandus	55863	Soldaat milicien	10de linieregiment	° 24 oct 1884	Wartet (Marche-les-Dames)	† 22 aug 1914
TRiest	Felix Camiel	3561	Soldaat trompetter	Vestingartillerie	° 27 oct 1889	Eindhoven	† 20 nov 1918
VAN DEN STOCK	Albert	104/56181	Soldaat milicien 2de kl VAP	4de Linieregiment	° 8 feb 1891	Walem	† 28 sep 1914
VAN DER SPEETEN	Omer	13343	Soldaat brancardier	4de Linieregiment	° 15 apr 1896	Calais (Fr)	† 5 nov 1914
VAN GIJSEGHEM	Kamiel	55723	Soldaat 2de klas	1ste Linieregiment	° 14 sep 1888	Alveringen	† 14 oct 1914
VAN NEROM	Edmond Judocus	(1913) 2390	Soldaat 2de klas	12de Regiment Artillerie	° 11 jan 1893	Ronsele (Oostwinkel)	† 1 nov 1918
VAN SCHANDEVYLL	Amand	132/9166	Vrijwilliger soldaat 2de klas	2de Regiment carabinieri	° 6 mei 1881	Southampton [E]	† 11 nov 1914
VERBEEREN	Aimé Jozef	(1911) 56797	Soldaat milicien	2de Linieregiment	° 3 jan 1891	aan de Yzer	† 22 oct 1914
VERBEEREN	Donaat Maurice	(cs 1915) 5679	Soldaat milicien	4de Karabiniers	° 12 dec 1896	Passendale	† 28 sep 1918

(Voorlopige) Lijst der Vuurkruisers Denderhoutem

Familienaam	Vo(o)rna(m)(en)	Plaats van herkomst	Rang	Eheid
ALLARD	Alphonse	Denderhoutem	soldaat	10e Li
BUYL	Frans X	Denderhoutem	soldaat	1e Li
CHEVALIER	Adolf	Denderhoutem	soldaat	16e Art
COPPENS	Achille F	Denderhoutem	Sdt	9e Art
DE DIER	Charles	Denderhoutem	soldaat	9e Li
DE DONCKER	Ghislain	Denderhoutem	Sdt	10e Li
DE GENDT	Jean G	Denderhoutem	soldaat	2e Carab
DE MEYER	Edouard	Denderhoutem	soldaat	1e jtv
DE WETTER	Ch Louis	Denderhoutem	soldaat	15e Li
EEMAN	Edouard R	Denderhoutem	soldaat	2e Li
GEERTS	Alexis	Denderhoutem	soldaat	5e Jtv
HEYMAN	Armand R	Denderhoutem	soldaat	5e Gen
PERIDAENS	Edouard	Denderhoutem	Brig	3e Art
PERREMAN	Hector	Denderhoutem	Sdt	9e Art
PIENS	Félix	Denderhoutem	soldaat	12e Art
RAES	Joeph	Denderhoutem	Sdt	3e Art
VAN DEN EYNDE	Gustaaf A	Denderhoutem	soldaat	2e Li
VANDERHOEVEN	Emery	Denderhoutem	soldaat	21e Li
YSEBAERT	Achille	Denderhoutem	adjutant	21e Li

HUN VERHAAL

Bij hun inval in België op 4 augustus 1914, dachten de Duitsers dat hun doortocht naar Parijs door ons land eerder een gezondheidswandeling zou worden. Velen meenden dat het Belgisch Leger zich zou moeten beperken tot toekijken aan de rand van de weg. De Belgen leverden echter een moedig verdragend gevecht en trokken zich uiteindelijk terug achter de dubbele fortengordel rond Antwerpen, om er vergeefs te wachten op de beloofde Franse en vooral Britse versterkingen. Vanuit die forten lanceerden zij regelmatig uitvallen tegen de Duitse troepen die in onze regio gelegerd waren, o.m. om zo de druk van het Duitse offensief tegen de Fransen te verminderen.

Van de inval der Duitsers op 4 augustus tot de terugtrekking van de Belgen achter de IJzer op 10 oktober 1914.

Robert Desiré DE WINTER - 21 jaar

Soldaat 1ste Regiment jagers te Voet

Denderhoutem 7 augustus 1893

Ougrée 6 augustus 1914

Daags na de inval der Duitsers gesneuveld

Eduardus Oscar De Winter, bakker op 'de Plesj' en zijn echtgenote Maria Clementina Goubert hadden 9 kinderen: Achille (°05-09-1891), **Robert Desiré (°07-08-1893)**, Rene Jozef (°13-12-1895), Celeste (°13-04-1898), Albert Eudore (°24-05-1900), Renaat-Jozef (°21-12-1902), Nathalie Mathilde (°24-12-1903), Gaston Jozef (°07-01-1906) en Irena (°19-12-1907).

Robert Desiré, ongehuwd en landbouwarbeider werd soldaat milicien van de lichter 1913 bij het 1ste Regiment Jagers te voet, 1ste Bataljon, 1ste Compagnie, stamnummer 27733. Hij was 1,60 m. met rond blozend aangezicht, hoog voorhoofd, kleine mond, kuiltje in de kin en blonde haren.

Bij de mobilisatie, in augustus 1914, lag het 1ste regiment Jagers te voet in garnizoen te Charleroi; bij ontduubeling werd het 4de Jagers gevormd en beide regimenten maakten de 15de Gemengde Brigade uit. De 15de brigade die bij de aanvang der krijgsverrichtingen te Hoei gedetacheerd was, werd op 5 augustus, ter versterking van de 3de Legerdivisie, naar Luik gezonden. Robert De Winter sneuvelde 'op het veld van eer in bevolen dienst' in de slag om Luik te Ougrée in de nacht van 5 op 6 augustus 1914 en werd daarmee de allereerste Atomse gesneuvelde van "den Grooten orlog". Hij werd begraven op de militaire begraafplaats te Ougrée.

Toegekende eretekens:

Ridder in de Orde van Leopold II met palm, Oorlogskruis, Herinneringsmedaille oorlog 1914-18

André GORTEMAN - 22 jaar

Soldaat ruiter 2de klas 4de Regiment Lansiers

Charleroi 14 augustus 1892

Brussel 14 augustus 1914

14 dagen onder de wapens

André Gorteman werd geboren te Charleroi op 14 augustus 1892 en was de zoon van Felicien en Pelagia Raes.

Toen Felicien in 1900 overleed keerde Pelagie terug naar Denderhoutem en hertrouwde met Jacobus Quinteyn.

Het gezin woonde in de wijk 'Hoogenweg' te Denderhoutem.

André was soldaat milicien, lichte 1912.

Hij werd soldaat ruiter 2de klas bij het 4de Regiment Lansiers, 3de escadron - stamnummer 14899.

Net zoals de andere eenheden van de cavaleriedivisie werd het 4de Lansiers teruggetrokken achter de Gete. Het regiment lag met 3 escadrons opgesteld te Loksbergen en het 4de escadron te Zelk (een gehucht van Halen.)

Luitenant-generaal DE WITTE had deze troepen daar opgesteld om tegen de vijandelijke aanval die hij daar verwachtte, te kunnen manoeuvreren. Op 11 augustus was de Belgische legerleiding ervan overtuigd dat de Duitsers, die in noordelijke richting optrokken vanuit Sint-Truiden, Borgloon en Hasselt, Diest zouden bedreigen. Generaal De Witte moest met een beperkte legermacht een linie die liep van Drieslinter tot Halen verdedigen (14 km). 's Avonds, tijdens een vergadering in het café *Oud Cortenaeken* (dat nog altijd bestaat) in Kortenaken overtuigden jongere officieren De Witte ervan zich te voet te verdedigen omdat de Duitsers per Jagersbataljon over 6 machinegeweren (Maxims) beschikten.

In de morgen van 12 augustus ontving het hoofdkwartier van het Belgisch leger in Leuven via telefoon en telegraaf berichten over het groot aantal Duitsers dat in de richting van Halen optrok om daar via de brug de Gete over te steken. De cavaleriedivisie kwam inderdaad in contact met 2 Duitse cavaleriedivisies en leverde slag te Halen beter bekend als "De slag der Zilveren Helmen".

Het was het laatste groot gevecht op ruitersrijdivisieniveau en de enige Belgische overwinning op Duitse troepen zonder hulp van geallieerden tijdens W.O.I.

De naam "Slag der Zilveren Helmen" komt door het vinden van de blinkende hoofddeksels na het gevecht. Pastordichter A. Cuppens schreef er een ballade over.

De slag, alhoewel beperkt in omvang, wordt door historici beschouwd als de laatste grote cavaleriecharge met de blanke sabel in West-Europa. De zwaargewetste Gorteman werd afgevoerd naar Brussel waar hij op 14 augustus 1914 overleed en ligt begraven in zijn geboorteplaats Charleroi.

Postuum toegekende eretekens:

- Kruis van Ridder in de Orde van Leopold II met palm
- Oorlogskruis
- Overwinningsmedaille
- Herinneringsmedaille oorlog 1914-18

2014-18
100 jaar Grote Oorlog

Domien Gerard ROELANDT - 22 jaar

Soldaat 9de Linieregiment

Denderhoutem 6 augustus 1892

Aarschot 19 augustus 1914

19 dagen onder de wapens

2014-18
100 jaar Grote Oorlog

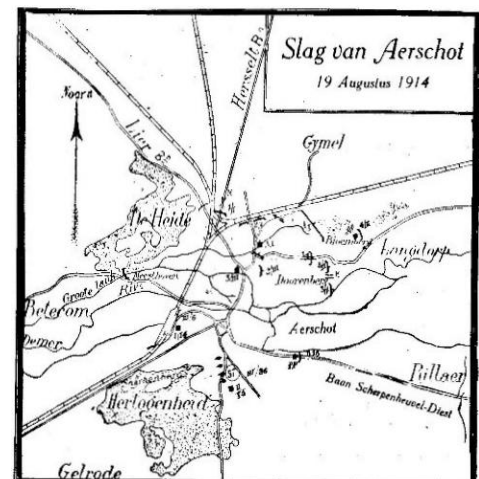
Landbouwer Petrus Roelandt (ex. Kerksken) en Mathildis De Brauwer (ex. D'htm) huwden te Kerksken op 23 oktober 1889 en vestigden zich in de Eigenstraat.

Er kwamen 3 kinderen: Domien Gustaaf (°01-06-1891), **Domien Gérard (°06-08-1892)** en Albert (°12-08-1895).

Domien werd soldaat milicien bij het 9de Linieregiment, stamnummer 109/57701.

"Wanneer op 1 Augustus het mobilisatiebevel aankwam, ging het 9de Linie van vredesvoet over tot den oorlogsvoet: het werd ontduddeld om het 9de Regiment vestingtroepen te vormen. Te Luik, onder 't bevel van Kolonel Meiser, ontvingen zij allen den vuurdoop in de tusschenruimte der forten Boncelles en Embourg en in het gevecht van Sart-Tilman; de helft van het effectief bleef op het terrein en van de twee schoone regimenten kon er slechts nog één gevormd worden, het 9e, dat in 't geheel nog maar een effectief bereikte van 48 officieren en 2.807 manschappen. Met Kolonel Flébus nam het deel aan het gevecht bij Aarschot"

Op 19 en 20 augustus 1914 werd Aarschot ongemeen zwaar getroffen. 173 burgers werden in koelen bloede geëxecuteerd en meer dan 400 huizen in lichterlaaie gezet. Duizenden mensen moesten vluchten. Op 19 augustus 1914 sneuvelden bij Aarschot nog 120 Belgische soldaten die de aftocht naar Antwerpen moesten dekken. Die felle weerstand verraste de Duitsers. Het is tijdens de gevechten dat Domien sneuvelde op 19 augustus. Een twintigtal gevangengenomen Belgische soldaten werd door de Duitsers gedood nadat ze zich hadden overgegeven en in de Demer geïgoid.

Pieter Alfons DE GEYTER - 25 jaar

Soldaat 1ste klas 10de Linierregiment

Hautmont (F) 26 september 1888

Champion Cognelée 22 augustus 1914

loteling 1908 - 18 dagen frontdienst na de inval van de Duitsers.

Alphonse De Geyter (ex. Ninove), seizoenarbeider-"Franschman" en later handelaar, huwde met Maria-Theresia Buyl (ex. Roborst) in 1886 in Hautmont (Fr).

Tien kinderen werden in Frankrijk geboren en de laatste twee in de Molenstraat in Denderhoutem:

Irma (°19-02-1887), Pieter-Alphonse (°26-09-1888), Maria Germaine (°21-12-1891), Cyrille (°05-05-1893), Prosper (°04-03-1895), Cyrille (°19-10-1896), Prosper (02-01-1898), Armand (°26-11-1899), Louise (°03-01-1902), Renatus (°26-05-1903) en Franciscus Robertus (°30-05-1910).

Pieter Alfons nam deel aan de loting en lootte het nr. 38.

De jonge man was 1,60 m. groot, ovaal aangezicht, hoog voorhoofd, bruine ogen, langwerpige neus, kleine mond en bruine haren.

Op 14 april werd hij opgeroepen als milicien van de lichte 1908.

Hij werd soldaat 1ste klas bij het 10de Linierregiment, 3de Bataljon, 4de Compagnie, stamnummer 54879.

Hij sneuvelde in Champion Cognelée (Namen) op 22 augustus 1914 en rust op de militaire begraafplaats te Champion. rue de Fernemont, graf O 12, 1922/04/06

zie de afzonderlijke bijdrage over hem.

2. Le fort de COGNELEE:

Bombardé le 22 août à 13 heures, le fort ne se rendit que lorsque toute résistance fut devenue impossible, le bétonnage fissuré de toutes parts laissant passer les flammes qui brûlèrent de nombreux défenseurs et mirent le feu aux portes du magasin à poudre.

Sous les ordres de leur chef, le capitaine-commandant Cambier, les artilleurs et les fantassins formant la garnison du fort, donnèrent les preuves les plus évidentes de vaillance et de stoïcisme.

Petrus Amandus TEMMERMAN - 22 jaar

Soldaat 10de Linieregiment

Denderhoutem 24 oktober 1884

Wartet (Marche-les-Dames) 22 augustus 1914

22 dagen onder de wapens

Dominicus Temmerman, landbouwer-boswachter huwde Eulalia De Vos op 11 augustus 1880 te Denderhoutem en verbleven in de Stichelen. Ze kregen 10 kinderen: Franciscus Alfons (°10-05-1881), Desiderius Albert (°23-08-1882), **Petrus Amandus (°24-10-1884)**, Maria Justina (°13-03-1887), Joseph Emiel (°01-01-1890), Leopoldine Felicia (°08-09-1891), Antonius Augustus (°02-02-1894), Franciscus Achilles (°04-01-1896), Renildis (°11-07-1898) en Rosalia Josepha (°23-04-1900).

Petrus Amandus huwde op 19 april 1912 Maria Julia Van Landuyt die in verwachting was van een dochtertje Amandine-Eulalie (° 03-10-1914) toen hij opgeroepen werd als soldaat milicien 2 kl V.M.P. lichte 1909 bij het 10de Linieregiment, stamnummer 55863.

Op de morgen van 22 augustus begon de Duitse artillerie Wartet (bij Marche-les-Dames) hevig te beschieten en 's namiddags vielen ze het gehucht binnen en namen hun intrek in de kasteelhoeve die tot dan toe was bezet door de Belgen.

Het 10de linie voerde rond 15u00 een tegenaanval uit vanuit de bossen van Marche-les-Dames en de graanvelden van Wartet. De bewoners van het gehucht die hun toevlucht hadden gezocht in de kelders van de «*vi chestia*» van de familie Hollogne zagen door de keldergaten hoe

Duitse en Belgische soldaten elkaar beschoten op het binnenhof van kasteelhoeve. Achteraf getuigden ze over het hallucinant spektakel dat zich voor hun ogen had afgespeeld: fluitende kogels die afketsten op de natuurstenen muren, soldaten in lijf-aan-lijfgevechten gewikkeld die elkaar om beurt probeerden in de schuur, die in vuur en vlam stond, te dringen. Het afgrijselijk geschreeuw van soldaten in hun doodstrijd. Temmerman sneuvelde op die binnenplaats 'door een kogel in de borst'. Zoals A. De Geyter werd ook hij begraven op dezelfde militaire begraafplaats begraven (Champion) - graf nr M. 30.

Toen het gevecht was afgelopen werden de bewoners - waarvan de Duitsers dachten dat ze 'franc-tireurs' waren - verzameld bij de Saint Roch-beek om er te worden gefusilleerd. Sergeant-majoor

Raymond - een Duitse ingenieur - eiste en verkreeg de oprichting van een krijgsraad om over hun lot te beslissen.

Hijzelf en een korporaal getuigden dat de burgers te goeder trouw hadden gehandeld en de Belgen wel degelijk de hoeve al hadden verlaten toen de Duitsers ze innamen. Hun getuigenis redde het leven van de inwoners.

Raymond werd hiervoor trouwens hartelijk bedankt tijdens zijn bezoek aan de kasteelhoeve in 1955.

Gentil MOREELS - 23 jaar

Soldaat 3de Regiment Jagers te Voet

Denderhoutem 19 augustus 1891

Wolvertem 24 augustus 1914

24 dagen onder de wapens

Phillemon Moreels, linnenwever, en Sophia Praet woonden met hun twee kinderen in de Eigenstraat: hun dochter Maria (*23-11- 1889) en hun **zoon Gentil (*19-08-1891)**.

Gentil was van de lichte 1911 en werd opgeroepen als soldaat milicien bij de het 3de Regiment Jagers te voet, 3de Bataljon, 2de Compagnie, stamnummer 52952.

Op 01 augustus vervoegde hij zijn eenheid, het 3de jagers te voet dat uit Doornik vertrok op 4 augustus om het veldleger te vervoegen op de Gete.

Terwijl het Belgische leger (vruchteloos) wachtte op de Engelsen om de bres tussen Antwerpen en Noord-Frankrijk op te vullen moest het zijn ambities beperken tot het ontregelen van de bevoorradingslijnen van de Duitse troepen die richting Marne trokken. Nauwelijks bevond het zich binnen de versterkte stelling of het leverde op 24 augustus, een bloedig gevecht te Imde (Wolvertem).

Van dorpelingen vernamen ze dat er geen Duitsers in het dorp van Imde waren maar dat er wel waren gezien een kilometer verder in het zuidoosten.

Toen ze het dorp binnentrokken werden ze vanuit het zuidoosten onder vuur genomen. De Duitse schoten klonken zodanig dichtbij dat men even geloofde dat ze vanuit Imde zelf werden afgevuurd. Later onderzoek toonde echter aan dat ze wel degelijk vanuit het zuidoosten kwamen maar het feit dat Duitse kogels op een later moment dan de Belgische de geluidsmuur doorbreken, zorgde voor dit misverstand.

In ieder geval droeg dit natuurkundig effect bij tot de *“legende van het verraad van Imde”*.

Een aantal Belgische soldaten kwam op een knullige manier om tijdens het hierboven beschreven vuurgevecht: het Belgische leger schoot tijdens de Slag van Imde per ongeluk tussen 13u10 en 13u50 ongeveer 30 eigen soldaten dood - waaronder Gentil Moreels - die allen vielen in de omgeving waar later door juffer Oriane een klein monument werd geplaatst.

Moreels ligt begraven op de militaire begraafplaats te Epegem.

Raymond DE WINTER - 26 jaar

Soldaat 2de klas 22ste Linieregiment

Denderhoutem 5 maart 1888

Tienen 31 augustus 1914

27 dagen onder de wapens

Gustaaf De Winter, landbouwer op 'de Plesj' huwde Celesta Maria Ludovica Goubert. Het paar kreeg 8 kinderen: **Raymond (°05-03-1888)** (op bidprentje staat 5 maart 1889), Maria Elmire (°05-07-1890), Desiré (°19-06-1897), Natalia (°26-08-1899), Richardus (°20-12-1901), Alissa Maria (°05-07-1904), Renatus (°01-10-1906) en Joanna Bertha (°24-08-1910).

Hun oudste zoon, Raymond werd opgeroepen (lichting 1908) als soldaat milicien 2de klas bij het 22ste Linieregiment, 2de Compagnie, stamnummer 54791.

Bij de mobilisatie van augustus 1914 werd het 2de Linie ont-dubbeld om het 22ste Linie tot stand te brengen. Met een groep artillerie vormden de 2 regimenten de 2de Gemengde Brigade. Deze werd naar Tienen gezonden en nam er stelling achter de Gete. Op 18 augustus 1914 kwam het tot een confrontatie. Om 10u00 werd de vijand gesignaleerd, verkenners en scherpshutters begonnen slag te leveren met de eenheden in Grimde. Om 13u35 barstte het gevecht hier volop los. De overmacht was te groot en de Belgische legerleiding gaf om 14u00 het bevel om zich terug te trekken naar Leuven. Te laat, want de troepen waren toen echter al volop in gevecht. Rond 14u30 u moesten de voorposten ten noordoosten van de stad zich terugtrekken. De Duitsers rukten op in de vlakte tussen Houtem en Linter. Aan beide zijden vielen veel slachtoffers. Om 15u30 verschenen Duitse infanteristen massaal op het slagveld. Wat restte van het 22ste linieregiment trok zich terug. Om 17u00 werd Grimde prijsgegeven. Rond 17u30 begaven de laatste redoutes langs de Oplintersessteenweg het. De laatste Belgische eenheden verlieten het slagveld en om

17u40 deden de Duitsers hun intrede in Tienen. Wanneer het 22ste Linie zich op het einde van de namiddag naar Vissenaken terugtrok, had het 1.250 man en 23 van zijn officieren verloren.

Op het doodsprentje van Raymond De Winter lezen wij dat hij overleed op 31 augustus in het Klooster der Grauwe Zusters in Tienen "tengevolge ener wonde bekomen op het veld van eer" meer dan waarschijnlijk opgelopen tijdens de Slag bij Sint-Margriete-Houtem, de vaak gebruikte benaming voor de ge-

vechten bij Tienen ook wel de Slag op de Zeven Zillen (=de locatie) genoemd.

Cyriel DE LEU - 24 jaar

Soldaat 1ste klas 10de Linieregiment

Denderhoutem 10 oktober 1889

Lebbeke 27 september 1914

1 maand en 27 dagen onder de wapens

2014-18

100 jaar Grote Oorlog

Karel Lodewijk De Leu, linnenwever op de "Plesj" huwde Maria Judoca Van den Stock op 15 april 1880 te Denderhoutem. Zes kinderen werden er geboren: Hortensia (°01-07-1881), Emilia Philomena (°25-10-1882), Gustavus (°13-03-1885), August (°24-09-1887), **Cyriel (°10-10-1889)** en Gustaaf (°21-08-1892).

Cyriel was ongehuwd en werd soldaat 1ste klas van de lichte 1909 bij het 10de Linieregiment, 3de Bataljon, 3de Compagnie, stamnummer 55849.

Hij begon zijn dienst op 1 augustus 1914.

"Vanaf de mobilisatie helpt het Regiment onder het bevel van Kolonel Verbist mee aan de organisatie en de verdediging van de Versterkte Stelling Namen.

Na de inname der stad ontsnapt het langs de streek Tussen-Samber-en-Maas en bereikt met grote moeite Frankrijk.

Langs de zee naar België teruggekeerd, reorganiseert het zich te Kontich en doet de uitval mee langs St-Kathelijne-Waver en neemt deel aan de roemrijke gevechten van St-Gillis-Lebbeke (26-27 September).

Tijdens de optocht naar Dendermonde gebruikten de Duitsers burgers uit Lebbeke en Sint-Gillis als levend schild zodat de Belgische soldaten niet naar hun landgenoten zouden schieten.

De Duitse troepen schrokken er niet voor terug huizen te plunderen, in brand te steken en inwoners neer te schieten."

Cyriel De Leu sneuvelt er op 27 september 1914. Hij werd begraven op de gemeentelijke begraafplaats van Willebroek.

Toegekende eretekens:

- Kruis van Ridder in de Orde van Leopold II met palm
- Oorlogskruis
- Medaille van de overwinning

Het was tijdens de eerste beschieting van Lebbeke. De dorpskern werd door de Duitse kanonnen onder vuur genomen. Met tientallen vielen de granaten om en op de dorpskom en de kerk. Eén dezer granaten vloog door een beschilderd glasraam de kerk in, sloeg een stuk uit het kapiteel van een der kolommen en viel zonder dat hij tot ontploffing kwam vóór het altaar van Onze Lieve Vrouw van Lebbeke neer. De bevolking zag hierin een teken van bescherming. Men zal dit licht begrijpen als men weet dat de Lebbekenaar door de eeuwen heen en spijs alle verwoestingen en plunderingen dit beeld van O.L.V. steeds in veiligheid wist te brengen. Nu het beeld daar alleen stond, kon het door die granaat in stukken geslagen zijn en dat dit niet gebeurde, zegt de Lebbekenaar, bewijst dat O.L.V. niet van haar volk wilde scheiden.

Albert VAN DEN STOCK - 23 jaar

Soldaat 2de klas 4de Linieregiment

Denderhoutem 8 februari 1891

Walem 28 september 1914

59 dagen onder de wapens

2014-18
100 jaar Grote Oorlog

Joseph Van den Stock, linnenwever-fabrikant en zijn echtgenote Joanna Clementia De Sadeleer woonden met hun 9 kinderen in de Vondelen. Hun jongste zoon werd soldaat milicien 2de klas VAP van de lichte 1911 bij het 4de Linieregiment, 2de Compagnie, stamnummer 104/56181. Hij sneuvelde op 28 september 1914 te Walem en ligt begraven in Mechelen.

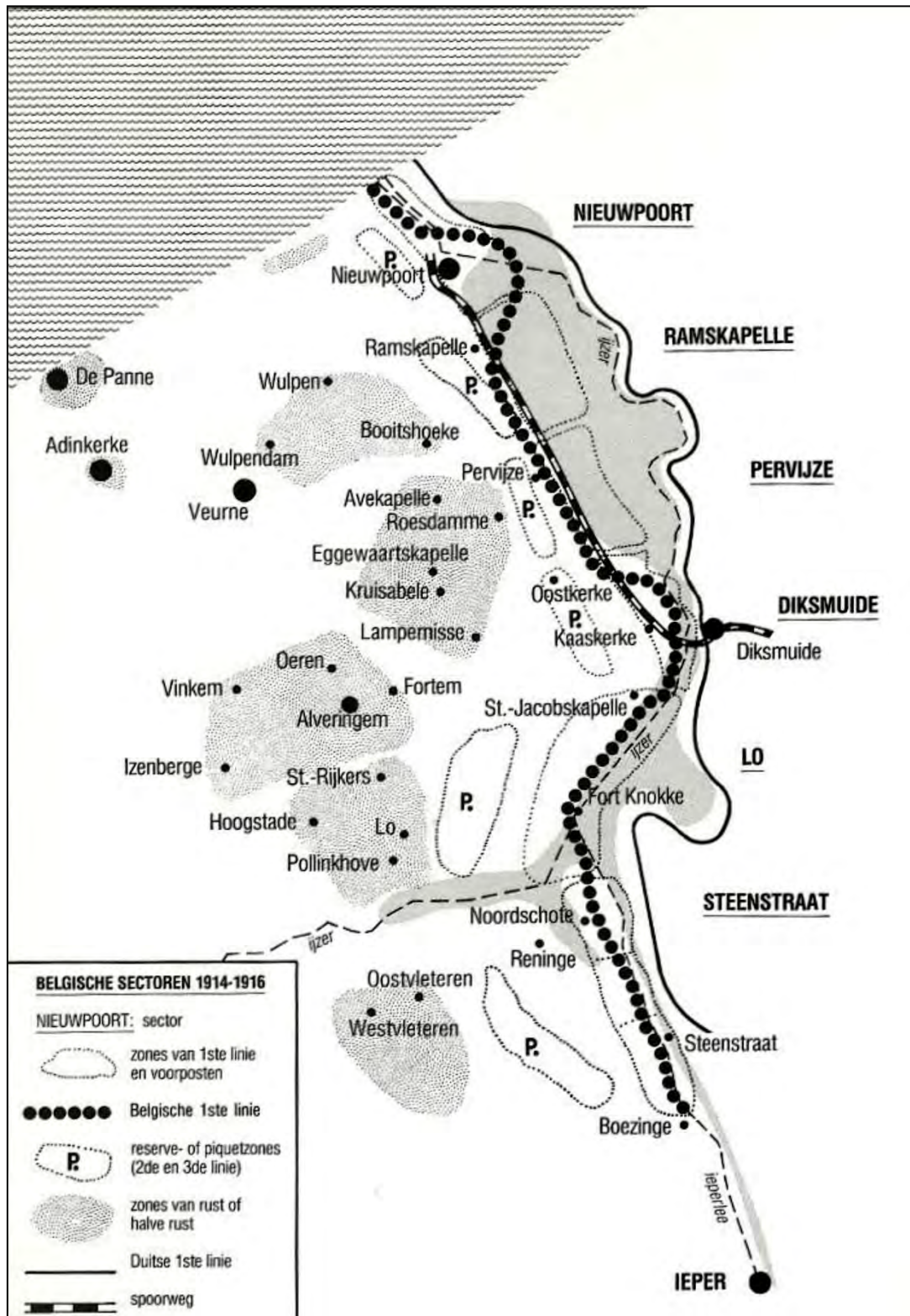
Op 29 juli 1914 ontving Albert in de late namiddag z'n mobilisatiebevel uit handen van de veldwachter en werd dringend verzocht het leger te verwoegen. Na een lange treinreis in gesloten wagons, zonder te weten waarheen en een vermoeiende mars arriveerde het regiment op de velden nabij Tienen. Op 6 augustus werd zijn regiment te Hakendover geconfronteerd met duizenden vluchtelingen uit de omgeving van Luik. Op 9 augustus kreeg het 4de Linieregiment opdracht zich naar Sint-Margriete-Houtem te begeven en Kumptich. In de verwarring van de gevechten rond Tienen openen soldaten van het 3de Linieregiment het vuur op het 4de Linie. De 19de augustus trok Albert met zijn eenheid naar Boortmeerbeek waarvan de onmiddellijke omgeving door vijandelijke troepen was bezet. De eenheid trok zich vervolgens terug in de richting van Mechelen via Muizen en kwam uiteindelijk aan in het fort van Walem waar het kantonnerde de nacht van 20 op 21 augustus. De 22ste augustus was het regiment in reserve in Sint-Kathelijne-Waver en stapte vervolgens in 48 uur het traject Tienen-Leuven en daarna Mechelen-Antwerpen af ondertussen belaagd door Duitse cavalerie. Op 3 september defileerde Albert er voor Koning Albert maar op 9 september zat hij in Lokeren en vervolgens in Hofstade om er drie dagen en drie nachten deel te nemen aan de gevechten. Het 4de Linie liep er in een Duitse val. Nauwelijks ter plaatse werden zij onthaald op moordend granaatvuur. De soldaten dienden zich terug te trekken naar het fort van Walem. Eind september begon de strijd om de vesting Ant-

werpen. De Duitsers hadden al hun zwaar geschut samengebracht om de forten tussen Walem en Lier te beschieten, een nooit geziene concentratie van artillerie-stukken. Op 28 september 1914 werd het fort voor het eerst zwaar beschoten. De beschietingen gingen onophoudelijk door en het fort leed grote schade. Zeventig soldaten zouden na een ontploffing van een kruitmagazijn omgekomen zijn en onder het puin bedolven liggen. Onder hen Albert Van Der Stock...

HET IJZERFRONT

Antwerpen viel op 10 oktober 1914. Al voor de val besloot koning Albert I om zich over te geven. Maar hij werd overtuigd om te blijven vechten tegen de Duitsers en trok zich terug naar Diksmuide achter de IJzer. Voor de Duitse troepen eindigde de wedren naar de zee in de modderbrij van de IJzervallei. De laatste kans op een grote doorbraak verdween hiermee. Voor de geallieerde troepen bleek deze veldslag het begin van een vier jaar durende loopgravenoorlog met vele slachtoffers als gevolg.

Camiel VAN GIJSEGHEM - 26 jaar

Soldaat 2de klas 1ste Linieregiment

Denderhoutem 14 september 1888

Alveringem 24 oktober 1914

Bijna 3 maanden onder de wapens.

Petrus Van Gijsegheem, wever, en zijn echtgenote Barbara Bellens (ex. Kerksken) woonden "in den Borrekent." Er waren drie kinderen:

Kamiel (*14-09-1888), Karel Lodewijk (*01-04-1891) en Philemondus (*05-04-1893).

Kamiel was soldaat milicien 2de klas van de klas 1908 bij het 1ste Linieregiment, 2de Bataljon, 4de Compagnie, stamnummer 55723.

In het eerste linie zat ook zijn dorpsgenoot Achiel Ysebaert, weliswaar in het derde bataljon.

Hij overleed op 24 oktober 1914 in Alveringem. Begraafplaats: Kerk Alveringem.

Bij de mobilisatie in augustus 1914 werd het 1ste Linie, dat te Gent garnizoen hield, ont-dubbeld: met het zo gevormde 21ste Linie maakte het de eerste gemengde brigade uit.

Deze werd van bij het begin van de veldtocht naar de verdedigingsstelling der Gete gericht.

Na de terugtocht onder Antwerpen, namen de 2 regimenten deel aan de uitvallen van het veldleger: zij onderscheidden zich op 25 en 26 Augustus op den westeroever van het kanaal van Willebroek en op 10 en 11 September op het front Humbeek - den Heuvel - Everssem.

Na de aftocht van Antwerpen naar de IJzer, werd het 21ste Linie ontbonden.

Het 1ste Linie nam van 17 tot 31 oktober 1914 deel aan de slag van Diksmuide. Het is tijdens de laatste week van oktober, op 24 oktober, dat Kamiel overleed (officieel sneuvelde) te Alveringem waar het Belgische leger in de schoolge-

bouwen een hospitaal had ingericht. Alveringem was een belangrijk logistiek knooppunt voor de bevoorrading van het front, als allerlaatste verdedigingslinie op Belgisch grondgebied, als kantonnement voor duizenden en duizenden frontsoldaten, als draaischijf in de medische verzorging, en... als allerlaatste rustplaats op een van de (militaire) begraafplaatsen.

Cornelius Rochus PRAET - 22 jaar

Soldaat 2de klas Ruiter 3de Regiment Lansiers

Denderhoutem 17 september 1892

Ichtegem 15 oktober 1914

3 1/2 maanden onder de wapens

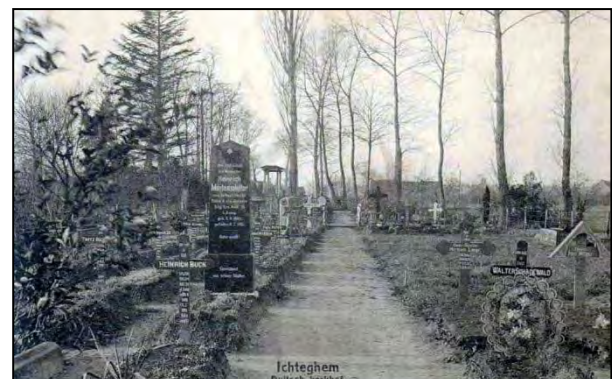
Josephus Praet en Ludovica De Clercq huwden te Denderhoutem op 06 november 1884. Ze woonden op 'de Plesj' en hadden 5 kinderen: Clara (°07-04-1886), Celina (°18-06-1888), Augustus (°02-09-1891), **Cornelius Rochus (°17-09-1892)** en Maria Celina (°01-10-1895).

Cornelius was van de lichte 1912 en werd opgeroepen in augustus 1914 als soldaat milicien 2de klas, Ruiter bij het 3de Regiment Lansiers, 2de Groep, 3de Eskadron, stamnummer 16924.

Het 3de Lansiers is een der oudste regimenten van ons leger.

"Van 4 tot 9 augustus 1914 deed het regiment aanvankelijk verkenningsopdrachten aan de Gete en op 10 augustus houdt het halve dag stand tegen de Duitse 2de cavaleriedivisie. Op het terrein laat het 29 doden achter en 24 gekwetsten. De Duitse geschiedkundige oorlogs-overzichten brengen eenparig hulde aan de hardnekkigheid van hun tegenstrever.

Tot 20 augustus opereerde het 3de Lansiers rondom de achterhoeden van de achteruit-trekkende 1ste Legerdivisie en trekt het zich terug naar Antwerpen. Aan de verrichtingen rond de versterkte stelling neemt het deel aan de offensieve uitvallen, maar doet het ook verkenningsopdrachten en patrouilles ten bate van de verschillende verdedigingssectors. Enkele dagen voor het Belgisch leger zich terugtrekt naar West-Vlaanderen doet het 3de Lansiers verkenningsopdrachten in de regio Oostende. "

Op 12 oktober rukten de Duitsers Gent binnen en de volgende dag wapperde de Duitse vlag op het stadhuis. Brugge werd op 14 oktober bezet. De volgende dag stelden Franse, Britse en Belgische troepen zich achter de IJzer en de leperlee op. Uitgeput groeven ze zich in spoedloopgraven in onder de belofte van hun oversten spoedig naar huis terug te kunnen keren. De Slag om de IJzer kon beginnen.

Niet voor Praet die al sneuvelde te Ichtegem op 15 oktober 1914. Jammer genoeg is zijn begraafplaats onbekend (wellicht op het Duits Kerkhof?)

De Eerste Wereldoorlog bleef niet zonder gevolgen voor Ichtegem: de Duitsers staken de "Veldemolen" in brand, gebruikten de stoomtramlijn Brugge-Leke militair en legden er het militaire vliegveld "Flugplatze Ichtegem" aan. Op 27 oktober 1914 werden de klassen en de kapel van de vrije meisjesschool ingericht als Duits lazaret. De overledenen van het lazaret werden begraven op het Duits kerkhof.

Aimé Joseph VERBEEREN - 23 jaar

Soldaat 2de Linieregiment

Denderhoutem 3 januari 1891

Pervijze, 22 oktober 1914

83 dagen onder de wapens

Karel Lodewijk Verbeeren woonde met zijn echtgenote Julia Goubert in den Daal. Zij huwden op 18 januari 1888 en hadden 9 kinderen: Maria Justina (°04-04-1889), **Aimé Jozef (°03-01-1891)**, Maria Evelina (°18-02-1892), Amandus (°06-03-1895), Maria Zoe (°26-03-1895), **Donaat Maurice (°12-12-1896)**, Isidoor (°11-07-1898), Theofilus (°25-03-1900) en Gustavus (°21-04-1902).

Dit gezin verloor twee zonen in de 'Grote Oorlog'. Aimé Jozef was soldaat milicien van de lichte 1911 bij het 2de Linieregiment, 2/2 de Batterij (6de Compagnie), stamnummer 56797.

Het verhaal van het 2de linieregiment loopt gelijk met dat van het 22ste linie. Bij de mobilisatie van augustus 1914 werd het 2de Linie dat in Gent garnizoen hield, inderdaad ontdekt om het 22ste Linie tot stand te brengen. Met een groep artillerie vormden de 2 regimenten de 2de gemengde brigade.

(Zie het verhaal van het wedervaren van Raymond De Winter die al sneuvelde op 31 augustus 1914 in Tienen.)

Stuyvenskerke - Tervate
IJzer - Oktober 1914

diging van de rivier van en met de brug van Schoorbakke tot kilometerpaal 9 van den IJzer.

Eén week later, op 22 oktober 1914, sneuvelde Aimé in de slag om de IJzer in Pervijze.

Officieel is zijn begraafplaats niet gekend maar waarschijnlijk ligt hij op het militair kerkhof van Keiem. Hier werden de lichamen begraven van Belgische militairen die sneuvelden in de bocht van Tervate, Pervijze, Beerst, Keiem, Leke en ten zuiden van Diksmuide.

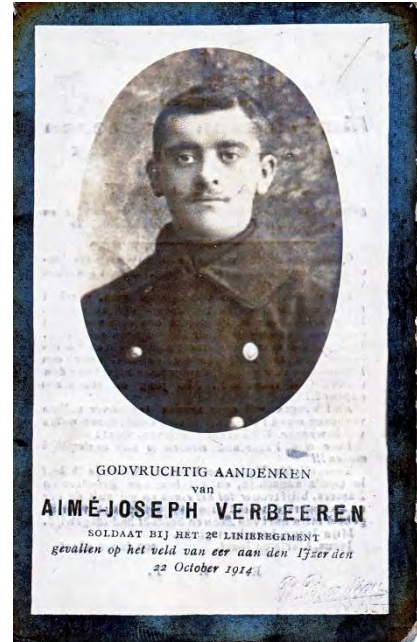
Veel van deze soldaten sneuvelden in de gevechten op 19 oktober 1914, tijdens een verwarde terugtocht van het Belgisch leger naar de positie IJzer. De ijzeren draaibrug werd op 19 oktober 1914 opgeblazen. In de nacht van 21 op 22 oktober slaagden de Duitsers er toch in om ter hoogte van de huidige brug over de IJzer te komen.

De begraafplaats werd aangelegd in 1922. Van de 628 personen hier begraven zijn er slechts 225 bij naam gekend

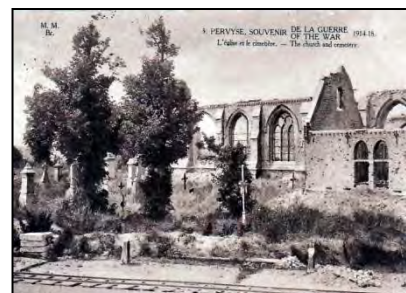
2014-18

100 jaar Grote Oorlog

Op 11 september 1914 vielen het 2de en het 22ste Linie, het Duitse front aan tussen de Zenne en het kanaal van Leuven door de bossen van Schiplaken heen maar slaagden er niet in de stelling Kampelaar, Wippen-dries en Elewijt te overmeesteren. Begin oktober verdedigden de twee regimenten den zuidoever van de Nete, tussen Rumst en Duffel.

Na de aftocht naar de IJzer, organiseerde het 22ste Linie, vanaf 15 oktober af, de verde-

Omer VAN DER SPEETEN - 28 jaar

Soldaat brancardier 4de Linieregiment

Denderhoutem 15 april 1886

Calais (F) 5 november 1914 (volgens het dodenregister In Flanders Fields 9 november)

3 maanden onder de wapens

Norbertus Van der Speeten, hulponderwijzer (ex. Okegem) en Maria Catharina De Coorde huwden te Denderhoutem op 14-10-1882 en vestigden zich op de Hogeweg/Terlinden tegenover De Kalvaar. Er werden 9 kinderen geboren: Octaaf (°27-07-1883), **Omer (°15-04-1886)**, Henri (°17-02-1889), Remigius (°12-08-1891), Maria Ulma (°12-04-1893), Cheri Jozef (°20-11-1894), Feliciaan (°21-11-1896), Richardus (°10-08-1898) en Leopold (°24-12-1902).

Hun zoon, Omer was onderwijzer in Sint-Joost-ten-Node en werd soldaat 2de klas militieklas 1906 brancardier T.A.S.I. bij het 4de Linieregiment, stamnummer 13343.

Zoals zijn dorpsgenoot Albert Van Der Stock, werd Omer ingedeeld bij het 4de Linie - als brancardier T.A.S.I. (Troupes Administrative/Service d'Indentance). Voor de geschiedenis van de eerste oorlogsmaanden van het 4de Linie verwijs ik naar het verhaal van Albert op blz. 36 en vervolledig hieronder vanaf 30 september 1914:

Na de val van Antwerpen begon de grote aftocht naar de IJzer. Het 4de Linieregiment zou uiteindelijk op 11 oktober per buurtspoorweg via Lemberg in Brugge arriveren waar het kantonnement neemt te Sint-Andries. Op 14 oktober verliet het de stad en trok zich verder terug richting Gistel (via Meetkerke en de baan van Oostende).

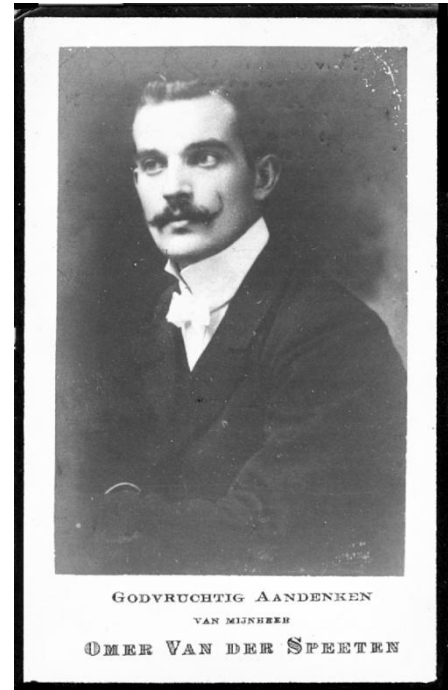
Op 18 oktober begon de IJzerslag: de Duitsers namen één voor één de dorpen rond Diksmuide in maar de stad zelf bleef voorlopig in Belgische en Franse handen. In de nacht van 20 op 21 oktober slaagden de Duitse troepen er echter in om de IJzer over te steken bij Ter Vaete (Stuivekeskerke) en de rivier kon niet langer als verdedigingslijn gehouden worden.

Op 25 oktober 1914 werd beslist om de sluisen bij Nieuwpoort te openen. De Belgen en Fransen die zich hadden verschanst achter de spoorwegberm Diksmuide-Nieuwpoort wilden zo het gebied tussen de IJzer en de spoorwegberm onder water zetten. De volgende dagen deden de nietsvermoedende Duitsers nog verwoede pogingen om door de linies te breken, maar beetje bij beetje kwamen hun posities onder water te staan.

Het doodsprentje van Omer vermeldt dat hij op 28 oktober (*door een kogel*) werd gekwetst (*terwijl hij een gekwetste strijdmakker verzorgde - cfr. zijn militair dossier.*)

Hij werd overgebracht naar Calais (F), een van de voornaamste Belgische basissen met een overvloed aan magazijnen, werkplaatsen en hospitalen, waar hij overleed op 05 november 1914 in het Belgisch militair hospitaal waarschijnlijk dat van *Montreuil-sur-Mer (Pas-de-Calais)* in het *Château de Recques* (*Gravelines* ook *Petit Courgain* werd pas in 1915 opgericht.)

Zijn lichaam werd op 25 augustus 1922 overgebracht naar het kerkhof van Denderhoutem maar het graf werd wegens "niet onderhouden" tijdens de opknappingsbeurt van het kerkhof in 2012 verwijderd.

Amand VAN SCHANDEVYL - 33 jaar

Soldaat Oorlogsvrijwilliger 2de klas 2de Regiment Carabiniers

Denderhoutem 6 mei 1881

Southampton (E) 11 november 1914

3 ¹/₂ maanden onder de wapens

*Dominicus Van Schandevyl, gehuwd met Regina Scheerlinck woonden in de Eigenstraat en hadden 8 kinderen: Karel Lodewijk (°28-01-1878), Maria Rosalia (°18-02-1879), **Amandus Gustaaf (°06-05-1881)**, Maria Theresia (°22-05-1882), Romanus (°01-11-1883), Franciscus Gustaaf (°20-09-1886), Joannes Baptiste (°27-08-1887) en Benedictus (°08-06-1889).*

Amand werd soldaat 2de klas-oorlogsvrijwilliger bij het 2de Regiment Karabiniers, 3/3 - stamnummer 132/9166.

Het Brussels regiment, gekazerneerd op de Daillyplaats vormde, in augustus 1914, bij ontubbeling, het 4de Karabiniers. De twee regimenten maakten de infanterie uit van de 20ste Gemengde Brigade die op 6 augustus naar Grez-Doiceau trok en tot 19 augustus in die streek bleef. Op 29 augustus namen de twee regimenten, die in Borsbeek gekantonneerd waren, deel aan de eerste uitval rond Antwerpen, op het front Hofstade-Schiplaken, en op 11 september vielen zij aan in de richting van Tildonck, op het front WolvenhoekHambosch. Het 2de en het 4de Karabiniers leden zware verliezend en op 17 september werden de overlevenden van het 4de Karabiniers in de gelederen van het 2de Karabiniers opgenomen.

Tijdens het beleg van Antwerpen voerde het regiment werken uit te Hingene, daarna verdedigde het de sector Duffel-Lier. Het nam vervolgens deel aan de nachtelijke tegenaanval van 5 op 6 oktober.

In de loop van de slag aan de IJzer voerde het 2de Karabiniers, op 22 oktober "*den zeer moorddadigen tegenaanval*" uit in de bocht van Tervate en verdedigde daarna Stuivekenskerke waarbij het zware verliezen lijdt aan officieren, gegradueerden en soldaten. Het is tijdens de laatste dagen van de slag dat Amand ernstig wordt gekwetst en wordt eerst overgebracht naar l'Océan, het grootste militair hospitaal in De Panne en vervolgens naar het Royal Victoria Hospital in Netley bij Southampton (E). Vanuit De Panne was men sneller in Dover of Folkestone dan in Le Havre of Parijs. Vandaar dat Belgische gekwetsten of zieken ook naar het Verenigd Koninkrijk werden overgebracht. Een goede 300 van hen zijn nooit teruggekeerd. Zij liggen er in graven verspreid over het ganse eiland.

Amand overleed op 11 november 1914 en ligt samen met 22 andere jongens begraven op de militaire begraafplaats Old Cemetery.

IN MEMORIAM MILITUM
BELGICORUM QUI MORTEM
PRO PATRIA OPPETIERUNT
MDCCCCXIV - VII
REQUIEScant IN PACE"

Tot aandenken aan de Belgische soldaten die de dood hebben getrotseerd om hun vaderland te redden, 1914-1917, mogen ze in vrede rusten"

IN HOC COEMETERIO
JACENT ...

Op deze begraafplaats rusten...

Edmond Petrus DE GENDT - 20 jaar Oorlogsvrijwilliger 1ste Sergeant 8ste Linierigiment

Denderhoutem 15 april 1894

De Panne 15 juni 1915

9 maanden onder de wapens

Franciscus De Gendt, houtkoopman (ex. Welle) trouwde te Denderhoutem op 22 juni 1887 met Victoria De Pelsmaeker. Hij vestigde zich in de Eigenstraat. Het jonge koppel kreeg 7 kinderen: Celeste (°05-04-1888), Jan Gerard (°23-09-1890), Edmond Petrus (°15-04-1894), Maria Joanna (°27-08-1896), Gustaaf Achille (°22-08-1898), Amatus Franciscus (°16-07-1901) en Albert Marcel (°13-07-1903).

Edmond Petrus werd aangeworven als oorlogsvrijwilliger op 5 augustus 1914 en werd 1ste sergeant bij het 8ste Linierigiment, stamnummer 61512.

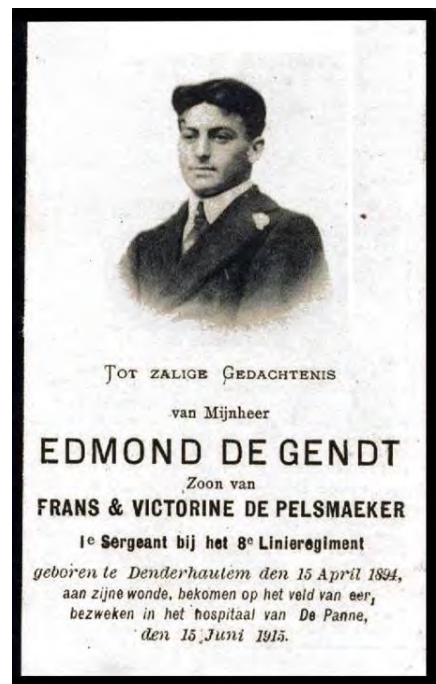
"Op het ogenblik der mobilisatie bevond het 8^e Linie zich te Laken, van waar het op 3 Augustus 1914, per spoor naar Rhisnes werd vervoerd. Nadat het in het 28^e Linie ontduddeld is geworden, neemt het deel aan de verdediging der Versterkte stelling Namen. Na de aftocht worden het 8^e en het 28^e, ten gevolge hun zware verliezen, samengesmolten en vormen zij het nieuwe 8^e Linie, met 3 bataljons.

Het neemt deel een de gevechten bij Dendermonde en trekt van daar naar den IJzer waar het zich, inzonderheid te Tervate, met roem overlaadt. Gedurende de stabilisatieperiode bezet het 8^e Linie achtereenvolgens de sectors van Nieuwpoort-Ramskapelle-Diksmuide-Boezinge-Merkem-Elverdingen en Nieuwkapelle."

Na 11 maanden frontactiviteiten overleed hij op 15 juni 1915 ten gevolge van opgelopen verwondingen ("obusscherf in de borst") in het Rode Kruisveldhospitaal 'Ocean' in De Panne.

Dit reusachtige hospitaalcomplex (met in 1918 nog 4 nevenhospitalen) is tot stand gekomen dank zij Antoine en Marie Depage, de massale steun uit Engeland en Amerika evenals de bescherming van Koningin Elisabeth. Hier werden van 1914 tot en met 1918 ongeveer 36.000 gewonden verzorgd!

Edmond werd oorspronkelijk begraven in Adinkerke op 16/6/1915 in graf nr 197 (zie foto met Achiël Ysebaert en dorpsgenoten) en kreeg een lijkdienst in zijn parochiekerk op 5 augustus te 11u.00. Hij werd herbegraven op 12/3/1925 op de militaire begraafplaats te Adinkerke (graf nr 776)

Jan Baptist ALLA(E)R(D) - 22 jaar

Soldaat 2de klas 1ste Regiment Jagers te Voet

Denderhoutem 6 februari 1894

Kaaskerke 24 november 1916

2 jaar en 3 maanden onder de wapens

Petrus Amandus Allard gehuwd met Dorothea Van Eeckhout woonden in Anderenbroek en hadden 10 kinderen: Victorina (°30-09-1878), Maria Judoca (°23-12-1879), Josephus (°15-11-1881), Maria Vactoria (°09-08-1885), Philomena (°18-01-1887), Alfons (°11-12-1891), Amand (°06-02-1894), Jan Baptist (°06-02-1894), Josephine (°17-01-1897) en Florentinus (°14-04-1899).

Jan Baptist, bareelwachter, was soldaat-milicien 2de klas van de lichte 1914 bij het 1ste Regiment Jagers te voet, 4de Bataljon, 3de Compagnie, stamnummer 28170.

(Burgelijke stand en dossier bij het leger Allard Jan Baptist.)

Bij de mobilisatie, in Augustus 1914, lag het 1ste regiment Jagers te voet in garnizoen te Charleroi; bij ontubbeling werd het 4de Jagers gevormd en beide regimenten maakten de 15de Gemengde Brigade uit.

De twee regimenten waren de enige die de ganse veldtocht door bleven bestaan: zij bleven voortdurend zijde aan zijde verbonden.

De 15de Brigade die bij de aanvang der krijgsverrichtingen te Hoi gedetacheerd was, werd op 5 augustus, ter versterking van de 3de Legerdivisie, naar Luik gezonden. De morgen van de 6de augustus was de 15de brigade verzameld te Fragnée: zij marcheerde in de richting van Brussel om de Duitsers over de linie van de forten terug te werpen.

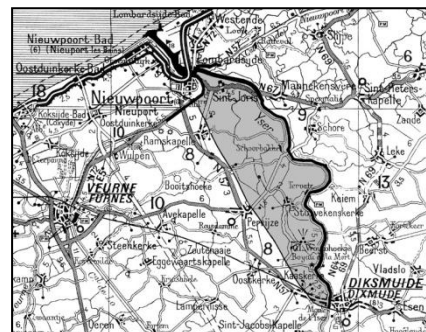
Het 1ste Jagers nam deel aan het gevecht bij Sart-Tilman, het leed er zware verliezen doch dwong de Duitse 43ste brigade achteruit.

Aan de IJzer verdedigde de brigade Jagers, vanaf 14 oktober 1916, het front Schoorbakke-Tervate; werd daarna in reserve geplaatst en nam deel aan de slag in de sector Pervijze-Kaaskerke waar Jan Baptist sneuvelde op 24 november 1916 (op zijn bidprentje staat 25 november)

Zijn lichaam werd niet geïdentificeerd en hij werd als 'vermist' aangegeven.

Toegekende eretekens:

- Ereteken van de overwinning
- Herinneringsmedaille van de oorlog 1914-18
- Twee frontstrepen

Achiel DE PAUW - 23 jaar

Soldaat 12de Linieregiment

Denderhoutem 26 september 1893

Ramskapelle 28 juni 1917

18 maanden aan het front + 6 maanden achterste linie

Franciscus De Pauw, linnenwever woonde samen met zijn echtgenote Leonie Eeman in den Anderenbroek. Zij hadden 11 kinderen, waaronder drie tweelingen: Jozef (°09-09-1881), Maria Sophia (°13-10-1884), Karel Lodewijk (°16-03-1887), Romain en Justin (°26-12-1888), Rosalia (°26-12-1891), **Achille** en Maria Leontina (**°29-07-1893**) (op het bidprentje staat als geboortedatum 26 september 1893), Maria Justina en Maria Theresia Christina (°20-05-1896), Maria Florentina (°16-11-1898).

Achiel werd onder de wapens geroepen als milicien van de lichte 1914 bij het 12de Linieregiment, 3de Bataljon, 9de Compagnie, stamnummer 59525.

"Het 12de Linieregiment lag sedert 25 jaar in garnizoen te Luik wanneer in 1914, de oorlog uitbrak. Het werd gelast deel te nemen aan de verdediging van de versterkte stelling en, van de eerste botsingen af, toonde het zich opgewassen tegen zijn zware plicht. Visé, Herstal, Queue-du-Bois zijn zoovele gevechten waar het zich met roem overlaadde en waaruit het 't eerste vaandel terugbracht, dat op den vijand werd veroverd. Naar Antwerpen gezonden, neemt het deel aan de uitvallen en aan al de verrichtingen rond de stad.

Aan den IJzer gekomen, verwierf het onvergankelijken roem te Diksmuide dat het, van 16 tot 26 oktober 1914, bezet hield niettegenstaande veertig stormlopen van het Duitse XXIIe Korps en een ongelooflijk geweldig bombardement. Het laat een derde van zijn effectief op het terrein achter.

Om zijn wonderbare dienststaten zal dit keurregiment dan ook de eer hebben Z. M. Koning Leopold III, toen erfprins, in haar rangen te tellen.

Op 5 April 1915, vertrouwde Koning Albert zijn zoon aan het regiment toe: « Zoo ik het 12^e Linie gekozen heb om er mijn zoon in te laten opleiden, dan is het omdat dit regiment zich, onder alle andere uit, door zijne dapperheid onderscheiden heeft gedurende dezen veldtocht. »

Niet minder dan 1.250 officieren, onderofficieren, korporaa's en soldaten van het 12de sneuvelden op het veld van eer.

Achiel vocht 18 maanden aan het front en 6 maanden actief in de achterste linie. Op 28 juni 1917 sneuvelde hij bij Ramskapelle en werd begraven op de militaire begraafplaats van Adinkerke.

Postuum ontvangen ereteken:

- Ereteken van de Yzer

2014-18
100 jaar Grote Oorlog

Theodoor DE DIER - 23 jaar

Soldaat 2de klas 2de regiment Jagers te Voet

Denderhoutem 21 augustus 1894

Adinkerke 7 maart 1918

3 jaar en 5 maanden onder de wapens

Jan Baptist De Dier (ex. Welle) en zijn echtgenote Maria Delphine Van der Niepen huwden te Denderhoutem op 8 november 1893. Hun woonst werd de Anderenbroek en er kwamen 4 kinderen: Theodoor (°21-08-1894), Rosalia (°18-12-1895), Frans (°10-02-1897) en Joannes Philemondus (°06-09-1898).

Hun ongehuwde zoon, Theodoor kreeg zijn oproepingsbevel op 23 september 1914. Hij werd soldaat 2de klas bij het 2de Regiment Jagers te voet, stamnummer 129/1937. Twee jaar later werd hij op 29-09-1916 overgeplaatst naar de 5de Jagers te voet.

"Het 2de Jagers lag in 1914 in garnizoen te Bergen. Het vormde er, bij ontduubeling, het 5de Jagers. Die twee regimenten maakten de 16de Gemengde Brigade uit, die op 3 augustus per spoor naar de Gete werd vervoerd.

Het 2de Jagers nam van 17 tot 31 oktober 1914 deel aan den IJzerslag. Twee bataljons onderscheidden zich te Diksmuide en te Oudstuvekenskerke, het andere te Pervijze.

Na de overwinning neemt het regiment deel aan de wacht op het front.

Eind september 1916 werd het 5de Jagers opnieuw gevormd uit eenheden van het 2de en een compagnie van het 1ste Jagers. Nadat zij samen een brigade hadden gevormd, werden de twee regimenten gescheiden. Het 5de jagers te voet maakte met het 3de en het 6de Jagers te voet, de 11de Infanteriedivisie uit..

Bij het bevrijdingsoffensief werd het 2de Jagers op het defensief front Nieuwpoort-Pervijze gehandhaafd, terwijl het 5de aan den aanval van de zuidergroep van het Leger van Vlaanderen deelnam en zich te Moorslede onderscheidde."

Theodoor De Dier zat 36 maanden aan het front in de omgeving van Adinkerke, waar hij sneuvelde te Kaaskerke op 07 maart 1918 te 16u. Hij werd begraven te Oeren op 11 maart 1918 en ligt nu op de militaire begraafplaats van Oeren (plot 516)

Toegekende eretekens:

- Kruis van Ridder in de Orde van Leopold II met palm
- Oorlogskruis met palm
- Eretoken van de Yzer
- Vijf frontstrepen

Alphonse NERINCKX

Soldaat 2 kl mil 1908 - 2de Artillerie / 23 Batterij

Denderhoutem, 9 september 1888

Montpellier, Hérault, 34 (F), 18 maart 1918

3 jaar en 4 maanden onder de wapens

Op 8 november 1883 huwden in Heldergerm Dominicus Nerinckx (uit Haaltert) en Barbara Verbeke (uit Heldergerm). Zij stichtten een talrijk gezin met niet minder dan 14 kinderen en woonden ook een tijdje in Denderhoutem waar zij drie zonen kregen waaronder Alphonse. Hun zoon Alfons werd geboren in Denderhoutem op 9 september 1888 en om die reden wordt hij dan ook volledigheidshalve in dit boek besproken alhoewel hij in Haaltert huwde op 16 januari 1915 met Eveline Praet (° 16.12.1890).

Toen hij zijn oproepingsbevel ontving was hij al vader van drie kinderen. Hij werd soldaat bij het 2de Regiment Artillerie, 23ste Batterij, stamnummer 152/1207.

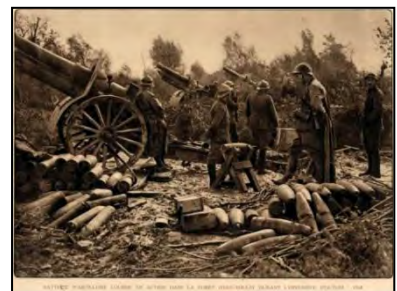
Het 2de Regiment lag in 1914 in garnizoen te Lier en maakte de divisie-artillerie van de 11de Legerdivisie uit.

Tijdens het eerste deel van den veldtocht onderscheidde het zich in de gevechten van Wespelaar en Tildonk, daarna in die van Wezemaal en Puttekapel. In de loop van het beleg van Antwerpen nam het deel aan de verdediging van de sector Sint-Katelijne-Waver - Duffel - Lier.

Tijdens de aftocht naar de IJzer is het in het gevecht bij Moerbeke gewikkeld. Van 13 oktober tot 1 november 1914 draagt het bij tot enkele Belgische successen aan de IJzer en verdient zo de vermeldingen «Nieuwpoort», «Sint-Joris» en «Diksmuide».

Met de 2de Legerdivisie bezet het 2de Artillerie daarna aan het IJzerfront achtereenvolgens de sectors van Loo, Steenstraat, Diksmuide en Pervijze.

Het is tijdens deze periode - en nog voor het eigenlijke bevrijdingsoffensief van september/oktober 1918 - dat Nerinckx waarschijnlijk ernstig ziek of gekwetst werd. Hij werd na verzorging in een veldhospitaal achter de linies met een ziekentrein van het Rode Kruis overgebracht naar het Zuid-Franse Montpellier.

Hij overleed er op 18 maart 1918 in het krijgshospitaal van Montpellier (Fr) en ligt begraven op de begraafplaats St.Lazaire in Montpellier, plaats nr. 482. Op de 2 ereparken van Montpellier Saint-Lazare zouden volgens de gegevens van het NIOOO 94 Belgische militairen moeten liggen

Constant Aloïs MUYLEAERT - 21 jaar

Soldaat 20ste Linieregiment

Denderhoutem 19 september 1886

Boezingen 17 mei 1918

3 jaar en 9 maanden onder de wapens

Medardus Muylaert, landbouwer en zijn echtgenote Rosalia Bockstal woonden in de Eigenstraat. Ze hadden 3 kinderen: **Constant Aloïs (*19-09-1886)**, René (*13-04-1888) en Maria Theresia (*25-04-1891).

Constant werd soldaat 2 kl. OV (= OV - VG oorlogsvrijwilliger - volontaire pour la guerre) bij het 20ste Linieregiment, 11de compagnie - stamnummer 63156.

Het 20ste Linieregiment werd op 27 December 1916 gevormd uit de ontdubbelde eenheden van het 10de Linie en een Compagnie van het 12de Linie. Het waren eenheden die reeds, gedurende twintig maanden veldtocht, blijk hadden gegeven van hun waarde: te Namen, waar zij de meest blootgestelde sector - tussen het fort van Marchovelette en de Maas verdedigden - te Dendermonde en, gedurende den slag aan den IJzer, te Beerst en te Keiem.

"In 1915 en 1916 hadden zij achtereenvolgens de sectors Pervijze, Nieuwpoort, Driegrachten, Bootshoeke, Diksmuide en Ramskapelle bezet.

Het 10de en het 20ste, die de 10de Brigade vormden, bewaakten de sector van Ramskapelle tot 19 Maart 1917, daarna den sector van Boezinge-Steenstraat tot 7 Juli 1917.

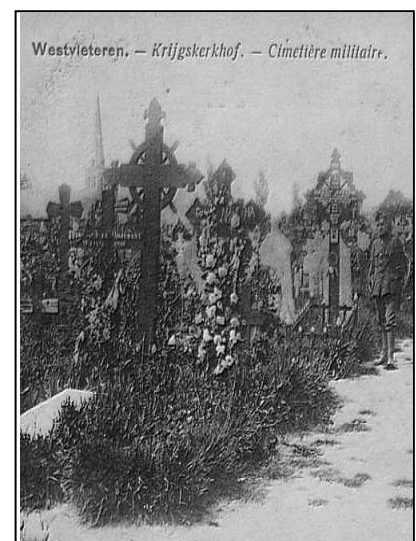
Na een rust in de streek van Gravelines, hernam het regiment de wacht in de loopgraven: van 19 tot 30 November 1917 in de sector van Luigem, terrein dat het Franse 36ste Legerkorps in den zomer van 1917 had heroverd.

Vanaf 6 December 1917 loste het regiment een deel van het Franse 36ste Legerkorps af in de sector van Bikschote waar het zich onderscheidde door patrouilles, waarbij vijanden gevangen werden genomen, en door zware werken tot terreinversterking, welke later de operaties der 3de Legerdivisie tijdens den slag bij Merkem (17 April 1918) vergemakkelijkten. Het regiment werd op 11 Februari 1918 door het 12de Linie in de sector van Bikschote afgelost.

Daarna werd het belast met de verdediging van de sector Woesten-Weidendreft (20 April 1918 tot 27 Mei 1918), waar het zich onderscheidde door de gevangenneming van talrijke Duitsers."

Muylaert sneuvelde in Boezingen bij leper op 17 mei 1918.

Hij ligt op de militaire begraafplaats Westvleteren, Sint Maartensstraat, graf nr 948

Donaat Maurice VERBEEREN - 21 jaar

Soldaat 4de Regiment Karabiniers

Denderhoutem 12 december 1896

Passendale 28 september 1918

3 jaar en 11 maanden onder de wapens

Nog een jongere zoon uit het gezin van Karel Lodewijk Verbeeren en Julia Goubert. Donaat Maurice was soldaat milicien van de lichter 1915 bij het 4de Regiment Karabiniers, 3de Batterij, 2de Compagnie, speciale contingent 1915, stamnummer 1901/2614. Donaat was 1,57 m. groot, rond en bleek aangezicht, ronde kin, donkerbruine haren. Speciaal kenteken: uiteinde wijsvinger verpletterd.

Het 4de karabiniers werd bij de mobilisatie in augustus 1914 te Brussel gevormd door ontubing van het 2de Karabiniers en maakte deel uit van de 20ste Gemengde Brigade.

Nadat het in de omgeving van Grez-Doiceau had gekantonneerd, nam het op 24 augustus deel aan de eersten uitval uit de versterkte stelling Antwerpen, op het front Hofstade-Schiplaken. Per spoor naar Heist-op-den-Berg vervoerd, werd het op 10 september ingezet in het gevecht om Werchter en daarna nabij Tildonck. Het leed zware verliezen te Wolvenhoek, Dorremaal en Hambosch en op het talud van de spoorweg Mechelen-Leuven. Op 17 september werd het effectief van het 4de Karabiniers te Lier bij het 2de ingedeeld.

Op 20 december 1916 werd het regiment opnieuw gevormd aan de IJzer: met het 2de Karabiniers vormde het de 18de brigade. Na een verblijf in het kamp van Maily (Frankrijk) bezette het de sector Sas-Boezinge en nadien Nieuwkappelle.

Op 1 februari 1918 vormde het 4de Karabiniers met het 1ste en het 2de Grenadiers, de 12de Infanteriedivisie; het ging dan de sector Nieuwpoort bezetten en op 5 juni loste het, in de sector Brielen,

Britse bataljons af; op het einde van de maand kwam het terug naar Nieuwpoort om op 9 augustus naar Brielen weer te keren. Het voerde talrijke raids uit op de Duitse stellingen.

Op 28 september bevond het 4de Karabiniers zich tussen het 1ste Grenadiers en het 2de Grenadiers, om deel te nemen aan het bevrijdingsoffensief dat bekend staat als "de veldslag van de Vlaamse Heuvelkam" en die het eindoffensief inluidde. Passendale werd veroverd en dezelfde dag nog werd Donaat als vermist opgegeven. Zijn begraafplaats is niet gekend.

Toegekende eretekens aan Donaat:

- Ridder in de Orde van Leopold II met palm, Medaille van de overwinning, Herinneringsmedaille van de oorlog 1914-18, Oorlogskruis - Vier frontstrepen

Edmond Judocus VAN NEROM - 25 jaar

Soldaat 2de klas 12de Regiment Artillerie

Denderhoutem 11 januari 1893

Ronsele (Oostwinkel) 1 november 1918

2 jaar en 2 maanden onder de wapens.

2014-18

100 jaar Grote Oorlog

Joannes Van Nerom, hoefsmid (ex Ninove) huwde te Denderhoutem met Maria Ludovica Noyaert op 23 december 1880 en verbleven in de Teerlinckstraat. Er kwamen zes kinderen: Edmondus (°07-02-1882), Petrus (°01-01-1885), Joanna (°01-04-1887), Frans Jozef (°07-02-1890), **Edmond Judocus (°11-01-1893)** en Alfons (°01-08-1896).

Edmond werd soldaat 2de klas van de lichte 1913 bij het 6de Regiment Artillerie, 3de Groep, 110de Batterij, stamnummer 2390. Hij verhoogde zijn eenheid op 01 augustus 1914.

Op 18 januari 1915 plaatste men hem over naar de 2de Divisie Artillerie te paard. Wegens ziekte verbleef hij een periode (18-09-1916) in het hospitaal Albert I te Parijs, op 23 september in het hospitaal Bréquet en op 13 oktober 1916 werd hij overgebracht naar Courbevoie.

Op 02 november 1916 keerde hij terug naar zijn eenheid in het Opleidingscentrum Artillerie in Eu en vandaar bij het 6de Regiment Artillerie op 19 november. Wegens reorganisatie wijzigde hij nogmaals van eenheid, ditmaal bij het 12de Regiment Artillerie.

Edmond sneuvelde te Ronsele (Oostwinkel) dat hevig werd beschoten vanwege zijn strategische ligging op 01 november 1918, amper tien dagen vóór de lang verwachte wapenstilstand.

Zijn lichaam werd bijgezet op de gemeentelijke begraafplaats van Zomergem (graf 013). Gelegen aan de Kerkhofstraat liggen hier in totaal 108 Belgische soldaten begraven waarvan 11 onbekend. Dertien van de graven zijn uit 1914, de overige sneuvelden tijdens het bevrijdingsoffensief van 1918

Toegekende eretekens: Ridder in de Orde van Leopold II, Oorlogskruis en Brevet 14-18

Nicolaus Gustaaf DE TROYER - 20 jaar

Soldaat O.V. - oorlogsvrijwilliger 9de Artillerie

Denderhoutem 18 januari 1897

Sint-Michiels Brugge 14 november 1918

2 jaar en 11 maanden onder de wapens

Desiderius De Troyer, drankhandelaar linnenwever huwde Celerina De Kerpel op 16-12-1891 te Denderhoutem. Ze woonden in de Vondelen en kregen 6 kinderen: Maria Margaretya (°01-11-1892), Maria Irma (°15-12-1894), **Nicolaus Gustaaf (°18-02-1897)** (op bidprentje staat 19 januari), Leontina (°01-01-1900), Camilus Albert (°03-02-1903) en Edgard (°23-09-1906).

Nicolaus Gustaaf werd aangeworven als soldaat oorlogsvrijwilliger bij het 9de Artillerie zwaar geschut, 3de Groep, 1ste Batterij, stamnummer 1311.

Op 22 december 1915 vervoegde hij zijn eenheid. Het 9de Artillerie werd in de loop van de oorlog 1914-1918 gevormd door ontubbeling van het 3de Artillerie, dat te dien tijde al de groepen der 3de Legerdivisie omvatte. Het 9de Artillerie omvatte vier groepen: De Troyer zat in de 3de Groep, 1ste Batterij, bereden batterij houwitsers van 10c5. Talrijke vermeldingen getuigen van de strijd lust en de opofferingsgeest van officieren, onderofficieren en soldaten.

Uit het dagorder van 24 April 1918:

» *Gij hebt op 17 April een roemrijke bladzijde gegraveerd op de bronzen platen der geschiedenis. ...*

» *Die schitterende overwinning is te danken aan de hardnekkigheid, den moed, den strijd lust van eenige eenheden Jagers en 14^e Linie, aan de dapperheid onzer batterijen mitrailleuses, aan de vak kennis onzer artillerie wier nauwkeurige, snelle vuren zelfs de bewondering onzer vijanden hebben afgedwongen. ...*

» *Z. M. de Koning, onze welbeminde opperbevelhebber, heeft zich gewaardigd u persoonlijk te komen gelukwenschen in de kantonnementen waar gij, na uwe overwinning, een verdiende rust genoot. Commandant der 9' Infanteriedivisie, (get.) BALTIA. »*

Gewond op 1 november 1918 (enkele dagen vóór de wapenstilstand!) werd hij opgenomen in het militair hospitaal te Sint-Michiels Brugge waar hij overleed ten gevolge van een longontsteking op 14 november 1918. Hij ligt begraven op de militaire begraafplaats te Brugge.

Toegekende eretekens:

- Oorlogskruis met palm
- Twee frontstrepen

Nb. : Eigenaardig genoeg staat dit oorlogsslachtoffer niet vermeld op de gedenkplaat op het monument der gesneuvelden te Denderhoutem

Felix Camiel TRIEST - 29 jaar

Soldaat-Trompetter Vestingartillerie

Denderhoutem 27 oktober 1889

Eindhoven (N) 20 november 1918

41 dagen onder de wapens + 4 jaar plus 40 dagen geïnterneerd.

Theofiel Triest, kuiper-herbergier, gehuwd met Marie Therese De Schepper woonden met hun 2 kinderen **Felix Camiel (°27-10-1889)** en Palmyra (°11-01-1891) op het Dorp.

Felix was 'soldaat-trompetter' Soldaat 2 kl mil 1909 bij de Vestingsartillerie, 6de Batterij, stamnummer 3561.

Triest vervoegde zijn eenheid op 01 augustus 1914.

Het gebruik van muziekinstrumenten in het leger is van alle tijden. Bij gebrek aan moderne communicatiemiddelen werden in vroeger tijden instrumenten gebruikt om boodschappen over grotere afstand door te geven. Op het slagveld werden mondelinge commando's middels een trompet doorgegeven aan de troepen van het regiment.

Bij de val van Antwerpen werd hij op 10 oktober 1914 geïnterneerd in het barakkenkamp Zeist bij Amersfoort. In december verhuisde hij naar het grotere Harderwijk (50 barakken waarin 12.000 tot 15.000 geïnterneerden konden worden ondergebracht.). De kampen te Zeist en Harderwijk werden opgezet als kleine steden compleet met scholen, winkels, badinrichtingen, kantines, kerken, postkantoren etc.

Bij de mobilisatie van het leger in 1914 bestond de artillerie der Versterkte Stelling Antwerpen uit een regiment vestingartillerie, een regiment kustartillerie en een regiment belegeringsartillerie. Triest maakte er deel uit van de 6de batterij - één van de 20 batterijen die de eerste verdedigingslinie van Antwerpen vormden.

De eerste linie gelegen in de zone tussen de forten van Waelhem (Walem) en van Lier werd tussen 28 september en 2 oktober tot zwijgen gebracht "*door de actie der reusachtige vernielingstuigen van het Belegeringskorps*" Ook de tweede linie bezweek onder het hevige Duitse artilleriebombardement en "*Na hun materieel vernield en hun kruit nat gemaakt te hebben, trokken zij zich met de Belgische en geallieerde verdedigingstroepen achteruit, wanneer de aftocht naar den linkeroever der Schelde begon.*"

zie de afzonderlijke bijdrage over hem.

2014-18

100 jaar Grote Oorlog

Heel veel Belgen waren bij het begin van de oorlog al naar Nederland gevlucht. Na de val van Antwerpen mengden zich onder de vluchtende burgers ook bijna 35.000 Belgische militairen. Onder hen Felix Camiel Triest.

Enkele dagen na de wapenstilstand overleed hij op 20 november 1918 in het militair hospitaal te Eindhoven (N). Hij werd begraven in Harderwijk op de algemene begraafplaats, waar een gedenksteen staat op het Belgisch ereperk.

Als eerbetoon aan alle Atomse jongens reconstrueerde ik het verhaal van enkelen onder hen gedetailleerd:

- een eerste over een **gesneuvelde** (Alfons De Geyter, mijn grootoom),
- het tweede over Alexis Ysebaert, de buitenechtelijke zoon van advocaat De Backer die aan het front een **schets- en fotoboek** bijhield, een uniek document,
- een derde over de **krijgsgevangenen** (Alexis Engels, Gustave Van den Brempt en August De Cremer)
- een vierde over de **opgeëisten** van Denderhoutem
- een vijfde over de tegen wil en dank **geïnterneerde** Felix Triest
- een zesde over de uit Helder gem ingeweken Lowie De Wetter die **tweemaal werd gekwetst** maar de oorlog toch overleefde.

Alfons DE GEYTER

Achiel YSEBAERT

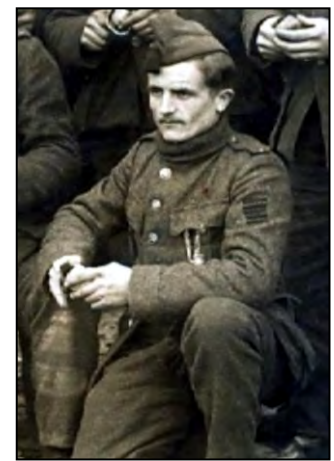
Alexis ENGELS

Gustave VAN DEN BREMPT

ATOMSE OPGEËISTEN

Lowie DE WETTER

DE GEYTER Pierre Alphonse

Zoon van Alfons et Maria Theresia Buyle

Geboren te Hautmont (Fr) op 26.9.1888

Soldaat 1ste klas (mil 1908) 10de Linieregiment 3de bataljon, 4de compagnie - stamnummer 54879

Scherpschutter

Eervol gesneuveld op het slagveld te Cognelée op 22.8.1914.

De Eerste Wereldoorlog doet ons automatisch denken aan vier jaar ploeteren, afzien en sneuvelen in de loopgraven van de Westhoek. In Atom lieten 23 jongens het leven in de "Grooten Oorlog", één ervan was mijn grootoom Alfons De Geyter. Hij zou de Westhoek nooit zien want hij sneuvelde reeds op de 18de dag na de inval van de Duitsers bij de val van het fort van Cognelée in de verdedigingsgordel rondom Namen.

Hier volgt zijn verhaal.

De negentiende eeuw is de eeuw van Arm Vlaanderen. De aardappeloogsten mislukken, en armoede is troef. De kwetsbare plattelandsbevolking krijgt harde klappen. Om te ontkomen aan de ellende en een onzekere toekomst, trekken vele duizenden mannen en vrouwen naar Frank-

rijk en Wallonië om er seizoenarbeid te verrichten. Zo ook vader Alphonse De Geyter die er zijn toekomstige echtgenote Maria Theresia BUYLE leert kennen wiens ouders zich om dezelfde bovengenoemde redenen al vast in Haumont - een buitenwijk van Maubeuge - (waar werk in overschot was in de walsen, hoogovens, smelterijen, gieterijen en fabrieken van de Société anonyme de la Providence) hadden gevestigd. Ze raakte zwanger en ze huwden in Haumont op 04/12/1886 en brachten er 10 kinderen ter wereld . Hun oudste zoon, mijn grootoom Petrus Alfons, werd geboren op 26 september 1888.

In volle strijd tussen behoudsgezinde katholieken en de Christene Volkspartij van Adolf Daens en dorpsgenoot advocaat Aloïs De Backer keren zij terug naar Denderhoutem in 1902/1903. Ze combi-neerden er een kolenhandel en een estaminet aan de Zevenkapel. Twee kinderen werden hier nog geboren.

Tot 1909 was de legerdienst gebaseerd op lottrekking, een systeem dat bij de onafhankelijkheid in 1830 overgenomen was van de Franse en Nederlandse bezettingen. De loting, de zogenaamde 'bloedwet', was één van de door het volk meest gehate instellingen. Ze was in de ogen van het volk immers de verpersoonlijking van het onrecht, van het klas-senverschil waarvan het werkvolk het slachtoffer was.

Alle jongens moesten zich in december voor het jaar dat ze negentien werden laten inschrijven in de gemeente waar ze woonden. Ten laatste op 20 november hingen er plakkaaten uit om hen te verwittigen van de opening van het inschrijvingsregister. In dit register werden hun naam, voornaam en bijnaam, geboortedatum- en plaats en verblijfplaats ingeschreven en die van hun vader en moeder of voorgd. Er volgde ook een persoonsbeschrijving (zie verder)

Uit dit inschrijvingsregister werd door toeval via loting een contingent aangewezen dat effectief de legerdienst moest vervullen.

Dit alles gebeurde in elk kanton tijdens een speciale zitting van de militieraad in februari. Een door het lot aangewezen en ingelijfde soldaat noemde men een "conscrit" of "loteling".

De loting was een openbare gebeurtenis. De loting zelf greep plaats met een houten trommel met draaiwengel voor het trekken van de lotnummers, opgeborgen in houten houdertjes. Trok men een laag nummer (de grens werd bij wet vastgelegd voor het district) moest men vanaf oktober zijn dienstplicht gaan vervullen. Zij die een hoog nummer trokken hadden meer geluk: zij waren vrijgesteld. Wat nu door het volk als zeer onrechtvaardig werd gevoeld, was het zogenaamde plaatsvervangingsysteem. Gegoede burgers konden hun uitgelote kinderen toch "vrij van militaire dienst" kopen door een minder gefortuneerde tegen betaling hun dienstplicht te laten vervullen. Die taak werd uitgevoerd door ronselaars, in de volksmond 'zielhonden' genoemd.

Dat betekende dat er ieder jaar uit de beschikbare dienstplichtige jongens zo een dertienduizend rekruten geloot werden die vervolgens een dienstplicht van twee à drie jaar moesten vervullen.

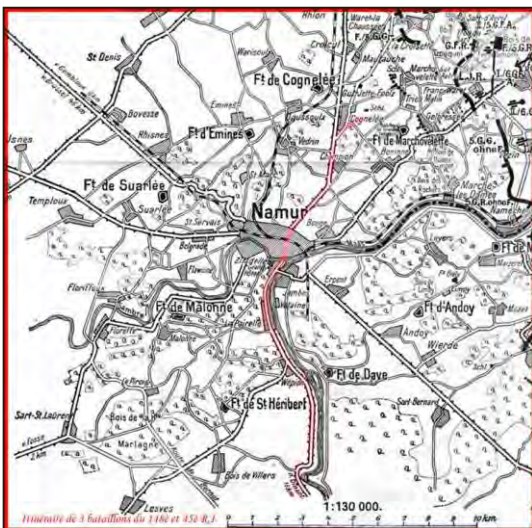
Pieter Alfons DE GEYTER nam deel aan de loting en lootte zich erin met het (lage) nr 38 : hij werd als 20-jarige opgeroepen op 14 april als milicien van de lichtung 1908.

Hij werd soldaat 1ste klas bij het 10de linieregiment, 3de bataljon, 4de compagnie en kreeg het stamnummer 54879.

In zijn persoonsbeschrijving in het inschrijvingsregister lezen wij dat de jonge man 1,60 m. groot was en een ovaal aangezicht, een hoog voorhoofd, bruine ogen, een langwerpige neus, een kleine mond en bruine haren had.

Hoe kwam hij dan als loteling van de lichtung 1908 in de oorlog terecht?

Op 18 november 1909 wordt de wet op de beperkte persoonlijke dienstplicht gestemd. Het systeem van rekrutering door loting werd hiermee vervangen door het systeem van één dienstplichtige per gezin. De verplichte legerdienst werd ingevoerd in België via een wet die koning Leopold II ondertekende op 14 december 1909, drie dagen voor zijn dood. Tot aan de afschaffing ervan in maart 1995, kwamen miljoenen burgers verplicht onder de wapens. Op 28 mei 1913 werd de wet op de algemene (persoonlijke) dienstplicht aangenomen. De nieuwe militiewet kaderde in de nakende oorlogsdreiging. De eerste, zeer gedeeltelijke mobilisatie in België had pas plaats op 29 juli 1914, daags na de oorlogsverklaring van de Dubbelmonarchie aan Servië. De regering beperkte zich toen nog tot het oproepen van de drie jongste klassen (1910-1912) en liet bij circulaire weten aan haar gezanten, dat deze oproepingen enkel moesten dienen om de landsgrenzen te bezetten. België wilde vooral Duitsland niet voor het hoofd stoten en duidelijk aantonen dat het enkel zijn neutraliteit wenste te verdedigen.

Op 2 augustus -de eerste dag van de mobilisatie van het Belgische leger- werden aanwervingen gedaan van vrijwilligers van 16 tot 35 jaar. Door de geringe bezetting van de klassen vóór 1910 (die nog uitgeloot waren) meldden zich ca. 20.000 vrijwilligers. De zeven oudste militieklassen - die alle dateerden van het regime van de loting waaronder de lichtung 1908 van Alfons De Geyter- zouden belast worden met de verdediging van de diverse fortengordels (Luik, Namen en Antwerpen).

Op 4 augustus 1914, bij de start van de Eerste Wereldoorlog telde het Belgisch leger zowat 255.000 manschappen.

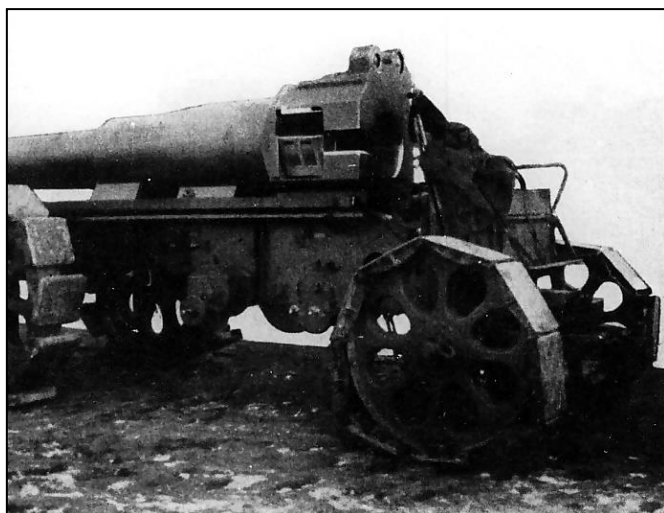
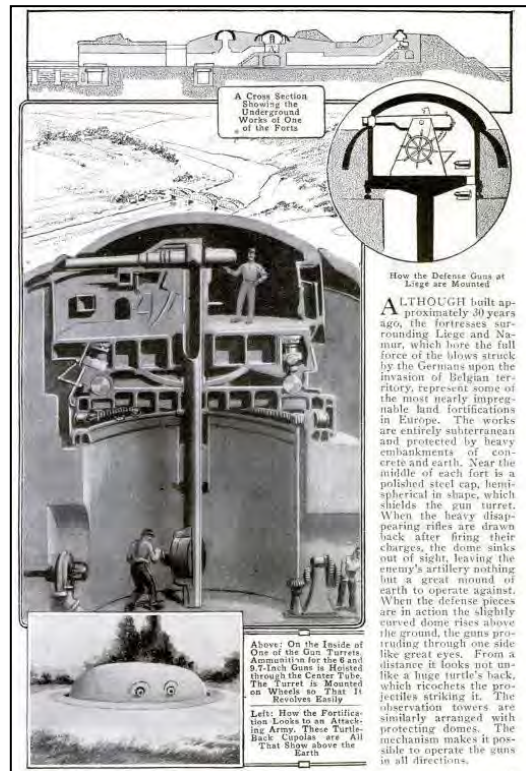

In 1886 werd de van oorsprong Nederlandse vestingbouwkundige Brialmont (Henri Alexis Brialmont, 1821-1903) door de Belgische regering belast met het uitwerken van een dubbele verdedigingsgordel rond Luik en Namen. Men dacht dat de forten, samen met de inzet van infanterie, de rivieren Sambre en Maas zouden beschermen tegen een Duitse invasie.

De forten stonden een kilometer of acht uit het centrum van de stad, negen in getal. Net als bij Luik waren ze onderling verbonden door loopgraven en prikkeldraad, hoewel de staat waarin dat verkeerde niet ideaal was.

Belgische forten waren ontworpen om weerstand te bieden aan granaten van 210-220mm howitzers en mortieren. Brialmont, de ontwerper van de fortenringen, ging namelijk van de veronderstelling uit dat de loop van zulk een stuk het zwaarste stuk was dat met paardentraction kon vervoerd worden.

De muren werden opgetrokken uit ongewapend beton, aangemaakt met grote rolkeien uit de Ourthe. Het beton was over het algemeen van slechte tot zeer slechte kwaliteit. Er zat te weinig cement in en veel te veel rolkeien. Voordat het beton gegoten werd hadden de zwaardere rolkeien de neiging zich te verzamelen op de bodem van het vloeibare beton in de vervoerkarretjes, en zo werden bij het gieten sterk verschillende mixen van keien en cementbeton geschapen. Daarenboven werden de betondaken niet in één laag gegoten doch in verschillende dunne laagjes (ongeveer 20 cm dik) die, ook al omdat er geen wapening was, geen coherente dikke laag vormden, maar eerder een soort van panenkoekenstapel. Dit alles verminderde de weerstand van het beton ten zeerste. In het centrum van het fort lag het zogenaamde centraal massief. Men kan het best zien als één gigantische betonnen bunker waar alle koepels met kanonnen groter dan 5.7 cm stonden in opgesteld. Deze geschutskoepels waren maar bestand tegen 210 mm granaten.

De 42-cm Gamma howitzer beter bekend als de "Dikke Bertha"

Geen enkel van de Belgische forten was bestand tegen de vuurkracht van de door de Duitsers ingezette howitzers die ze met de troetelnaam "Dikke Bertha's" hadden bedacht. Die naam dankten ze aan Bertha Krupp, die het staalconcern Friedrich Krupp AG van haar vader had geërfd. Het wapen (dat trouwens al in 1893 werd gedemonstreerd!) had een voor die tijd ongekend groot kaliber van 420 mm. Het wapen kon granaten afvuren van 1160 kilo en kon doelen treffen tot op 9 km afstand en de Belgische forten waren ontworpen om weerstand te bieden aan granaten van 210-220 mm howitzers en mortieren.

De Dikke Bertha's bestonden uit affuiten met vier wielen, wogen 42 ton en werden in 5 delen vervoerd door Daimler-Benz tractoren. In 1914 werden de eerste twee Dikke Bertha's gebruikt om de

forten van Luik uit te schakelen, daarna werden ze gebruikt om met Namen, Antwerpen, Maubeuge, Verdun, Ieper en de Russische versterkingen af te rekenen.

Duitsers bij een kapot geschoten 12cm dikke betonnen koepel

heid gebracht. Ingevolge het mobilisatiedecreet dat de 31ste juli werd uitgevaardigd, werden de militieclassen tot en met de dertiende klasse van 1909 onder de wapens geroepen.

Op 4 augustus 1914 om 8 uur 's morgens stak het Duitse leger onze landsgrenzen over in weerwil van haar beloften.

De forten van Marchovelette en Cognelée kregen als opdracht om de sector IV tot NE van Namen te verdedigen. Deze sector werd rechts begrensd door de Maas in Marche-les-Dames en links door de lijn Namen-Warisoulx. De verdere indienststelling van de Naamse verdedigingsgordel gebeurde op 5 en 6 augustus.

Na de val van Luik op 16 augustus 1914 richtte het Duitse 2de en 3de leger, geleid door v. Bülow de blik naar Namen. In theorie zou de verovering van Namen gemakkelijker zijn dan die van Luik: de instelling van het garnizoen was matig, er was te weinig munitie en de bezetting was te gering. Op z'n best werd Namen verdedigd door 37.000 man, waartegenover de Duitsers 107.000 man konden opstellen.

Op 20 augustus nam de Duitse infanterie, geholpen door haar veldartillerie, het terrein in en nam ze stellingen in voor de sector, buiten het bereik van het verdedigingsvuur. Rond 10 uur werd sector IV van de verdedigingsgordel aangevallen.

Op 21 augustus 's morgens openen mortierstukken met kaliber 210, 305 en 420 het vuur.

Rond 09.30 uur beantwoordde het fort door het vuur te openen op het kasteel en het dorp van Marchovelette.

Vrij snel werd een eerste koepel kaliber 12 buiten gebruik gesteld terwijl een andere obus de telefoonverbinding met de buitenwereld afsneed.

Rond het middaguur namen de bombardementen in hevigheid toe en werden de koepels kaliber 21 en 25 achtereenvolgens buiten gebruik gesteld.

Om 1 uur na de middag van 22 augustus namen de bombardementen in hevigheid (zie detail hierhiernaast van een artikel uit *De Volksstem* van 21.8.1919) toe en werden de koepels kaliber 21 en 25 achtereenvolgens buiten gebruik gesteld. Omstreeks 3 uur boort een projectiel zich door de 15 centimeter dikke borstwering van de koepel. Een steekvlam slaat door de hele koepel en ontsteekt klaarliggende projectielen. In de betonnen muur gaven openingen van wel een halve meter, op meerdere plaatsen zijn er scheuren. In de buik van het fort zijn een aantal gebinten uit de wand gerukt en tot schroot herleid. De gewelven kunnen elk moment instorten. Alsof dit niet genoeg was, is elke verbinding met de buitenwereld nu onmogelijk.

Het naoorlogse verslag liegt er niet om: *Des projectiles d'une puissance formidable tombaient sur l'ouvrage ...*

“Met een wiskundige precisie beukten krachtige projectielen op het bouwwerk. De gevolgen waren verschrikkelijk: Het centrale gebouw leek zich helemaal op te heffen, de verlichting begon te flikkeren en de petroleumlampen doofden uit. De soldaten hoorden het beton afbrokkelen en de bakstenen naar beneden vallen. De observatieposten konden geen enkele aanwijzing over de opstelling van de zware geschutsbatterijen geven. Twee onderofficieren melden zich vrijwillig om het fort uit te sluipen tot aan de rand van de glooiing buiten het fort. Nog voor ze over de rand konden turen, kregen ze een regen van kogels en shrapnells over zich heen”.

Enkele kilometer naar het zuidoosten bekijkt iemand het schouwspel bij Cognelée en Marchovette: Ernest Claes lag met de zogenaamde 'compagnie universitaire van het 10de infanterieregiment, samengesteld uit studenten en oudstudenten van de Leuvense universiteit, tussen de forten van Namen. Van op een hoogte bij Champion had hij perfect zicht op de forten en de Duitse aanvallen vanuit Gelbressée.

... het kanongebulder groeit langzaam, groeit als aangehitst door een fors wezen dat daarginder tegen de blauwe onberoerde horizon dit vuurgeweld beheerst en bestuurt. Het groeit en groeit tot een enkel machtig geheel, waarin honderden stalen stemmen hun plaats vinden en gillen als om strijd. Daar zijn er die hoog en zwaar door de lucht zoeven als een aanvallende orkaan, en op de aarde beuken als slagen van reuzenmokers, die huilen als razende geesten die bogelings zwiepen en te snel schijnen

los te kraken, die gierend snorren als felgeslingerde keien of schrill fluiten als de snerpemde winterwind in magere boomtakken. En het al versmelt tot een onnoemelijk geloei als van een schuimende zee-storm die ge in zijn nachtse dolheid zich hoort te brijzel bonken tegen hoge hardstaande rotsen. De lucht rilt of te allen kant stalen koorden zijn gespannen waarop met een ijzer wordt geslagen. Daar is in mijn hoofd iets als de ronkende maling van een metalen ding, mijn oren tuiten en mijn voorhoofd zit als geprangd in een harde schroef. Het is al ijzer en vuur in een witgloeiende lucht, wij voelen de grond onder ons schokken bij iedere ontploffing, en over ons gezicht de luwe golvingen komen van de lucht. De mannen zitten nu roerloos stil met de rug tegen de verschansing geleund, stommelings te staren naar de rookkolommen die aan alle zijden opstijgen...

Op 22 augustus werden nog vier aanvallen van de vijand tegen het fort door de infanteristen teruggeslagen. Het is tijdens één van deze aanvallen dat Alfons De Geyter waarschijnlijk sneuvelde.

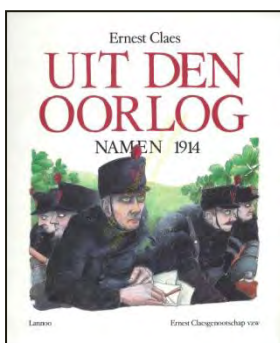
Op 23 augustus hernamen de bombardementen, maar het fort, geïsoleerd en zwaar beschadigd, biedt geen weerwerk meer. Rond 13.30 uur daverd het fort op haar grondvesten: een obus van 42 cm doorboort de linkerkoepel en komt binnenin tot ontploffing waardoor het munitiemagazijn de lucht invliegt en 2/3 van het garnizoen de dood vindt of gewond. (de overlevenden hadden verschrikkelijke brandwonden). Een poging om een bestand te krijgen om luitenant-generaal Michel van de dramatische toestand op de hoogte brengen, mislukt. Tegen de middag wordt een witte vlag boven het fort gehesen. Omstreeks 12.30 uur komen Duitse infanteristen, voorafgegaan door vrouwen, bejaarden en kinderen tot bij het fort gestapt. Om 12.50 uur wappert de Duitse vlag boven het fort. Rond 15 uur nam de vijand het fort in en nam het restant van het garnizoen gevangen.

Tijdens de vier jaar van de eerste wereldoorlog verloor het 10de Linie 1500 manschappen op een effectief van 3500. De eenheid krijgt vijf vermeldingen: "Namur, Termonde, Yser, Eesen, Cortemarck" en de vuurkoord van de Orde van Leopold I. Op 10 maart 1933 nam het 10de Linierement de nieuwe naam aan van "Régiment de Chasseurs Ardennais" ofte "Ardeense Jagers"

Pijnlijk voor zijn ouders en familie was dat het bericht van zijn overlijden op 22.08.1914 pas in Denderhoutem aankwam eind juni 1915.

Alfons De Geyter werd oorspronkelijk begraven in Jette- Fooz (militaire begraafplaats, graf nr C 20) en herbegraven op 6 april 1922 op het militaire kerkhof van Champion (vroeger Marchovelette) graf O 12– bij de ingang linksaf – 5de rij – 8ste graf.

Het fort van Cognelée is in privéhanden en gezien de lamentabele staat ervan niet te bezoeken. Het werd gebouwd in dezelfde periode en met een gelijkaardige opbouw als de forten van Luik. Het fort van Lantin bv. is zeker de moeite. Open voor het publiek van 1/4 tot 26/9, van donderdag tot zondag en op feestdagen, van 13 tot 17u. www.fortdelantin.info.

Wie meer wil lezen over het beleg en de val van de fortengordel rondom Namen kan ik "Namen 1914" (1919) van Ernest Claes warm aanbevelen. Daarin beschrijft hij gedetailleerd de aanval van de Duitsers op de forten van Cognelée en Marchovelette.

Claes werd gemobiliseerd tijdens de Eerste Wereldoorlog. Bij de gevechten rondom Namen werd hij als piot zwaargewond aan de linkerschouder (3 kogels en schrapnelscherf) en als krijgsgevangene naar Duitsland (Erfurt) getransporteerd.

Adjudant Achille YSEBAERT (SOUFFRIAU)

1ste/ 21ste Linieregiment

° Denderhoutem 8 december 1892 † Oude-God 5 april 1943

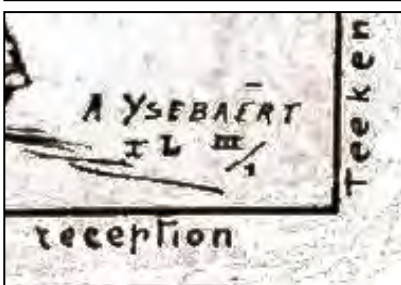
Eén van de aangename verrassingen van de De Backer-herdenking in Denderhoutem in het kader van Daens 175 was het contact met de tot dan nog totaal onbekende kleindochter Katrien van Achille Ysebaert, de buitenechtelijke zoon die Aloïs had bij Maria-Marcelina Souffriau.

Zij vertelde mij dat haar grootvader Achiel een schetsboekje had nagelaten dat hij had bijgehouden tijdens de korte rustperiodes in de tweede linie aan het IJzerfront. Daarin staan niet alleen potlood- en inkttekeningen maar ook foto's die hij nam van zijn manschappen maar ook van de kapotgeschoten dorpen.

Hij gaf het boekje de duidelijke titel

"Vermoorde Steden en Dorpen" met als ondertitel **"Ramscappelle - Nieuwpoort - Dixmude - Ypren - Loo - enz."**

Dank zij één van zijn inkttekeningen in het boekje kwamen wij aan de weet dat Achiel deel uitmaakte van de 1ste compagnie van het IIIde bataljon van het 1ste Linieregiment.

Het Eerste Linie zou tijdelijk worden ont dubbeld waardoor het 21ste Linie ontstond, de verklaring ook waarom dit de eenheid is die wordt genoemd achter zijn naam in de lijst der militairen die werden onderscheiden met het Vuurkruis/ Croix de Fer.

Achiel werd op 8 december 1892 geboren en door Sefrien Ysebaert wettelijk werd erkend bij zijn huwelijk met Maria-Marcelina in 1901. Achiel geleele wonderwel op zijn vader en had ongetwijfeld diens intelligentie geërfd en werd onderwijzer aan de Bisschoppelijke Normalschool van Sint-Niklaas in 1911 (nr 39 op de klasfoto).

Tot 1909 bestaat het Belgisch leger voor een groot deel uit lotelingen, jongens die via een loterij aangeduid worden om in het leger te dienen. Rijken kunnen zich vrij kopen door een arme te betalen. In 1909 wordt de dienstplicht voor één zoon per gezin ingevoerd en verkort de legerdienst van 20 tot 15 maanden. Een

jaarlijkse lichting (een "klas") bestond uit 13.000 miliciens. Afgezwaaide dienstplichtigen konden 13 jaar lang weer opgeroepen worden.

Onder druk van de nakende oorlogsdreiging werd in 1913 de algemene dienstplicht voor mannen ingevoerd. Iedere jongen moest vanaf dan soldaat worden.

Op 5 augustus om 22.00 uur zetten het Duitse 1ste en 2de leger de aanval op de forten rond Luik in. Volgens de plannen mag dat 3 dagen in beslag nemen. In het fortcomplex bieden de Belgen met hun kanonnen en mitrailleurs meer weerstand dan verwacht.

De versterkte maar verouderde fortengordel rond Luik zorgde voor oponthoud totdat de Duitsers 'Dikke Bertha' lieten aanrukken. Pas op 16 augustus valt het laatste fort. Met een vertraging van een week kunnen de Duitsers door België trekken om zo Parijs te bedreigen. Door de Duitse vertraging bij Luik krijgt het Franse leger de tijd om zich te hergroeperen na hun debacle in de Elzas en het Belgische leger de gelegenheid zich te (re)organiseren achter de Gete, een bescheiden maar strategisch belangrijke rivier op de route naar de haven van Antwerpen.

Bij de mobilisatie in augustus 1914 werd Achiel Ysebaert ingedeeld bij het 1ste linieregiment dat in Gent garnizoen hield en werd ontdekkend: met het aldus gevormde 21ste Linie maakte het de eerste gemengde brigade uit gericht naar de tweede verdedigingslinie van de Belgen: de Gete.

Het eerste Linieregiment - 4de bataljon - III sectie (Vanderhasselt)

Woensdag 12 augustus – een week en één dag nadat de cavalerie in Gemmenich de grens had overgestoken - besloot het Duitse Eerste Leger een doorsteek te wagen via Halen. Regimenten ulanen, dragonders en kurassiers stonden klaar. In deze 'Slag der Zilveren Helmen' lanceren de Duitsers de laatste regelrechte cavalerieaanval in de oude stijl, in galop en met getrokken sabel. Het zal de laatste zijn in West-Europa. Profiterend van de terreinkennis wachtte het Belgische leger af en nam vanuit verdedekte posities de ruitery onder vuur en de ruiters

worden gestopt door de Belgische mitrailleurs. De verovering van de enige brug over de Gete verliep moeizamer dan de Duitsers hadden verwacht. 's Avonds kon de schade opgemeten worden. Halen was in Duitse handen en bijna volledig vernield. Het slagveld lag bezaaid met de kadavers van ongeveer 900 paarden. Het paard zou voortaan aan het westelijke front nog enkel voor logistieke taken ingezet worden. En de zilveren helmen? Dat was een poëtisch verzinsel van de lokale pastoor August Cuppens naar analogie met de Guldensporenslag.

De slag der Zilveren Helmen - Halen

Op 18 augustus beveelt Koning Albert I het Belgische leger zich terug te trekken tot de haven van Antwerpen. Ongeveer 75.000 manschappen trekken zich terug achter de Dijle om zich bij het garnizoen van 60.000 man te voegen dat de haven beschermt. Op 19 augustus nemen de Duitsers Leuven in. Bij Duitse represailles in Aarschot worden 150 burgers neergeschoten.

Op 20 augustus 1914 valt Brussel in handen van het Duitse 4de legerkorps.

De 2 regimenten namen deel aan de uitvallen van het veldleger: zij onderscheidden zich op 25 en 26 augustus op den westeroever van het kanaal van Willebroek en op 10 en 11 september op het front Humbeek - Eversem.

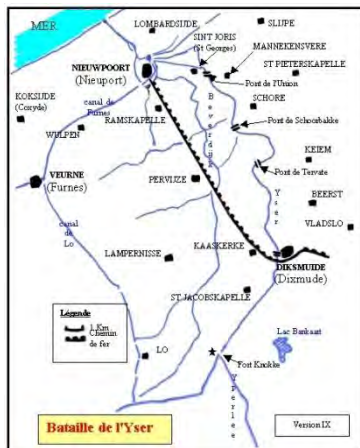
Op 1 oktober zetten de Duitsers de aanval in op de forten rond Antwerpen en op 2 oktober 1914 geeft koning Albert I opdracht tot de terugtrekking tot Oostende. Winston Churchill bezoekt op 4 oktober Antwerpen.

Op 6 oktober 1914 is de Belgische verdediging van de Antwerpse haven zwaar toegetakeld en er moet geëvacueerd worden. 's Nachts steken de Belgische troepen heimelijk de Schelde over. De volgende dag vertrekken de Belgische regering en het Corps Diplomatique naar Oostende.

Op 10 oktober valt Antwerpen. Dertigduizend Belgische militairen vluchten de Nederlandse grens over, waar ze naar interneringskampen worden gebracht waar ze 4 jaar verblijven. Evenveel worden er door de Duitsers krijgsgevangen genomen en naar Duitsland afgevoerd.

Na de aftocht van Antwerpen richting IJzer werd het 21ste Linie ontbonden.

Op 12 oktober 1914 rukken de Duitsers Gent binnen en de volgende dag wappert de Duitse vlag op het stadhuis. Wat nog van het Belgische leger overblijft, trekt via het Waasland terug en bereikt op 14 oktober de Westhoek. De kanonnen zijn versleten. De munitie is bijna op. Het is een koude herfst en het regent. De manschappen zijn uitgeput door de lange marsen, de gevechten, de tegenaanvalen en de haperende bevoorrading. De IJzer vormt een goede natuurlijke verdedigingslinie, omdat de linkeroever bijna twee meter hoger ligt dan de rechteroever. Het Belgische front is 39 km lang, van Nieuwpoort tot Boezinge.

Op 16 oktober 1914 arriveren Duitse verkenningstroepen in Diksmuide en reeds de volgende dag gaan ze tot de aanval over, die succesvol door de Britten wordt afgeslagen.

Vanaf de 18de oktober vallen de Duitsers aan van Nieuwpoort tot Rijsel over een front van 100 km. Zeven Duitse divisies staan tegenover de zes Belgische die met moeite de gevechtskracht van vier divisies hebben. Tegen de middag al vallen de voorposten Mannekenvere, Schore en Keiem.

De 20ste volgt Lombardsijde. In de nacht van 23 op 24 oktober steken de Duitse troepen massaal de IJzer over, waardoor ze nu Diksmuide in de rug kunnen aanvallen.

De 25ste valt de Duitse aanval echter stil bij gebrek aan reserves.

Het Belgische leger verlaat de IJzeroever en installeert zich meer naar het westen achter de spoorweg Diksmuide-Nieuwpoort. Dit maakt de onderwaterzetting van het gebied tussen de IJzer en de spoorweg mogelijk.

Het Belgische leger onderzocht al begin oktober of het mogelijk was de Duitse opmars tot staan te brengen door poldergebieden te laten overstromen. Het wordt bij de uitvoering van zijn plan voor de onderwaterzetting, de zogenaamde 'inundaties', met raad en daad bijgestaan door een paar gewone burgers: in de nachten tussen 25 oktober en 2 november worden in Nieuwpoort sasdeuren geopend waardoor zeewater binnenstroomt. De IJzervlakte overstroomt. Op 2 november bereikt het water met 3,25 m zijn hoogste peil.

Daarmee is de laatste opening gedicht langs waar de Duitsers nog langs de westflank van het Franse leger naar het zuiden kunnen doorstoten en is de Duitse opmars definitief gestopt.

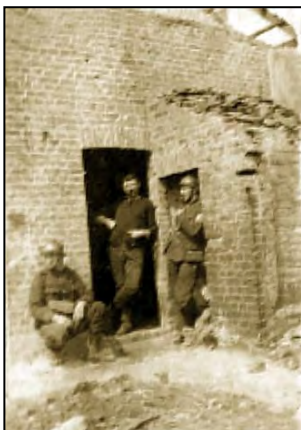
De mannen van het 1ste Linie namen van 17 tot 31 oktober 1914 deel aan de slag en de val van het Belgisch bruggenhoofd Diksmuide waarbij het Duitse offensief vast liep.

Begin november verdedigden delen van het 1ste Linierement samen met Franse koloniale troe-

pen (Senegalezen) en Bretoense Marinefuseliers nog het bruggenhoofd Diksmuide. De Belgen stonden schouder aan schouder met de Senegalese tirailleurs. De twee vorige dagen had de Duitse artillerie de stad en de toegangswegen onophoudelijk beschoten. Om 08 u. op 10 november hervatten de beschietingen. Tegelijk vielen de Duitse grondtroepen van drie kanten aan. De Belgen en de Fransen werden uit elkaar geslagen. De overlevenden doken op in de achterste linies zonder gordel of kapotjas. Er werden daaropvolgend bloedige man-tegen-man gevechten geleverd in de straten van Diksmuide. De verdedigers trokken zich onder de Duitse druk terug achter de IJzer. De brug werd in de namiddag opgeblazen en achter de IJzer zouden de geallieerden nog vier jaar standhouden. Het regiment bleef deelnemen aan de « heilige wacht » en bezette er de verschillende sectoren van het front.

Op 31 december 1914 wordt Achiel ernstig gekwetst, geëvacueerd achter de frontlijn en afgevoerd naar het Militair Hospitaal van St. Malo waar hij revalideert tot 2 maart 1915. Hij keert terug in actieve dienst op 2 juni 1915 - wordt op 30.9.1917 korporaal, op 8 april 1918 sergeant en op 24 oktober 1918 adjudant en wordt met verlof zonder wedde gestuurd op 19 maart 1919.

Uit het frontboekje van Ysebaert kozen wij volgende foto's die ons een beeld geven van het soldatenleven aan en achter de frontlijn:

De Belgische verdedigingslinie die tot 1918 zal standhouden, volgt vanaf de zee de spoorweg Nieuwpoort- Diksmuide tot het gehucht Oud-Stuivekenskerke. Ten zuidwesten daarvan volgt het front de IJzer tot aan het kanaal IJzer-Ieper.

De bewegingsoorlog verandert in een loopgravenoorlog: de legers graven zich in aan weerszijden van de IJzer en vier jaar lang wijzigt het front daar niet meer. De Belgische linies waren opgebouwd uit loopgraven ('tranchées') die met elkaar verbonden waren met verbindingsgangen ('boyaux'). De afstand tussen de eerste linie (de spoorwegberm) en de tweede linie was ongeveer 500 m.

In het boekje dat Ysebaert bijhield staan niet allen foto's maar ook prachtige potloodtekeningen (zoals "Het Afscheid" hiernaast) en spotprenten op de Duitse bezetter die hij in 1915 in opdracht tekende voor de B.S. (Belgische strijdkrachten) het leger en onder de vorm van postkaarten werden verspreid. Zij dragen allemaal de vermelding "Yzer 1915 - uitgave B.S. - Teekeningen van onze jongens voor onze

"Het Afscheid" - potloodtekening A.Ysebaert

jongens" en werden voor 5 centiemen te koop aangeboden aan de soldaten.

De originele tekeningen in zijn schetsboek dragen zijn naam, op sommige postkaarten staan zijn naam en regiment, op andere dan weer enkel zijn initialen. Voor deze reeks werkte hij samen met Joseph "Joe" English, de Brugse tekenaar en kunstschilder en ontwerper van de typische heldenhulde zerkjes.

Heel waarschijnlijk tekenden ze ook de sluitzegels voor het in februari 1916 opgerichte S.K.V.H. - Het **Secretariaat der Katholieke Vlaamse Hoogstudenten** dat een bundeling van de initiatieven verzorgde.

De Duitse Keizer en zijn Turkse bondgenoot (de Ottomaanse sultan) verwelkomen het (kleine) Bulgaarse leger in hun rangen.

Het doel van het S.K.V.H. van Frans Daels en Hilaire Gravez was "het behoud der Vlaamse jongens, midden de menigvuldige gevaren, onafscheidelijk van een langgerekt, onnatuurlijk oorlogsleven.", met andere woorden bestond het doel van het S.K.V.H. uit het steunen van de Vlaamse soldaten aan het front, en hun menselijkheid bij te brengen gedurende de Eerste Wereldoorlog.

Het S.K.V.H. verspreidde 700.000 zegels met spreuken als "Houdt u fier houdt u rein" en "Mannenadel uit fierheid der jeugd" en "Zedelijk volk, groot volk" en

'antialcohol' zegels. De bedoeling van deze zegels was om de jongens aan het front mens te houden, en hun het bewustzijn bij te brengen van hun menselijke waardigheid.

Ondanks deze opvoedende boodschappen vervaardigde kolonel Olaerts een dienstorder uit, waarbij het voor de soldaten verboden was deze sluitzegels te gebruiken bij de post. Maar de acties bleven voortgaan, nieuwe brochures werden uitgegeven, bibliotheken en studiekringen werden opgericht. In 1917 verscheen het "Mis- en gebedenboek van den Vlaamschen soldaat" waarin het ontroerende "Gebed voor Vlaanderen" van Cyriel Verschaeve. Zoals "Ons zangboekje" van Jan Bernaerts werd ook de verspreiding van dit stuk verhinderd door de legerleiding.

Er blijven bij dit alles verschillende punten in het duister. Het is niet uit te maken in welke mate hier zedenadel, hogeschooluitbreiding en Vlaamse propaganda elkaar gevonden hebben, of in hoever S.K.V.H. ook Vlaamse actie en Vlaamse propaganda heeft moeten dekken. Men heeft het wel eens voorgesteld, alsof de latere frontbeweging gegroeid was uit de radicale vleugel van het S.K.V.H. Dit is wellicht overdreven, maar men kan toch gerust aanvaarden dat het in de S.K.V.H.-kringen is dat, begin 1916, de flaminganten elkaar hebben gevonden.

In het boek 'Couleurs au front 1914-1918 – Peintures au front Belge lezen wij:

Joe English remporta le premier prix dans la catégorie des caricatures avec "la Belgique occupée" et "Je vous ai toujours aimée".... en "Dans la série des allégories le premier prix sont revenu à Achille Ysebaert pour son dessin "Le dernier espoir de la Belgique". Deze prent hangt in de IJzertoren.

Het 21ste Linie dat einde december 1916 opnieuw werd ingericht, vormde weer brigade met het 1ste Linie; later werd er het 2de Jagers te voet bijgevoegd om de 5de Infanteriedivisie te vormen. Bij het bevrijdingsoffensief dat op 28 september 1918 losbrak bezette de 5de Infante-

riedivisie het front Nieuwpoort-Pervijze; daarna overweldigde het de Duitse stellingen op de zuideroever van de IJzer, inzonderheid de hoeven Terstille en Violet.

De 16ste oktober rukten het 1ste en het 21ste Linie op naar het front Oostende-Oudenburg. De 18de marcheren de twee regimenten langs Maldegem op naar het afleidingskanaal der Leie. Tot 2 November zullen de linietroepen bloedige gevechten leveren om over het kanaal te geraken; daarna zullen zij langs de Belgisch-Hollandse grens verder doordringen tot het kanaal Gent-Terneuzen, waar zij het einde van de oorlog zouden meemaken.

In het schetsboekje staat ook nevenstaande foto van 3 soldaten aan het (voorlopige) graf op de militaire begraafplaats te Adinkerke van Edmond De Gendt, dorpsgenoot van Achiel. In het midden Achiel meer dan waarschijnlijk geflankeerd door 2 andere Atomse soldaten uit zijn regiment: Frans Xaveer Buyl en Emery Vanderhoeven.

✠

Mijnheer FRANS DE GENDT;
Mevr. FRANS DE GENDT, geboren VICTORINA
DE PELSMAEKER;
Juffrouw CELESTINE DE GENDT;
Mijnheer GERARD DE GENDT, soldaat bij het
2^e Karabiniers;
Mijnheer GESTAAT DE GENDT;
Mijnheer ARME DE GENDT;
Mijnheer MARCHE DE GENDT;
De Familie DE GENDT en de PELSMAEKER
hebben de eer, het roemrijk afsterven te
melden van hunnen teergeliefden zoon, broeder
en bloedverwant

**MIJNHEER
Edmond DE GENDT**
1er Sergent bij het 8^e Linier Regiment.

Geboren te Denderhoutem den 15 April 1894,
aan zijne wonde, bekomen op het veld van eer,
bezoeken in het hospitaal van De Panne, den
15 Juni 1915.

De plechtige lijkdienst zal plaats hebben in
parochiale kerk van Denderhoutem, Donderdag
5 Augustus 1915, ten 11 ure (D. T.)

Gezien de huidige omstandigheden, worden
vrienden, kennissen en bloedverwanten verzocht
dese mededeeling als doodsbericht te willen
aanzien.

TOT ZALIGE GEDACHTENIS

van Mijnheer

EDMOND DE GENDT
Zoon van
FRANS & VICTORINE DE PELSMAEKER
1er Sergent bij het 8^e Linier Regiment
geboren te Denderhoutem den 15 April 1894,
aan zijne wonde, bekomen op het veld van eer,
bezoeken in het hospitaal van De Panne,
den 15 Juni 1915.

Edmond De Gendt werd oorlogsvrijwilliger op 5 augustus 1914 en 1ste sergeant bij het 8ste Linier Regiment. Na 11 maanden frontactiviteiten overleed hij aan de opgelopen verwondingen op 15 juni 1915 in het veldhospitaal 'Ocean' in De Panne. De eigenlijke lijkdienst had op 5 augustus plaats in de kerk van Denderhoutem.

RENSEIGNEMENTS

Nom Ijsebaert N° matricule 2616

Prénoms Achiel et Louis

Lieu et date de naissance Denderhoutem 8.12.94

Grade et position Adjutant 1914

Nombre de chevrons de front: deux

Distinctions obtenues overlogt met palm en Heining

Unités auxquelles il a appartenu:

Relevé mutation

du 4.8.14 tot 31.10.14 au Commissariat Woluwe

du 10.11.14 tot 31.12.14 au 1er Linie

du 5.6.15 tot 4.11.16 au idem

du 5.11.16 tot 29.12.16 au idem (Choncastien)

du 24.12.16 tot 21.7.17 au idem (idem)

du 3.8.17 tot 11.11.17 au idem

Carte à établir en langue Flamand

Invalide neen

Adresse Micusastraat 15

Carte du Feu n° Cautiaal

Blessures nee

VU { Avant } retenu { Carte du Feu.
Après } [Signature]

A GLASSER

Zijn zoon Paul erfde de artistieke kant van zijn vader en werd beeldhouwer-schilder. De oorspronkelijke schilderijtjes uit de zeven kleine kapelletjes rondom de kapel van O.L. Vrouw van Zeven Weeën in de Molenstraat waren van zijn hand.

Uit het militair dossier van Ysebaert:

2.8.1914: soldaat milicien - 31.12.1914: gekwetst in Diksmuide en afgevoerd naar St. Malo - terug in actieve dienst op 2 juni 1915 - van 5.11 tot 23.12 brancardier - wordt op 30.9.1917 korporaal, op 8 april 1918 sergeant en op 24 oktober 1918 adjudant - met verlof zonder wedde op 19 maart 1919.

annexe au n° 2057 du
1er août 1936.

ANVERS, le 1er août 1936.

Relève des mutations subies par l'adjudant M. 12
YSEBAERT, Achille, n° 121.2616 de la cla.

1914	2 août	au S.A. aux Troupes d'administration (C.A./ 6 D.A.) était D.S.T.P..
	10 novembre	passé au 1 (4/III)
	31 décembre	à la C.A./ 6 D.A. (blessé à Diksmuide)
1915	1 janvier	évacué sur H.E.A.
	9 dito	évacué sur l'hôpital de St Malo.
	20 février	au Dép. C.
	2 mars	sorti de l'hôpital et à la C.A./ 6 D.A.
	5 juin	venu de la C.A./ 6 D.A. au 1er de ligne (1/III)
1916	5 novembre	passé administrativement au T.A./ 6 S. (en subce au 1)
	24 décembre	en subce à la 12e du 21
1917	30 septemb.	corporal et passé au 21 (12e Cie)
	7 octobre	en subce au S.I.S.O.I. de Payaux.
1918	26 février	en subce au C.I.S.L.A.I. de Gaillon
	8 avril	<u>sergent</u>
	8 août	venu du C.I.S.L.A.I. (au 21 - 1re Cie)
	19 septemb.	passé à la 2e du 21.
	24 octobre	<u>adjudant</u> et passé à la 1ère du 21
	14 décemb.	en subce au C.I. n° 4 2e Cie à Bruges.
1919	4 janvier	en subce au C.I. n° 6 - 2e Cie.
	8 dito	à la 3e Cie du C.I. n° 6.
	15 février	en subce au C.I. n° 1, 5e Cie des récupérés.
	19 mars	en congé sans solde (est instituteur)
	30 septemb.	en congé illimité.

Le Cap-Commandant EMBERTS, off. adjt.

DE ATOMSE KRIJGSGEVANGENEN

1ste chef Alexis ENGELS

Voor "*Het Oud Atoms Fotoarchief*" (in het infoblad OKRATOM) kreeg ik - lang voor ik begon met dit boek - onderstaande fotopostkaart van een militair aangeboden. De opgespelde witte lap met Romeinse cijfer op zijn uniformjas trok onmiddellijk mijn volle aandacht want dit was duidelijk een foto van een "*Kriegsgefangener*" uit de Eerste Wereldoorlog. Het bleek om **Benedikt Alexis ENGELS** (° Denderhoutem, 13 mei 1879) was de tweede zoon uit een gezin van 7 kinderen van landbouwer Franciscus Engels en Maria Catharina Haelterman die op het Dorp woonden. Zijn oudere zus Maria Theresia was gehuwd met schoenmaker Cyriel De Schepper.

1ste chef Alexis ENGELS in krijgsgevangenschap

Het gezin Benedikt ENGELS - HAELTERMAN in 1910.

Over de behandeling van krijgsgevangenen tijdens de Eerste Wereldoorlog is niet erg veel bekend. Duizenden soldaten werden na de val van de fortengordels rond Luik, Namen en Antwerpen in 1914 opgesloten in Duitse kampen. De Belgische krijgsgevangenen werden meestal opgevangen in inderhaast opgerichte barakkenkampen in Altengrabow, Giessen, Munster, Sennelager, Soltau, Hamelen en Friedrichsfeld, waar ze vier jaar lang samenhoften met een

bont gezelschap lotgenoten. In de grootste kampen werden tot 20.000 manschappen gehuisvest. Deze kampen groeiden als het ware uit tot houten dorpen met een eigen lazaret, grootkeukens, refecteries, kantines, kapellen en een bibliotheek.

Een krijgsgevangene kreeg bij zijn aankomst in het kamp een nummer opgespeld, meestal een witte lap stof met zwarte letters. Het nummer bestond uit 4 componenten, bvb: **XI VII 3.2997**

XI = het nummer van het Armeekorps, in dit geval XI. Thüringen & Hessen-Nassau Kassel

VII = het zevende kamp uit dit district, met andere woorden Göttingen

3 = het bataljon. Een kamp werd onderverdeeld in bataljons van 24 woonbarakken.

2997 = het individuele nummer van de krijgsgevangene.

Duitsland was onderverdeeld in 25 Armeekorpsen en zodoende waren er 25 militaire districten. Aan het hoofd van een Armeekorps stond een generaal, die op de Keizer na de hoogste militaire bevoegdheid had. Daardoor droeg hij ook de verantwoordelijkheid over de krijgsgevangenenkampen, die in zijn gebied waren opgericht. Zijn prioriteiten lagen wel in de buurt van het front, zodoende werd hij bijgestaan door een "Inspektion" die zich in de hoofdplaats van ieder district bevond. Deze "Inspektion" was verantwoordelijk voor de huisvesting, voedselbevoorrading, tewerkstelling, post enzovoort van de gevangenen.

De Generaal benoemde een kampcommandant die werd bijgestaan door een hulpofficier, een betaalmeester, enkele onderofficieren, een paar tolken en een postverantwoordelijke. Tevens kreeg de kampcommandant de bevoegdheid over enkele compagnieën Landsturm voor de bewaking van het kamp en de gevangenen.

Dit alles werd overkoepeld door het Ministerie van Krijgsgevangenen, een centraal orgaan in Berlijn. Het zorgde voor de algemene richtlijnen inzake voedselbedeling, behandeling, bewaking en zoveel meer. De kampoverste kreeg wel een grote flexibiliteit waardoor zijn karakter maar vooral zijn houding tegenover de oorlog en de "vijand" een stempel drukte op het dagelijkse leven in het kamp.

Korps Militair District Hoofdplaats
Garde Brandenburg Berlin

I. Ost-Pruissen Königsberg

II. Pommern Stettin

III. Brandenburg Berlin

IV. Sachsen-Anhalt Magdeburg

V. Niederschlesien Posen

VI. Schlesien Breslau

VII. Westfalen Münster

VIII. Rhein Provinz Coblenz

IX. Schleswig-Holstein Altona-Elbe

X. Hannover Hannover

XI. Thüringen & Hessen-Nassau Kassel

XII. Ost-Sachsen Dresden

XIII. Württemberg Stuttgart

XIV. Baden Karlsruhe

XV. Elsass Strassburg

XVI. West-Lothringen Metz

XVII. West-Preussen Danzig

XVIII. Hessen Frankfurt/am/Main

XIX. West-Sachsen Leipzig

XX. Ost-Preussen Allenstein

XXI. Saar Saarbrücken

I BAY. Niederbayern München

II BAY. Unterfranken Würzburg

III BAY. Oberbayern Nürnberg

Alexis stuurde een postkaartfoto als teken van leven naar zijn vader. De (gecensureerde – blauw kruis) rudimentaire informatie op de rugzijde van de foto bevestigt enkel dat Alexis Engels - 1ste chef Artillerie de Place (*zie verder*) - krijgsgevangen was in het Armeekorps Göttingen in barak 11a. Ieder kamp had zijn kampfotograaf die naast een officiële postkaartenserie van het kamp (keuken, bakkerij, lazaret, waslokaal enz...) ook individuele foto's van krijgsgevangenen maakte. Iedere gevangene had het recht per maand 2 brieven en 4 postkaarten te sturen naar zijn familie.

Op grond van de bepalingen van de Conventie van Den

Haag had een aantal filantropen hulporganisaties opgericht, zowel in het bezette België als in het buitenland, om bijkomende levensmiddelen op te sturen naar de Belgische krijgsgevangenen. Aanvankelijk waren het vooral familieleden die via deze tussenweg hulppakketten met brood, beschuit, koffie, kleding of tabak bezorgden aan hun geliefden. Ook kledingstukken ter vervanging van de haveloze uniformen van de gevangenen waren erg gegeerd. De familieleden of 'oorlogsmeters' konden eigen pakjes binnenbrengen of geld overmaken zodat de hulporganisaties standaardcolli's konden verzenden. Door de organisatie van allerhande feesten, concerten, tentoonstellingen en tombola's werden fondsen ingezameld voor zogenaamde 'collectieve verzendingen' naar hulpbehoevende krijgsgevangenen die niet door hun familie geholpen werden.

Natuurlijk kon de Belgische regering deze gevangenen niet helemaal aan hun lot overlaten. Daarom werden de belangrijkste particuliere hulporganisaties gesubsidieerd. Toen duidelijk werd dat de oorlog nog lang zou aanslepen, richtte minister van Justitie Carton de Wiart in mei 1915 in Le Havre de Belgische Middendienst voor de Krijgsgevangenen op. Deze overheidsdienst moest morele en materiële hulp verlenen aan de krijgsgevangenen (via de verzending van levensmiddelen, kleding en boeken), inlichtingen verlenen aan de families en de werking van de verschillende liefdadigheidscomités beter coördineren.

Voor de interne verdeling van de hulpgoederen in de kampen deden deze hulporganisaties aanvankelijk een beroep op een vertrouwenspersoon die moest waken over de correcte distributie van de individuele en collectieve verzendingen. Na verloop van tijd werden echte Hulpcomités, met democratisch verkozen leden, opgericht in de kampen. Er werden statuten opgesteld en op regelmatige tijdstippen vergaderingen georganiseerd. Eén van de belangrijkste taken van de Hulpcomités was de organisatie van de verzendingen naar de Arbeitskommando's, aangezien de meeste gevangenen tewerkgesteld waren bij lokale landbouwers (vooral in de zomermaanden), in de fabrieken, in de mijnen of bij lokale overheidsbesturen (waar ze moerassen moesten droogleggen, woeste heidegronden draineren, wegen aanleggen, enz.). Dit ging gepaard met zware fysieke arbeid zodat extra rantsoenering zeer welgekomen was. Sommige kampen hadden meer dan 2.000 verschillende Arbeitskommando's onder hun hoede.

In tegenstelling tot de eerste foto (met nummer krijgsge-

vangene) is de tweede postkaart-foto die Alexis verstuurde vanuit Güstrow naar Zuster Josephine (zijn zuster Maria Delfina ?) in het klooster van de Sint Vincentius in Hekelgem wel gedateerd: 5 februari 1916. Blijkt dat 1ste chef Engels toen gemuteerd is naar Barak 2 in Güstrow in Mecklenburg (korps IX. Schleswig-Holstein Altona-Elbe).

Een deel der Belgische krijgsgevangenen in Güstrow

Denderhoutem die wegens zijn zwakke gezondheid aalmoezenier-bestuurder werd in het hospitaal te Hamme in mei 1914) aan Cyriel De Schepper gedateerd 3 september 1914 weten wij dat Karel Engels zijn broer Alexis op zondag 30 augustus bezocht in "Bornhem".

Op een familiefoto uit 1910 – dus vier jaar eerder - staat uiterst rechts - Alexis reeds in uniform. Tot 1909 was de legerdienst gebaseerd op lottrekking, een systeem dat bij de onafhankelijkheid in 1830 overgenomen was van de Franse en Nederlandse bezettingen. Op 18 november 1909 wordt de wet op de beperkte persoonlijke dienstplicht gestemd. Het systeem van rekrutering door loting werd hiermee vervangen door het systeem van één dienstplichtige per gezin. De verplichte legerdienst werd ingevoerd in België via een wet die koning Leopold II ondertekende op 14 december 1909, drie dagen voor zijn dood. De nieuwe militiewet kaderde in de nakende oorlogsdreiging.

Via het documentatiecentrum van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis kreeg ik bevestiging dat Alexis ENGELS - stamnummer 170/5605 (of 2275) - op 1 augustus 1914 deel uitmaakte van het 'Régiment d'Artillerie de Place, 16ième batterie' dat het fort van Bornem als standplaats had. Het 16de Regiment Plaatsartillerie was 1 van de 25 batterijen van het 4de bataljon die instonden voor de Versterkte Stelling Antwerpen (*Position Fortifiée d'Anvers* zoals dat toen heette)

Alexis ENGELS in 1910

Güstrow was een kamp noord-oost gelegen van Schwerin, in de nabijheid van de Baltisch (kampcommandant was ene Gal VON FALK) waar zowel officieren, onderofficieren als gewone soldaten werden ondergebracht.

1ste chef* Engels was tewerkgesteld in het Arbeitslager Süder Zollhaus Post Janneby Schleswig (-Flensburg).

* De benaming wordt tegenwoordig nog gebruikt en niet alleen bij de artillerie, eigenlijk is het geen officiële graad maar eerder een aanspreekttitel voor dagelijks gebruik. Voor alle wapens is dit hetzelfde, zodra een sergeant of wachtmeester zijn vierde streep kreeg werd en wordt hij nu nog als "chef" aangesproken. De vijfde streep is wat moeilijker te beschrijven, hier is het dan "eerste chef" om het onderscheid te maken maar in de wandeling wordt de ondertussen eerste sergeant majoor of eerste opperwachtmeester als eerste chef betiteld maar nog wel met chef aangesproken.)

Hoe en wanneer Alexis krijgsgevangen werd gemaakt bleef voorlopig een raadsel. Uit een brief van Renatus De Canck (oud onderpastoor van

Op mijn zoektocht naar eventuele familieleden kwam ik uiteindelijk in contact met Lydia Adams, een kleindochter van Alexis. Alexis Engels werd na zijn legerdienst beroepsmilitair en verhuisde om praktische redenen naar Bornem – zijn standplaats. Bij het uitbreken van de oorlog was hij reeds gehuwd met Philomène Nobels en met wie hij 2 kinderen zou hebben: het oudste – een jongen – zou tragisch verdrinken op 8 jarige leeftijd, het jongste – een meisje – noemde Adrienne en zou later huwen met Marcel Adams (3 kinderen: 2 jongens en 1 meisje Lydia Adams geboren in Ukkel in 1935.)

Het fort van Bornem zoals het er nu uitziet.

Het betonnen Fort van Bornem maakte deel uit van de derde fortengordel rond Antwerpen en was bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog nog lang niet afgewerkt. Het is een fort van de tweede orde, met betonnen gebouwen op een ellipsvormig forteiland.

Qua vorm is het afwijkend van die van de andere forten. Het grondplan is asymmetrisch wat een gevolg is van de ligging aan de Schelde. Bornem was het laatste fort van de buitengordel op de rechter Scheldeoever en was vooral gericht op de verdediging van de Scheldebrug en de ruimte tot aan fort Liezele. Het werd opgetrokken uit ongewapend beton dat bestand was tegen artillerievuur met een kaliber van 27 cm, op dat ogenblik het zwaarste belegeringsstuk dat met paarden langs de weg kon vervoerd worden. Het is een pantserfort, dat wil zeggen dat het werd voorzien van artillerie onder koepels. Zo kreeg het fort :

- een koepel met twee 15 cm kanonnen, een koepel met een 12 cm houwtiser,
- vier koepels met een 7,5 cm kanon en
- zes koepels met een 5,7 cm kanon voor de nabije verdediging

In 1914 bedroeg het voorziene legergarnizoen 200 infanteristen, 130 artilleristen en 20 diensten. Het is een fort van de tweede orde, met flankering door koepels. De betonnen gebouwen staan op een ellipsvormig forteiland.

Een "Dikke Bertha" houwtiser in volle actie

Geen enkel van de Belgische forten was echter bestand tegen de vuurkracht van de door de Duitsers ingezette houwtisers die ze met de troetelnaam "Dikke Bertha's" hadden bedacht. Die naam dankten ze aan Bertha Krupp, die het staalconcern Friedrich Krupp AG van haar vader had geërfd. Het wapen (dat trouwens al in 1893 werd gedemonstreerd!) had een voor die tijd ongekend groot kaliber van 420 mm. Het wapen kon granaten afvuren van 1160 kilo en kon doelen treffen tot op 9 km afstand en de Belgische forten waren ontworpen om weerstand te bieden aan granaten van 210-220mm howitzers en mortieren. Luitenant-generaal Henri Alexis Brialmont, de ontwerper van de fortenringen ging namelijk van de veronderstelling uit dat de loop

van zulk een stuk het zwaarste stuk was dat met paardentractie kon vervoerd worden.

De formuren werden opgetrokken uit ongewapend beton en de betondaken - uiteraard zonder de zo noodzakelijke stalen balken - werden niet in één laag gegoten doch in verschillende dunne laagjes

(ongeveer 20 cm dik) die, ook al omdat er geen wapening was, geen coherente dikke laag vormden, maar eerder een soort van pannenkoekenstapel en nooit waren aangepast aan de nieuwste artillerieontwikkelingen

De Duitse artillerie begon op 28 september met de vernietiging van de forten rond Antwerpen. De commandant van het fort van Bornem, kapitein Adolphe Rasquin, was helemaal wanhopig wanneer de Duitsers naderen. Zijn fort was er zo beroerd aan toe dat het zelfs geen geschutskoepels had: hoe kon hij dan zijn manschappen beschermen? De ervaren militair wou het débacle niet van op de eerste rij meemaken en er zeker niet mee schuldig aan zijn. Hij zag maar één uitweg: zelfmoord. Rasquin werd gevonden in de toegang tot Saillant III met een kogel in zijn lijf. Naast zijn bebloed lichaam lag zijn revolver en een brief gericht aan onderluitenant Thiebaut:

**Kapitein Adolphe RASQUIN -
commandant van het fort van Bornem**

Op 15 oktober kwam hij aan in het kamp van Parchim, een vijftigtal kilometer ten zuiden van Rostock. Lydia herinnert zich dat haar grootvader over die tijd vertelde dat hij in Duitsland op een boerderij moest gaan werken maar had geen idee waar hij krijgsgevangen was.

"Ik ben op een punt beland waar mijn zenuwen de toestand niet meer de baas kan. In het belang van de verdediging van het fort wens ik er zo geen deel meer van uit te maken. U zal mij moedig vervangen. Hierbij een brief aan mijn vrouw. Vaarwel. Adolphe Rasquin."

Op 10 oktober was de overgave van het fort Bornem een feit en daarmee ook het einde van de vesting Antwerpen.

Alexis werd op 10 oktober na de val van het fort van Bornem gevangen genomen door de Duitsers samen met nog 7 andere jongens. Ze werden als krijgsgevangenen overgebracht naar Duitsland.

Over het algemeen werden krijgsgevangenen redelijk goed behandeld. De loopgravenoorlog tijdens de Eerste Wereldoorlog was dermate destructief dat de kans om gedood te worden vele malen groter was dan de kans om krijgsgevangen genomen te worden.

De meeste krijgsgevangenen werden in Duitsland ingezet op boerderijen waar ze het werk deden van de jonge Duitse boerenjongens die gemobiliseerd waren en aan het front vochten. De voorzieningen in de kampen zijn rudimentair en het leven was er getekend door willekeur. Voeding, hygiëne en onderkomen waren minimaal. Nu eens rijgden de dagen zich in leegte en verveling aaneen, dan weer werden de krijgsgevangenen ingezet voor zware corvees, in het kamp of bij boeren in de buurt.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was er nog weinig geregeld omtrent het uitwisselen en vrijlaten van gevangenen. Een gevolg hiervan was dat krijgsgevangenen in de nadagen van de oorlog vaak achtergelaten werden in de kampen terwijl de Duitse bewakers vluchtten. De gevangenen moesten dan op eigen kracht te voet naar neutraal of vriendelijk gebied zien te komen.

In totaal werden circa 730 officieren en 40.500 onderofficieren en manschappen van het Belgische leger krijgsgevangen genomen, deze waren voornamelijk te vinden in :

Officieren: Altenau i/ Harz: (in 1918) 103, Eutin (Holstein): (in 1918) 116 en Maagdenburg: (in december 1917) 150

Onderofficieren & manschappen:

Soltau: In 1915 circa 17.000 en in 1918 circa 14.500

Parchim: In 1916 circa 6.000 en in 1918 circa 2.400

Altengrabow: In juli 1915 circa 2.150 en eind 1918 circa 10.700

Göttingen: In juli 1915 circa 1.125 en in maart 1917 circa 2.300 en meestal Vlamingen

Güstrow: In juli 1915 circa 1.800 en eind 1918 circa 1.400

Giessen: Hier draaide het aantal over gans de periode rond de 900 Belgische gevangenen.

Bron: "Het leven van de Vlaamse krijgsgevangenen in Duitsland in de Eerste Wereldoorlog" door Karolien Cool, uitgegeven in 2002 door het Algemeen Rijksarchief te Brussel.

Alexis keerde volgens de archieven van het Documentatiecentrum van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis terug uit krijgsgevangenschap uit Duitsland op 6 januari 1919. Hij kreeg een betrekking aangeboden op een ministerie (van Landsverdediging?) wat een verhuis van Bornem naar Drogenbos tot gevolg had.

Hij overleed er op 18 oktober 1961. In zijn rouwbrief staat dat hij oudstrijder en oorlogsinvalid 1914-18 was en vereerd werd met verscheidene eretekens.

Het fort van Bornem is sinds de jaren '60 in privéhanden en intussen omgebouwd tot visserparadijs. De gebouwen zijn nog gaaf maar in slechte staat. Wildgroei, insijpeling van hemelwater en verstopping van afvoeren hebben het in zijn huidige erbarmelijke staat gebracht. De fortgracht is nog intact en op een deel van het glacis is een bos aangelegd. Langs de fortgracht en op het forteiland zelf werden er wegen aangelegd en recreatiewoningen gebouwd.

Gelukkig zijn de huidige eigenaars bereid om samen met de vzw Studiegroep Fort Bornem te werken aan de restauratie en het opnieuw ten dele openstellen voor publiek van dit voormalig militair bolwerk en zo een deel van deze geschiedenis weer toegankelijk te maken voor het nageslacht.

Wie meer wil lezen over het leven in krijgsgevangenschap in Duitsland tijdens de eerste Wereldoorlog kan ik "*Bei uns in Deutschland*" (1919) van Ernest Claes warm aanbevelen waarin hij zijn krijgsgevangenschap in Duitsland beschrijft. Claes werd gemobiliseerd tijdens de Eerste Wereldoorlog. Bij de gevechten rondom Namen werd hij als piot zwaargewond aan de linkerschouder (3 kogels en schrapnelscherf) en als krijgsgevangene naar Duitsland (Erfurt) getransporteerd.

Dank aan Lydia Adams, Robrecht Roels en de nazaten van Cyriel De Schepper voor hun medewerking en het ter beschikking stellen van foto's en briefwisseling.

GUSTAAF VAN DEN BREMPT

Toen Bea Van den Brempt hoorde dat ik aan een boek was begonnen over "*den Grooten Oorlog*" in Atom bezorgde zij mij een reeks van 6 postkaartfoto's van haar grootvader. Tijdens mijn opzoekingen over De Backer en het Daensisme in ons dorp was zij het die mij hielp de link te leggen naar de zaal van Kamiel ("Camillus") Van den Brempt, de eerste zaal der daensisten achter de Estaminet van J.B. Van de Velde op "de Plesj".

**Gustaaf Van den Brempt - Soldaat 22ste Linieregiment
stamnummer 40978**

**René Van den Brempt - volgens
de muts en de kraagspiegels
2de regiment karabiniers-
wielrijders**

Bij het uitbreken van de oorlog in augustus 1914 werden twee zonen uit het gezin van 8 kinderen van Kamiel Van den Brempt en Fidelia Van de Velde onder de wapens geroepen: Gustaaf (°6.4.1890), en René (°14.9.1893). Hun broer Frans-Oscar (°24.1.1895) werd oorlogsvrijwilliger.

Gustaaf werd ingedeeld bij het 2de Linie dat te Gent garnizoen hield maar ontduddeld werd om het 22ste Linie tot stand te brengen.

Met een groep artillerie vormden de 2 regimenten de 2de gemengde brigade. Deze werd naar Tienen gezonden en nam er stelling achter de Gete. In de ochtend van 18 augustus hadden Belgische eenheden de Getelinie in Geetbets al moeten prijsgeven aan de Duitse overmacht. Kort na de middag barstten de gevechten bij Grimde en Sint-Margriete-Houtem volop los. De

overmacht was te groot. De Belgische legerleiding gaf om 14u het bevel om terug te trekken naar Leuven, maar dit bevel kwam te laat. De troepen waren tegen die tijd in bijzonder bloedige gevechten verwickeld. Het 2de Linie dat de te Vissenaken aangelegde loopgraven verdedigde leed die dag zware verliezen.

De 2de gemengde brigade nam op 25 augustus 1914 deel aan de eerste uitval uit Antwerpen en onderscheidde zich te Zemst en te Weerde. Op 11 september vielen het 2de en het 22ste Linie het Duitse front aan tussen de Zenne en het kanaal van Leuven maar slaagden er niet in de geduchte stelling Kampelaar, Wippendries en Elewijt te vermeesteren en begin oktober verdedigden de twee regimenten de zuidoever van de Nete, tussen Rumst en Duffel.

Na de aftocht naar de IJzer eind oktober 1914, organiseerde het 2de Linie de verdediging vanaf kilometerpaal 9 tot het midden van de bocht van Tervaete.

Tijdens de eindeloze « Heilige Wacht » (een uitdrukking die gebruikt werd bij het Belgische leger om de tijd aan te duiden na de stabilisatie van het front in november 1914 en het bevrijdingsoffensief van september 1918) bezette het 2de Linie de sectors van Steenstraat, Diksmuide, Pervijze en Merkem.

Links Gustaaf Van den Brempt, rechts zijn beste vriend "Stanny" ? uit Lede in het Zweiglager-Königsmoor. Opmerkelijk: beiden dragen klompen en geen soldatenschoenen...

Waar en wanneer Gustaaf krijgsgevangen werd gemaakt is nog onduidelijk. Meer dan waarschijnlijk gebeurde dat tijdens die periode want de eerste foto die hij naar het thuisfront stuurde uit zijn krijgsgevangenschap werd in het "Zweiglager-Königsmoor" (Nedersaksen) genomen in september 1915. [moor = een moeras] Hiervan weten wij dat de eerste 750 geallieerde krijgsgevangen er pas aankwamen in maart 1915 in een "nieuw gebouwd kamp met houten barakken, een keuken en een washuis met 8 douches".

Ze kregen ook een officiële Spaanse delegatie op inspectiebezoek die noteert dat "de krijgsgevangenen er de omgeving van het kamp moeten droogleggen waarbij ze met hun voeten in het water staan. Ze moeten werken van 6 tot 12u en vervolgens van 14 tot 18u30 en hebben in elke periode een rustpauze van 15 min. Alle gevangenen die tijdens de oorlog al reuma hebben opgelopen worden tot werken verplicht wat uitputting tot gevolg heeft.." [en de bijhorende doden] Voorts dat "wanneer het aanhoudend regent de gevangenen mogen terugkeren naar hun barakken" en tot besluit dat "de gevangenen voor hun werk een dagvergoeding krijgen van 30 pfennig."

En op onderstaande foto is duidelijk te zien waarom ze klompen droegen.

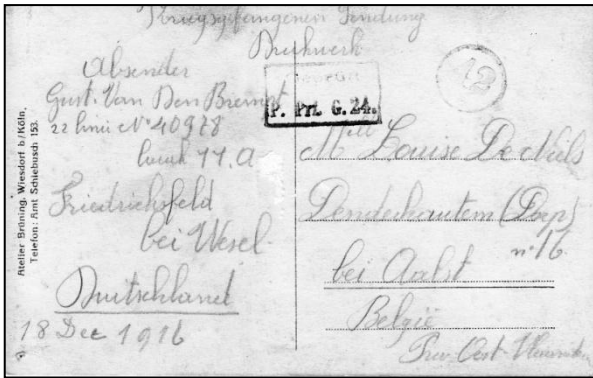

De ingang van het "nieuwe" kamp Zweilager-Königsmoor

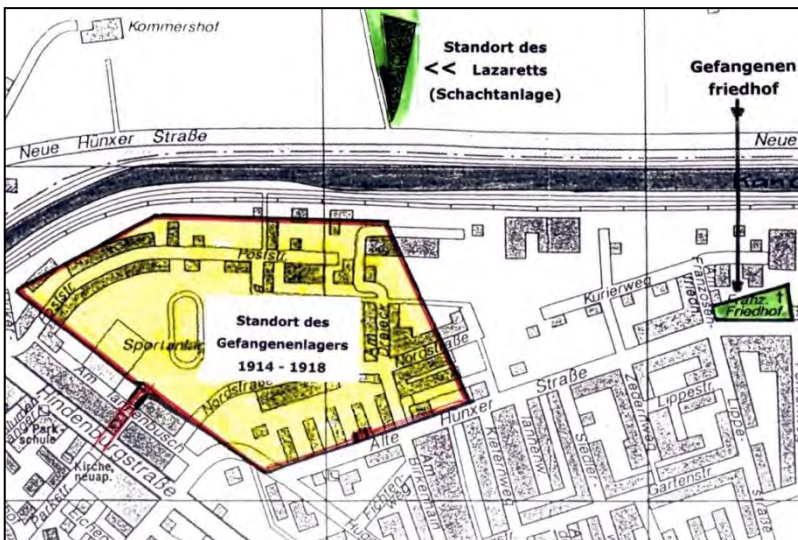

Krijgsgevangenen aan het werk in de modderbrij.

Op 18 december 1916 stuurt Gustaaf (uiterst links - zittend op de armleniging een postkaartfoto naar zijn liefje Louise De Niels - zijn latere echtgenote - (officieel Maria Ludovica-Nathalia - dochter van Jozef alias Condijs van de Kat) Dorp nr.16 in Denderhoutem. Opmerkelijk dat - in tegenstelling met Alexis Engels - hij als krijgsgevangene geen armband of identificatienummer draagt. Krijgsgevangenen hadden (en hebben) bepaalde rechten die vastgelegd zijn in internationale verdragen. De rechten en plichten van krijgsgevangenen worden geregeld in Conventies van Genève. Over het algemeen werden krijgsgevangenen redelijk goed behandeld. De loopgravenoorlog was dermate destructief dat de kans om gedood te worden vele malen groter was dan de kans om krijgsgevangen genomen te worden.

Alle uitgaande post werd om veiligheidsredenen gecensureerd (16.000 binnenkomende of uitgaande stuks per dag voor 10.000 geallieerde krijgsgevangenen!) en de kaart dient alleen om het thuisfront gerust te stellen en zijn nieuwe verblijfsplaats te laten weten: Friedrichsfeld bei Wesel, hij zal er de rest van de oorlog doorbrengen.

Al in de 19de eeuw bevond zich hier een militair oefenterrein. In de Frans-Duitse oorlog (of Frans-Pruisische Oorlog die begon op 19 juli 1870.) werden er barakken gebouwd om Franse krijgsgevangenen te herbergen. Voor het onderbrengen van 10.000 gevangenen bouwde men 24 manschapsbarakken, die elk 92 personen konden bergen, 2 keukens, 25 officiersbarakken, 8 stallen voor 92 paarden, 1 gevangenis en 1 officierscasino.

Tijdens de eerste wereldoorlog werd het terrein opnieuw gebruikt als krijgsgevangenkamp. Het werd het grootste kamp onder de supervisie van het VIIde legerkorps. Voor de gehele oorlogsperiode werden er 79.161 gevangenen geregistreerd, 36.578 Engelsen, 32.919 Fransen, 1.630 Belgen, 13.453 Russen, 650 Serviërs, 1.466 Portugezen, 1.334 Italianen, 10 Amerikanen, 3 Roemenen evenals 118 burgers. Volgens de Oorlogsverordening van Den Haag, mochten krijgsgevangenen voor zover het geen officieren zijn ingezet worden voor allerlei vormen van arbeid. Velen werden in de landbouw tewerkgesteld, maar ook bij bedrijven in en om Wesel. Van 1914 tot 1919 stierven er 602 personen, die na de oorlog naar hun eigen land gebracht werden.

Heel waarschijnlijk had zijn fysieke toestand te maken met zijn overplaatsing van Königsmoor naar Friedrichsfeld want in de Duitse archieven lezen wij dat *"Im Lager Friedrichsfeld lebten in der Hauptsache verwundete und kranke Kriegsgefangene und Soldaten die aus anderen Gründen nicht zur Arbeit in der Industrie oder Landwirtschaft eingesetzt werden konnten."*

[In het kamp Friedrichsfeld leefden voornamelijk gewonde en zieke krijgsgevangenen en soldaten die op andere gronden niet geschikt waren om ingezet te worden in de industrie of landbouw].

Vandaar de foto in legeruniform?

Dat kan zo zijn geweest maar na een tijdje stuurt hij ook groeptoefoto's uit het kamp waarop hij in burger/werkkledij staat :

Opmerkelijk is dat van de 10.000 gevangenen er 6.500 buiten het kamp dagelijks aan het werk werden gezet in het Ruhrgebied en op landbouwbedrijven. De anderen waren ofwel officier, ofwel gewond of (nog) niet geschikt om te werken. Deze jongemannen werden echter niet aan hun lot overgelaten: wanneer er zoveel fotomateriaal over het kamp is bewaard danken wij aan het *„Comité d'Initiative et de Bienfaisance"* dat door de Fransen met instemming van de kampleiding werd opgericht. Zo ontstond een eigen kampkrantje dat werd gedrukt in een kampdrukkerij en waarin allerhande activiteiten werden gecoördineerd en aangekondigd zoals toneelvoorstellingen (vandaar de foto links bovenaan genomen op een toneelscène) en muziekkuitvoeringen verzorgd door het kamporkest gevormd door soldaten-muzikanten van verschillende nationaliteiten.

Zij die gingen werken ontvingen een (karig) loon waarmee ze in de door de gevangenen zelf uitgebakte kampcantine goedkoop een tas koffie en/of een glas wijn konden drinken.

In het kamp was er niet alleen een vestiging van de *Weseler Buchhandlung Schmithals*, een boekhandel waar niet alleen Duitse maar ook internationale (weliswaar gecensureerde) kranten en magazines konden worden gekocht maar ook een kampwinkeltje waar de krijgsgevangenen allerhande artikelen voor persoonlijk gebruik konden aankopen evenals briefpapier en schrijfgierief.

Links Gustaaf Van den Brempt - rechts zijn onafscheidelijke vriend "Stanny"

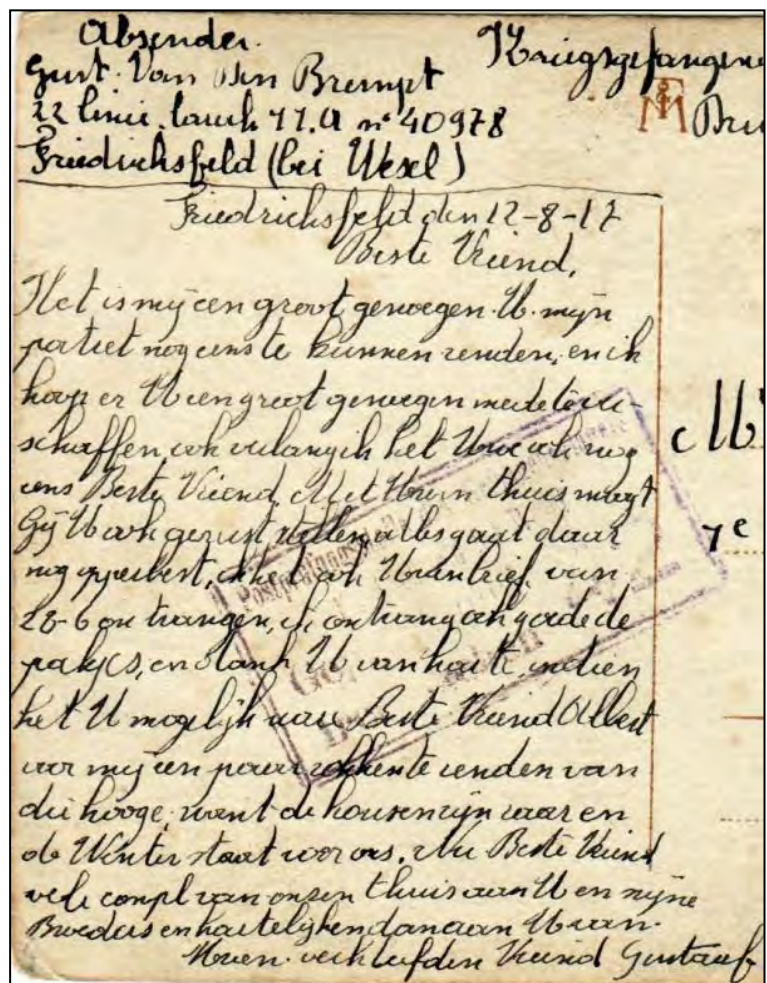
raar (=zeldzaam) en de winter staat voor ons." getekend "uwen verkleefden vriend Gustaaf".

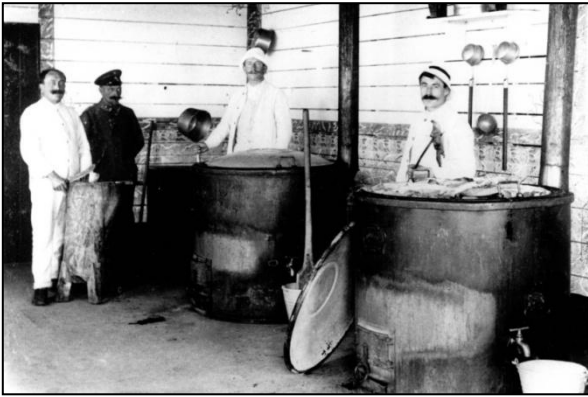
Aan de witte broek en het hemd (foto voorgaande pagina links boven) te zien was Gustaaf waarschijnlijk te werk gesteld in de keuken. De foto hier onderaan rechts toont hem (2de van links met pijp - zonder klompen en met lage schoenen) voor de (dienst-)ingang van de keukenbarak: "Küche. Kein Eingang für Unbefugte!" [Keuken - Geen toegang voor onbevoegden].

Het is ook opvallend hoe uitzonderlijk veel postkaartfoto's er zijn bewaard uit Friedrichsfeld. Krijgsgevangenen konden in het kamp foto's (individuele of groepsfoto's om de prijs per persoon te drukken) laten nemen die ze naar familie en naar vrienden konden sturen. Die konden trouwens via het Rode Kruis ook pakjes naar hen opsturen.

Op 12 augustus 1917 schrijft hij een postkaart naar zijn vriend Albert Coppens die onder de wapens was bij de S.C.D. (service des colis dépôt central?) van de Genie te Gainneville-Le Havre waarin hij hem geruststelt over (zijn) thuis "alles gaat daar opperbest" en hem bedankt voor de op 28.6 toegezonden pakjes. Voorts verzoekt hij hem ook "indien mogelijk (hem) een paar sokken te zenden van die hoge want de kousen zijn

Werkte hij in de keuken toch was een extraatje van het thuisfront van harte welkom. Op 1 oktober van 1917 schrijft zijn broer (Franciscus-) Emiel (*29.4.1892 - met 3 broers onder de wapens was hij vrij van legerdienst) op de rugzijde van een toegestuurde familiefoto :

"In het toekomend pak zullen wij u wat aardappelen doen."

De oorlog en het krijgsgevangenschap duurt (te) lang zoals blijkt uit de kaart die Gustaaf schrijft op 2 juli 1918 naar zijn "Louise":

"Teergeliefde Louise,

Eindelijk is het mij toch gelukt U mijn portret te zenden waarop Gij zult zien dat ik nog altijd in goede gezondheid ben. Zoals gij zult zien breng ik mijn tijd hier meest door met in boeken te lezen.

Het is triestig dat men daarmede die schoonsten tijd van ons leven moet doorbrengen maar wat is er aan te doen nietwaar?

Liefste, ik ben ook gelukkig hier twee kaartjes te ontvangen: eene van 4 en 24 Mei waarin ik zie dat Gij ook nog altijd in goede gezondheid zijt en het verheugd mij zeer en ook dat Gij U hebt laten trekken. Tot hiertoe heb ik het nog niet ontvangen. Ik tracht er naar. Liefste ik zie U graag."

Op 14 september 1918 schrijft hij naar zijn ouders dat hij *"blij is dat iedereen het nog goed stelt en hoopt dat (hij) in goeden staat zal mogen naar huis terugkeeren. Van het uitwisselen (van krijgsgevangenen) geloof ik niet veel meer; wat het is weet ik niet ...."* en eindigen doet hij met de vraag *"zend mij wat tabac als het mogelijk is"*

Op 6 oktober 1918, schrijft hij naar zijn vriend Albert Coppens:

"Schep nu wat moed beste jongens. ik hoop dat het einde nadert. ik hoop dat wij binnen eenigen tijd elkander zullen wederzien. het duurt toch al lang genoeg nietwaar".

Ook tilt hij niet zwaar aan het feit dat die hem heeft laten weten dat hij geen pakjes meer kan sturen: *"Albert het was een schoon werk en dank daarvoor maar als het niet meer kan zorg dan voor u. ... wij krijgen nu ook wat van het Belgisch gouvernement"*.

En nauwelijks 1 maand later is het dan eindelijk zo ver: Op 11 november 1918 om 5 uur 's nachts werd de Duitse capitulatie in een treinwagon op het westelijk front in Rethondes, in het bos van Compiègne, getekend door Foch en de Duitse delegatie. Om 11u00 uur eindigden de oorlogshandelingen: de Eerste Wereldoorlog was voorbij, de wapenstilstand een feit en een klein jaar later op 24 september 1919 trouwt Gustaaf met zijn Louise . . .

Gustaaf overleed op 29.4.1937 in Erembodegem - Terjoden.

August DE CREMER (*Constantinus Augustus*)

° Denderhoutem, 12 april 1883 † Denderhoutem, 28 november 1971

10de Linieregiment - stamnummer 71375

Vijfde kind uit het gezin van 12 kinderen van Joannes-Baptiste De Cremer en Leontina Heyman.

Hij had nooit gedacht toen hij op 12 juni 1914 huwde met Maria Delphina Van Impe dat hij als loteling ooit nog zou worden opgeroepen. En toch kwam hij bij de mobilisatie zoals vele andere Atomse jongens terecht in het 10de Linieregiment.

Wanneer August werd krijgsgevangen genomen is (voorlopig) nog onduidelijk maar uit bovenstaande postkaart die hij op 5 juli 1917 schreef naar Amedé Muylaert in de Vondelen blijkt dat hij toen verbleef in het krijgsgevangenkamp van Hameln (bij Hannover). Dit kamp was één van de allereerste krijgsgevangenkampen met houten barakken in Duitsland waarin 10.000 gevangenen konden worden in ondergebracht. (meer hierover op <http://www.hamelner-geschichte.de/index.php?id=59>)

LOWIE DE WETTER, ingeweken uit Heldergem en zijn broers FELIX & JOZEF DE WETTER

In een land waar oorlog heeft gewoed, gaat die niet gauw meer voorbij, ook niet als die oorlog inmiddels een eeuw achter ons ligt.

In de lijst van de opgeroepen soldaten in Heldergem staan 3 broers: **Felix (°1888), Karel Lodewijk "Lowie" (°1893) & Jozef (°1895) De Wetter.**

Volgens DG HR - HRA-E/N/Arch - Kwartier Koningin Elisabeth te Evere leverde Heldergem niet minder dan 80 soldaten (dit voor een dorp van toen 1500 inwoners!). Zeven van hen zouden nooit naar hun dorp terugkeren, onder hen Felix De Wetter, één van de drie broers uit Heldergem die in de Westhoek aan het front vochten.

Vader Petrus De Wetter en zijn echtgenote Stephanie De Neve woonden op de Mottenhoek. Zij huwden op 20 december 1882 en stichtten er een kroostrijk gezin van 11 kinderen. Maria Magdalena (°09-06-1883), Leopoldina Maria (°17-01-1885), Maria Mathilda (°14-02-1886). Hun eerste zoon Felix zag het daglicht op 19-06-1888. Nadien volgden Octavie Eulalie (°04-08-1892), Jozef (°15-10-1895), Maria Rosina (°28-08-1890), Karel Lodewijk (°05-11-1893), Huberta Alberta (°15-12-1897), Elodia (°14-06-1899) en Hubert Maurice (°08-09-1900).

FELIX DE WETTER

Soldaat 1ste klas 9de Linie Regiment

Stamnummer 109/54445

° Heldergem 19 juni 1888 - † Stuivekenskerke 29 april 1915

Felix De Wetter werd op 16 november 1908 ingelijfd als soldaat milicien 1ste klas van de lichte 1908 – 29ste militiekanton, gemeente Heldergem, provincie Oost-Vlaanderen.

Hij kreeg het stamnummer 109/54445 en werd ingedeeld bij het 9de Linie Regiment, 1ste Bataljon, 3de Compagnie. Hij was klein van gestalte, slechts 1,63 meter groot, had kastanjebruin haar en woog 57 kg. Hij was landbouwwerkman en niet gehuwd. Na het beëindigen van zijn militaire dienst werd hij met verlof gestuurd op 15 september 1910 en nadien met onbepaald verlof op 24 augustus 1911.

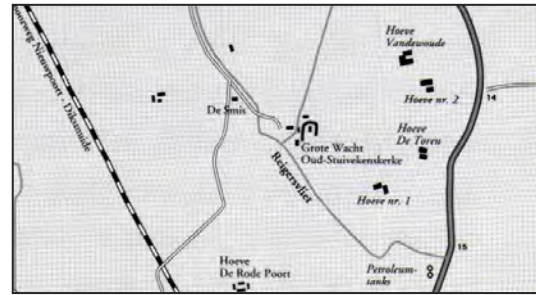
Op 1 augustus 1914 – heel kort voor het uitbreken van de oorlog - werd hij wederopgeroepen en vervoegde hij zijn eenheid op 1 augustus.

Bij een gevecht (in bevolen dienst) in Stuivekenskerke aan de IJzer werd hij op 29 april 1915 als vermist opgegeven.

Op zijn fiche die wij konden raadplegen in het Kenniscentrum van In Flanders Fields leper staat dat zijn lichaam achter is gebleven in vijandelijke handen en dat zijn overlijdensakte werd getekend door kapitein Castillon. Op zijn doodsprentje staat als datum van overlijden 1 mei 1915.

Tijdens de IJzerslag (oktober 1914) raakte de toren van Oud-Stuivekens beschadigd door artilleriegranaten. Toen de toestand er voor de Belgen hopeloos uitzag en ze zich tot achter de spoorweg hadden teruggetrokken, installeerde een Duitse infanteriecompagnie zich in de gebouwen van Oud-Stuivekens. Door de onderwaterzetting zagen de Duitsers zich genoodzaakt om zich oostwaarts terug te trekken.

De Grote Wacht Oud - Stuivekenskerke was met loopplanken verbonden met andere kleinere Belgische voorposten.

Er bleven slechts enkele Duitse posten op hoger gelegen plaatsen ten Westen van de IJzer over. Ook de toren van Oud-Stuivekens, tesamen met de omliggende huizen, stonden op een eilandje. De watervlakte was ongeveer zo'n 2500m breed.

Op 1 november ontdekte een verkenningspatrouille van het Belgische 10de Linieregiment dat het gehucht verlaten was. Ze troffen er een 300-tal lijken in de omgeving aan. Vanaf 3 november werd een voorpost ingericht en op 23 november 1914 installeerde de 19-jarige onderluitenant Motz er een grote wachtpost tussen de muren van een stukgeschoten gebouw bij de toren: de "Grand Garde 1" ook wel "Grand Garde Sud" geheten, 1 van de 4 grote wachtposten aan Belgische zijde. Dit was een geheel van posten in het geïndeerde gebied tussen de IJzerdijk en de spoorwegberm. De grote wachtpost Oud-Stuivekenskerke had een belangrijke plaats in de Belgische verdediging. Hij lag meer dan een kilometer voor de frontlijn en op een kleine verhevenheid in het vlakke landschap, hij kon een ruim deel van het front en van het niemandsland waarnemen en onder vuur houden. "Oud-Stuv" bewaakte de Duitse posten op de westelijke oever van de IJzer en zorgde voor de verbinding met de grote wachtpost Reigersvliet, bij de puinhopen van de hoeve met die naam. Hij beschermde ook de linkerflank van de sector Kaaskerke, vlak tegen de IJzer.

Hier was een compagnie infanterie opgesteld, met enkele mitrailleurs. De verbindingsswegen liepen over lange en glibberige loopbruggen.

Artilleriewaarnemer Edouard Lekeux, een franciscaanse broeder, wou in december 1914 in de toren van Oud-Stuivekens een observatiepost inrichten. Via ladders tuurde hij vanuit de toren naar de mogelijke vijandelijke activiteiten. In de torenruimte maakte de genie een betonnen schuilplaats met daarbovenop een bunker als waarnemings- en mitrailleurspost. Hij bleef er tot in mei 1916, ondertussen was hij tot kapitein bevorderd. De toren werd herhaaldelijk door vijandelijk geschut geraakt en werd nagenoeg onbruikbaar als observatiepost.

Lowie De Wetter bij het graf van zijn broer Felix in Ramskapelle.

In de grote wachtpost waren geregeld verliezen: door beschietingen, door het vuur van mitrailleurs en scherpschutters, bij acties van patrouilles, bij de bevoorrading en aflossing. Het was er altijd gevaarlijk, het leven was er hard en ongezond. Het is waarschijnlijk tijdens één van deze beschietingen dat Felix De Wetter er het leven liet. Hij werd voorlopig begraven in Stuivekenskerke en op 7 augustus 1923 werden zijn stoffelijke resten overgebracht naar de militaire begraafplaats te Ramskapelle, grafnummer 308.

Een aantal onderscheidingen werden hem postuum uitgereikt:

- Medaille van de overwinning (dd 1919/09/08)
- Herinneringsmedaille aan de oorlog 1914-18 (dd. 1919/09/09),
- Medaille van de Yzer (K.B. dd. 1920/05/01)
- Oorlogskruis met barette (dd. 1921/07/26)
- Kruis van Ridder in de orde van Leopold II met palm. (K.B nr 7807 dd. 1920/07/26)

KAREL LODEWIJK

DE WETTER

Soldaat 2de klas mitrailleurs
15de linieregiment

Stamnummer 115/565 – (CS – contingent spécial [bijzonder contingent] 1915)

° Heldergem 5 november 1893 –
† Denderhoutem 15 juli 1970

Toen ik het militair carnet van Lowie De Wetter onder ogen kreeg moest ik toch even de wenkbrauwen fronsen: als datum van indiensttreding stond vermeld 6 juli 1915 met juist daaronder de vermelding eretekens het *Croix de Guerre* ofte het *Oorlogskruis*. Deze onderscheiding was bedoeld voor dapperheid en werd aan militairen van land-, zee- en luchtmacht toegekend voor daden van moed tegenover de vijand en werd pas op 25 oktober 1915 bij Koninklijk Besluit gesticht. Hoe kon aan een pas in dienst getreden soldaat 2de klasse - de laagste graad in het Belgische leger van toen - een dergelijke grote onderscheiding worden toegekend?

De mobilisatie van het Belgisch leger werd uitgevaardigd op 31 juli 1914 om 19 uur bevonden zich twee klassen in effectieve dienst: 1912 en 1913.

Voordien waren reeds – gezien de kritieke internationale toestand alle klassen tot 1899 opgeroepen en op 28 juli werden ook de klassen 1909, 1910 en 1911 opgeroepen. Op drie augustus was de volledige mobilisatie van de opgeroepen klassen een voldongen feit en met de wet van 4 augustus 1914 werden ook de dienstplichtigen van de lichte 1914 onmiddellijk onder de wapens geroepen i.p.v. op 1 oktober 1914. De opgeroepen moesten zich binnen de 48 uur in hun kantonement bevin-

den. Nog diezelfde dag begon de oorlog: de Duitsers kwamen op 4 augustus 1914 om 08u40 te Gemmenich over de Duits-Belgische grens.

Een KB van 1 maart 1915 bepaalde het contingent voor 1915, nml alle jonge mannen tussen de 18 en 25 jaar die nog niet onder de wapens waren, evenals de mannen geboren tussen 1 januari 1890 en 31 december 1896 die voordien vrijgesteld waren.

Dit "Contingent Spécial" waren dienstplichtigen en ze werden "speciaal" genoemd omdat er voor hen een andere regeling was getroffen die afweek van de vooroorlogse bij wet vast gelegde militiewetten. Lowie De Wetter en zijn broer Felix gingen onder de wapens op 6 juli 1915 bij het "Contingent Spécial 1915".

De 21-jarige Lowie De Wetter (omcirkeld) in het opleidingskamp C.I. 2

In totaal hebben ongeveer 350.000 Belgen deelgenomen aan de loopgraavenoorlog, van wie twee van de drie ook werkelijk het front gezien hebben. In totaal zouden er, tijdens de oorlogsjaren, meer dan 130.000 nieuwe soldaten bijkomen (via Nederland en uit

In de barakken van het Belgisch opleidingscentrum Camp d'Auvours

zes militielichtingen).

Vanaf maart 1915 besliste het Ministerie voor Binnenlandse Zaken een aantal wervingsburelen op te richten in Frankrijk (Boulogne, Bordeaux, Lyon, Rennes, Marseille, Rouen, Le Havre, Le Mans, Caen, Clermont-Ferrand, Saint-Lô en Parijs), Engeland (London en Folkestone) en in het onbezette België. De gerekruteerde soldaten (een "volontaire de guerre" of een "volontaire forcé") werden naar een Centre d'instruction (C.I.) of opleidingscentrum gestuurd waarvan dat van Le Mans (Camp d'Auvours) – van oor-

sprong een Franse kazerne - het belangrijkste opleidingscentrum voor de infanterie van het Belgische leger (5 à 6.000 recruten) werd.

Deze opleidingskampen zijn oorspronkelijk ontstaan om rekruten van een elementaire soldatenopleiding te voorzien. Ze kregen er als uitrusting een laken broek, een jas (die veel meer leek op een gevangenisvest) in afwachting dat ze een (oud) Belgisch uniform kregen, een strozak en een deken. Ze kregen er de klassieke legeropleiding: marcheren, drill, gymoefening, en schietoefening met geweer (Mauser)

Uit zijn dienststaat D/1067 weten wij dat hij amper 3 maanden later op 23 oktober 1915 met het 5de linieregiment reeds aan het IJzerfront zat in de Sector Sint-Jacobskapelle mijlpaal 19 & 20.

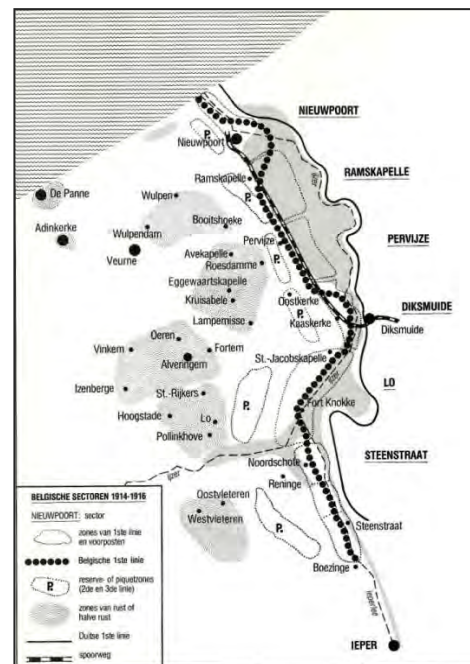
De Belgische verdedigingslinie liep vanaf Nieuwpoort de spoorweg Diksmuide-Nieuwpoort tot het gehucht Oud-Stuivekenskerke (Stuivekenskerke, Diksmuide), en liep daarna zuidoostwaarts over de hoeve "de Rode Poort" (Kaaskerke, Diksmuide) om bij kilometerpaal 16 op de IJzer aan te sluiten. Ten zuidwesten daarvan volgde het front de IJzer over Sint-Jacobskapelle, Oudekapelle en Nieuwkapelle, om aan het Fort de Cnocke (Lo-Reninge/ Houthulst) het kanaal IJzer-Ieper te volgen.

In oktober onderscheidde het regiment zich te Ramskapelle en te Lombardzijde. Daarna nam het deel aan de *Heilige Wacht*, een uitdrukking die gebruikt werd bij het Belgische leger om de tijd aan te duiden na de stabilisatie van het front in november 1914 en het bevrijdingsoffensief van september 1918.

(20 januari 1916 – 28 februari 1916 Rust te De Panne, Adinkerke & omliggende; 1 maart 1916 tot 17 januari 1917 Sector Noordschote) [Bron: *Historiek van het 5de Linie Regiment*]

Op 13 juli 1916 wordt hij voor een eerste maal gekwest tijdens hevige gevechten te **Drie Grachten** (een gehucht in *Merkem*, een deelgemeente van Houthulst), een belangrijke Belgische en later Franse voorpost. Veelvuldige gevechten vonden hier plaats en herschiepen de omgeving in een maanlandschap.

Lowie werd afgevoerd naar het militair veldhospitaal Caubourg/Adinkerke (in het domein Cabour (ook wel 'Cabourg' genoemd) genoemd naar de *Rijzelse industrieel Cabourg die het gebied begin 20ste eeuw van de Staat had afgekocht om er een landhuis bouwde.*). Er werden demonteerbare paviljoenen gebouwd met elk 24 bedden. In iedere hoek was een apart kamertje voor de geïsoleerde patiënten, een linnen- en

een badkamer. Ze waren goed verlicht en stonden op een verhoog. In Cabour werden 19 dergelijke paviljoenen opgetrokken voor de gewonden en 3 voor het personeel. Er was een capaciteit van een 500-tal bedden. Het enige stenen gebouw werd gebruikt als operatiezaal.

Hij wordt er goed verzorgd en op 23 augustus voor 2 weken op herstelverlof gestuurd naar Aubergine (F - Seine & Marne).

Na zijn verblijf in Frankrijk vervoegt hij terug het 5de linie en zit onafgebroken aan het front tot 7 april 1917. Op 3 januari 1917 muteert hij naar het 15de linie – 7de compagnie (tot 17 januari 1917 in de Sector Noordschote, 18 januari 1917 Bulskamp & Vinkem, 23 februari 1917 Sector Diksmuide, tussen de mijlpalen 17 & 18)

[Bron: Historiek van het 5de Linie Regiment]

Op 7 april 1917 wordt hij een tweede keer ernstig gekwetst en – volgens zijn militaire fiche in het Kenniscentrum leper) - naar H.E.A en vervolgens naar het Militair Hospital "Porte de Gravelines"

in Calais (ook *Petit Courgain* genoemd) afgevoerd. Dit militair hospitaal (aanvankelijk 36 barakken) werd in 1915 gebouwd en uitgebreid tot 54 paviljoenen met een capaciteit van 1500 bedden waar ook chirurgische ingrepen werden verricht! In de periode 1916 tot 1918 werden hier niet minder dan 25.000 soldaten verzorgd! Bij de aanvang van de oorlog was geen enkel van de Europese legers klaar om het zeer grote aantal slachtoffers op te vangen en menswaardig te behandelen. Filantropie, privé-initiatief en heroïsche inzet van vele enkelingen moesten het falen van de krijgsgeneeskunde opvangen. Naarmate de vele miljoenen slachtoffers voorbijkwamen, werd de medische zorg beter, zorgvuldiger, hygiënischer en efficiënter.

Pas op 1 juni 1917 wordt Lowie uit het militair hospitaal ontslagen maar wordt (nog) niet fit bevonden om terug te keren naar het front. Hij verhuist dus naar de 2de compagnie "Subsistants de Calais". Bij het leger is de term "en subsistance" gangbaar om aan te duiden dat een militair (in mooi legervlaams) "in onderhoud" is bij een bepaalde eenheid. De compagnies de Subsistants werden opgericht op 13 januari 1915. Hun taak bestond er in om de militairen verwijderd van hun eenheid, dwz. ontslagen zieken en gewonden, verlofgangers etc... te voorzien van onderdak, levensmiddelen en soldij. Tevens werd hun vertrek naar hun eenheid van hieruit geregeld en gecontroleerd.

Op 19 juni 1917 wordt hij gemuteerd naar de 5de compagnie C.I.A.M.D. - een Centre d'instruction des Anciens Militaires waar de militairen één maand onderworpen werden aan beproeving in het oefenveld en onderdicht werden door frontervaren oversten.

Op 4 juli 1917 wordt hij fit genoeg bevonden en keert hij terug naar de 7de compagnie bij het 15de linie. Vervolgens lezen wij in de historiek van het

15de linieregiment:

14 november tot 17 december 1917 Rust te De Panne, Adinkerke & omliggende

17 december 1917 tot 10 mei 1918 sector Ramskapelle-Pervijse, Rijckenhoek

10-28 mei 1918 Rust te Leisele, Dickenskamp & Roesbrugge

29 mei tot 7 augustus 1918 Woesten

7-18 augustus rust te Stavele (*Het begrip "rust" was echter relatief voor de soldaten want er dienden nog steeds een massa klusjes gedaan te worden. In de weinige uurtjes vrij tijd werd de karige soldij* gependeed aan enkele glazen bier. [*Vanaf 1 juli 1917 kregen militairen het Stuiverboekje en een Gevechtsvergunning; hierdoor kregen onderofficieren 0,4 frank, korporaals of brigadiers 0,2 frank en soldaten 0,15 frank per dag. Dit bedrag werd opgetrokken tot 0,5 frank voor soldaten, 0,6 frank voor korporaals en 1 frank voor de onderofficieren die 2 jaar in dienst waren. Ter aanvulling van deze beperkte 'verloning' was er nog een loopgravenvergoeding: als men rechtstreeks in een veldtocht betrokken was, kreeg men 1 frank en later 3 frank per dag.] Na 2 à 3 weken kwam een einde aan de "grote rust" en trok het regiment naar z'n nieuwe sector.*)

19 augustus – 20 september 1918 Sector Ramskapelle, Beverdijk

20 september 1918 Sector Diksmuide, ondersector Oostkerke

Bij het bevrijdingsoffensief, dat op 28 September losbrak, werd zijn divisie gehandhaafd op het defensief front Pervijze-Diksmuide, waar het de Duitse stellingen onophoudend bestookte.

Op 14 oktober maakten het 5de en het 15de Linie deel uit van de Zuidergroep van het leger van Vlaanderen, dat opdracht heeft om de « Flandern Stellung » ten Zuiden van Roeselare in te nemen en daarna naar de Leie door te dringen.

Op 15 oktober komen de twee regimenten zich voor Izegem opstellen, nadat zij zware verliezen hadden gele-

den te Oukene-bij-Roeselare. Daarna rukken zij op naar Ingelmunster en veroveren op 18 oktober Oostroozebeke, over het kanaal van Roeselare.

Eigenaardig genoeg blijkt achteraf dat Lowie ontbreekt op het appèl van zijn compagnie en wordt hij als vermist opgegeven tijdens de slag om Oostroozebeke (militiefiche in het Kenniscentrum Ieper).

Gelukkig genoeg kan hij zijn eenheid terug vervoegen die zich eerst ten zuiden van Brugge opstelt, nadien naar de streek Aartrijke-Zedelgem trekt om vervolgens op te rukken naar het afleidingskanaal van de Leie, waar zij de westelijke oever bezetten tussen Ronsele en Zomergem.

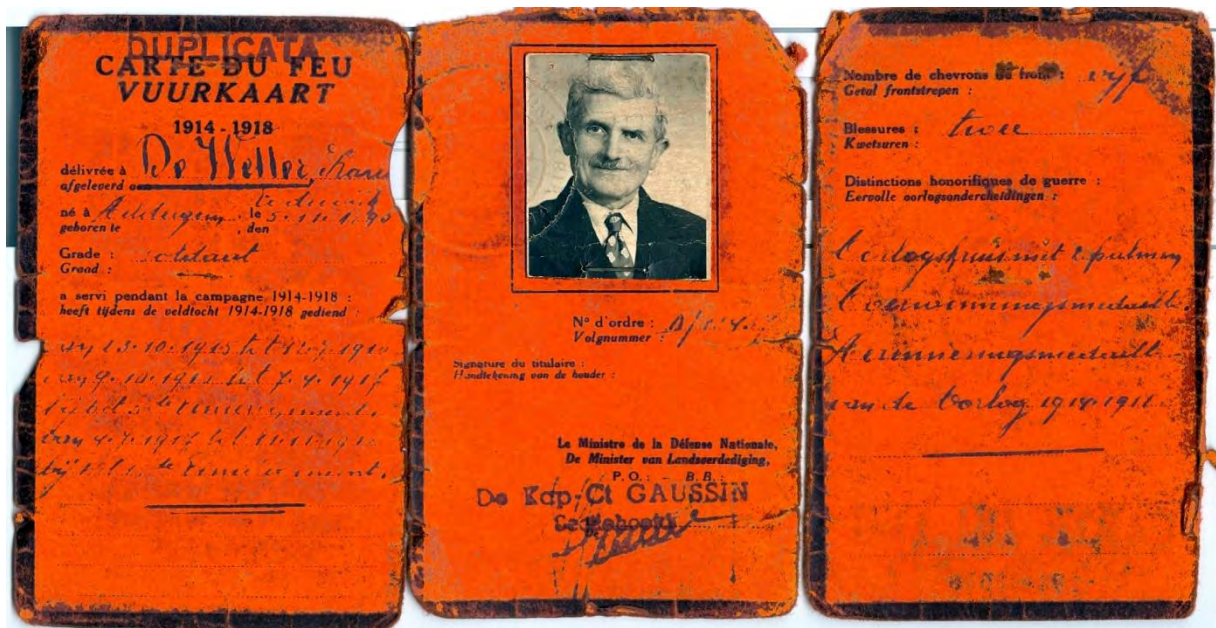
Einde oktober en begin november bezetten het 5de en het 15de Linie de streek Evergem-Wondelgem-Mariakerke.

De wapenstilstand stelt op 11 November 1918 een einde aan de krijgsverrichtingen, waarvoor beide regimenten de vermelding «Oostroozebeke» hadden gewonnen. Met hun drie vorige vermeldingen: Antwerpen, IJzer en Lombardzijde verwierden het 5^{de}

en het 15de Linierregiment dan ook den nestel in de kleuren van het lint van het Oorlogskruis.

De (minder gedetailleerde) informatie over zijn dienst tijdens de oorlog vinden wij op zijn rode "vuurkaart" die elke deelnemer aan de oorlog kreeg. Daar stond het verhaal op van de betrokkene, over zijn divisies waar hij bij ingedeeld was, hoeveel frontstrepen en welke erkenningen betrokkene had verdiend. Voor het eerste jaar aan het front kreeg men een frontstreep, daarna om de 6 maand met een maximum van 8 strepen. De strepen waren verschillend van kleur naargelang de graad: goud voor officieren, zilver voor de onderofficieren en een rode wollen streep voor korporaals en soldaten.

Deze kaart was later van belang voor allerlei vergoedingen en pensioen als oorlogsveteraan. De "Vuurkaart" werd in principe verleend aan de militairen van het Belgisch leger die tijdens de oorlog, tussen 4 augustus 1914 en 11 november 1918, op al dan niet onafgebroken wijze, wezenlijk ten minste twaalf maanden effectieve dienst bij de in aangeduide eenheden hadden volbracht. Zo weten wij dat hij vanaf 23.10.1915 tot 11.11.1918 met uitzondering van de periode 13.7 tot 8.10.1915 onafgebroken aan het front zat met het 5de (later het 15de) linierregiment.

Lowie koesterde ondertaande foto die werd genomen in de loopgraven door een oorlogsfotograaf en die toont hoe hij (waarschijnlijk in de sector Diksmuide op 7/4/1917?) – het hoofd voorlopig verbonden – door 2 brandcardiers wordt afgevoerd op een brancard.

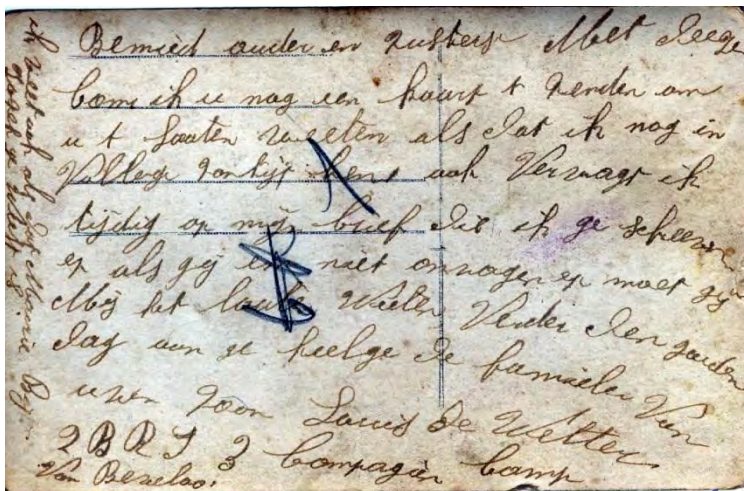
Wie denkt dat er met de wapenstilstand van 11 november 1918 ook een einde kwam aan zijn legerdienst heeft het verkeerd voor. Lowie werd pas op 21 augustus 1919 gedemobiliseerd.

Uit de periode tussen 11 november 1918 en zijn demobilisatie dateert onderstaande foto waar hij op de rugzijde het volgende schreef:

“Met deze kom ik u nog een kaart te sturen om u te laten weten als dat ik nog in volle gezondheid ben. Ook verwacht ik tijding op mijn brief die ik geschreven heb en als gij (h)em niet ontvangen hebt moet gij mij het laten weten. Verder den goeden dag aan de hele familie – (getekend) uwen zoon Louis De Wetter – 2 BRI 3 compagnie Camp van Beveloo.”

En in de zijkant krabbelt hij er nog vlug bij “ik weet ook als dat Marie (= zijn zus) bij Joseph (= zijn broer – zie verder) geweest is”.

Na de oorlog keerden de oudstrijders dus niet onmiddellijk huiswaarts. Het Bijzonder Contingent 1915 waar Lowie deel van uitmaakte werd ondergebracht in het Kamp Van Beverloo (bij Leopoldsburg). “B.R.I.” staat voor **Bataillon de renfort et d’instruction** dat de C.I.D. (Centre d’instruction divisionnaires) verving en als doel had korporaals, onderofficieren en officiers chef de peloton van de infanterie en de genie en de specialisaties van de

infanterie op een hoger niveau te tillen.

Op de foto uit het archief Fam. DE WETTER staat Louis (1ste rij geknield rechts) met zijn oude strijdmakers uit het Kamp van Beverlo terwijl ze patatten jassen rondom een ton met een in het krijt geschreven bordje “Les Anciens Combattants de l’Yser – Camp de Bevelo”. Geen lachende maar door de oorlog getekende gezichten: de foto dateert van het einde van de oorlog wat ook blijkt uit de 5 frontstrepen die Louis draagt op de linkermouw.

Het Kamp van Beverlo, was een uitgestrekt militair oefenterrein ten oosten van Leopoldsburg. Toen de Grote Oorlog uitbrak was het Kamp van Beverlo een van de grootste en modernste militaire kampen van Europa. Er waren kazernes voor 40.000 soldaten en stallen voor 4.000 paarden. Na de Duitse inval in België en hardnekkige gevechten bij de belegering van Luik, de slag van de Zilveren Helmen te Halen en de belegering van Antwerpen, trok het Belgische leger zich in augustus

1914 terug achter de IJzer. Het Kamp van Beverlo stroomde in augustus 1914 leeg: alle soldaten trokken ten oorlog en het kamp viel in handen van de Duitsers in oktober 1915.

De Duitsers installeerden zich in het kamp alsof zij er voor altijd zouden blijven. Er kwamen nieuwe gebouwen bij en zij voerden de geplande werken van de Belgen verder uit. Bij hun vertrek in 1918 was heel het kamp voorzien van elektriciteit.

Heel wat minder aangenaam was echter het uittesten van de eerste chemische wapens. Zo werd in het kamp, voor de eerste maal met chloorgas geëxperimenteerd. Dit gas werd nadien door de Duitsers aan de IJzer gebruikt, waardoor duizenden soldaten het leven verloren.

Tallose soldaten die langs het kamp passeerden sneuvelden, anderen raakten gewond, soms invalide voor het leven. Het droeve lied *“Er zijn soldaten uit Beverlo vertrokken...”* vertelt daarover:

*“Er zijn soldaten uit Beverlo vertrokken.
Ze zijn als beesten naar 't front gedreven.
Ze zijn als beesten naar 't front gedreven,
naar 't schaamteloos kerkhof van onze jeugd.”*

[de uitvoering door Wannes Van de Velde en de Internationale Nieuwe Scene kan u beluisteren op <http://www.greatwar.nl/frames/default-beverlo.html>]

Lowie De Wetter werd onderscheiden met het Oorlogskruis met Twee Palmen, de Overwinningssmedaille en de Herinneringsmedaille 14-18.

De houding van de stafofficieren tegenover de gewone soldaten lag hem echter zwaar op de maag. De generale staf was een gesloten kring die ver van de problemen leefde die lagere rangen en gewone soldaten moesten doorstaan. De meerderheid sprak Vlaams, de officierenklasse sprak echter Frans. Alle orders werden alleen in het Frans gegeven. De soldaten in de vuurlinie waren doorgaans ongeschoolden, arbeiders en vooral landarbeiders, mensen van eenvoudige en arme komaf.

De mannen van de achteruitlinie, de zogenaamde *“embusqués”* zaten zagezegd veilig ver weg van het front en waren volgens de vuurkruisers vaak militairen met een bepaalde scholing (vaak met kennis van het Frans) of oefenden een specifiek ambacht uit. Zij zaten vaak in opleidingscentra, hospitaal, administratieve diensten van het leger, bevoorradingsdiensten, transporteenheden, oorlogsindustrie, enz.

Na de oorlog bezocht Lowie jaarlijks zijn uitkijkpost in Ramskapelle

Niet te verwonderen dat Lowie na de oorlog toetrad tot de **Vlaamschen Oudstrijdersbond** - later veranderde de naam in **Verbond der Vlaamsche Oudstrijders** - ontstaan uit de Frontbeweging aan het IJzerfront. Na de Eerste Wereldoorlog richtten zij het **Verbond VOS** op, met als doelen de verdediging van de Vlaamse zaak, antimilitarisme en de behartiging van oudstrijdersbelangen.

Ondanks de ook in de Frontpartij levende antimilitaristische overtuiging werden veel leden eind de jaren dertig toch meegesleept door het radicale Vlaamsnationalisme waar ze na WO II wegens incivisme heel hard zouden worden op afgerekend.

In de periode 1952-1956 – 11 jaar na het einde van de oorlog ! - werden bij KB 4823 dd° 4.7.1956 hun eretekens *“wegens onwaardigheid ingevolge incivisme tijdens de bezetting onttrokken”* en bij MB 8199 dd° 4.7.1956 werd hen hun Vuurkaart met de eraan verbonden voordelen afgenomen.

Karel Lodewijk De Wetter huwde op 7 december 1921 in Denderhoutem met Maria Coleta Anckaer met wie hij 3 dochters had. Jarelang zou hij als *“Franschman”* jaarlijks naar Frankrijk trekken om er – al dan niet met zijn jongere broer Jozef - als seizoenarbeider de *“campagne”* te doen

JOZEF DE WETTER

15de Linie, soldaat 2de klas, stamnr. 564, 5 frontstrepen

° Heldergem 15 oktober 1895 - † La Croix-en-Brie (Seine & Marne – Fr) 12 november 1956

N°	122391	Nom:	De Wetter
Section	2	Prénoms:	Joseph
		Né à	Heldergem le 15-10-1895
Division d'armée :	I. D. O.	Grade :	soldat 2 ^e classe
Régiment :	15 ^e Rég ^t de ligne	Position :	m.c. 15
Adresse :	Heldergem-Brie	N° de la matricule :	564
Proposition Chevrans de Front.		S.P.S.P. (Rente).	
CORRESPONDANCE ECHANGE.		Renseignements demandés le	
T. - Transmise par.		Renseignements fournis le	
D. - Demandée à.		Dates.	
R. - Retournée à.		12/11/1918	
T. 29. I. 2001. Guerre. 19-21			

Met op elkaar volgende stamnummers, de inlijving in dezelfde eenheid en hetzelfde aantal frontstrepen is het duidelijk dat het frontparcours van beide broers minstens gelijklopend was:

7/7/1915: C.I. 2

23/10/1915 : naar het 5de Linie

Op 8/6/1916 wordt Jozef echter gehospitaliseerd wegens ziekte.

In WO 1 worden gewonden en zieken dicht bij het front verzorgd en zo snel

mogelijk de eerste hulp toebedeeld. Daarna worden ze achter het front vervoerd voor verdere verzorging en herstel. Voor ze naar het front terugkomen moeten ze steeds naar een herstellingsoord (*dépôt de convalescence*) en daarna naar een *Centre d'Instruction des Anciens Militaires* (CIAM) om er een (her)opleiding te volgen. In deze periode vallen er meer soldaten uit door ziekte dan door kogels of geschut. Hun ondermijnde weerstand door het dag en nacht wroeten in weer en wind, voor het aanleggen van de vochtige loopgraven, maakte de soldaten zeer vatbaar voor infecties.

11/6/1916: ontslagen uit het M.H. en terug naar eenheid 5de Linie.

1/1/1917: overgang naar het 15de Linie.

5/8/1918: terug gehospitaliseerd wegens ziekte.

15/9/1918: ontslagen uit hospitaal en terug actieve dienst in het 15de Linie.

26/10/1918: hervallen in ziekte en terug gehospitaliseerd.

Jozef maakt dus de wapenstilstand mee vanop zijn ziekenbed.

Op 1/12/1918 gaat hij terug in actieve dienst.

In tegenstelling tot zijn broer Lowie die reeds gedemobiliseerd werd op 21 augustus 1919 wordt Jozef pas op 14/10/1919 met onbepaald verlof gestuurd.

Volgens zijn legerdossier kreeg Jozef 5 frontstrepen maar volgens de Nationale Strijdersbond waren dat er 6.

23/10/1915 – 7/6/1916 : 5de Linie

11/6/1916 – 31/12/1916: 5de Linie

1/1/1917 – 4/8/1918: 15de Linie

15/9/1918 – 29/10/1918 : 15de Linie

Op 13 november 1918 kwam de eerste Heldergemse soldaat onder klokkengelui het dorp binnen. Mondjesmaat volgden de anderen, helaas zeven dorpsgenoten kwamen niet terug. Op 8 september 1919 werden de gesneuvelden herdacht. De dorpskom en de kerk waren prachtig versierd. Tijdens de herdenkingsmis bracht Pater Anastasius een treffende hulde aan de gesneuvelden en aan de teruggekeerde soldaten. Na de dienst onthulde men twee gedenkstenen gemaakt door Birmant uit Ninove (gift van burgemeester Jan Baptist D'Haeseleer) en werd er een herdenkingsprentje uitgereikt. Verscheidene lokale prominenten hielden toespraken.

Zoals zijn broer Lowie, en met hen vele Heldergerenaars (enkele mensen “kenden er de weg”, waardoor een soort van domino-effect ontstond), trok Jozef ook als “Franschman” jaarlijks naar Frankrijk voor het zetten of rooien van bieten op de bietenvelden.

Seizoensarbeiders uit Heldergem en Kerksken vieren de nationale feestdag 1929 in café “Chez Dubois” in Nangis (Seine-et-Marne) - Collectie Roger De Troyer.

Seizoensarbeid was keihard. Sommigen hebben zich letterlijk doodgewerkt, anderen kwamen in Frankrijk om door ziekte ten gevolge de slechte hygiënische omstandigheden.

In november 1956, kort voor het einde van de campagne, overleed Jozef schielijk op het veld in La Croix-en-Brie. Op zijn doodsprentje lezen wij: *“Vurig verlangde hij na gedanen arbeid zijn dierbaren allen gaaf en gezond terug te zien en in hun midden en door hun zorgen omringd het huiselijk geluk te genieten. Nog enkele dagen... dan was het werk af en ... terug naar huis toe! Helaas! Midden zijn werk heeft de dood hem weggerukt.”* Het nieuws sloeg in als een bom bij zijn familie. Zijn broer Lowie zorgde voor de repatriëring van het lijk.

Bronnen:

- DE TROYER Roger - *Gesneuvelde soldaten WO I en WO II HAALERT - Denderhoutem– Haaltert – Heldergem- Kerksken – Terjoden - Heemkundige KringHaaltert - D/2005/3136/1.*
- KONINKLIJK MUSEUM VAN HET LEGEREN DE KRIJGSGESCHIEDENIS - Documentatiecentrum – TROUBLEYN Rob – expert Eerste Wereldoorlog.
- DGHR - HRA-E/N/Archieven – Kwartier Koniging Elisabeth – 1140 Brussel - adjudant VAN TILBORG Xavier.
- KENNISCENTRUM VREDESTAD IEPER - www.inflandersfields.be – DENDOOVEN Dominiek - Wetenschappelijk medewerker onderzoek.
- Familiearchief DE WETTER – Denderhoutem
- Historiek 5de en 15de linie – <http://www.tenboome.webruimtehosting.net/guldenboek/Guldenboekprojecttotaal/regimenten/5en15linie.htm>
- HÉT ABL-HISTORY FORUM - Het Belgische Leger, zijn geschiedenis, uniformen, uitrusting, bewapening en zoveel meer <http://www.ablhistoryforum.be/>
- WERELDOORLOG I IN DE Westhoek - <http://www.wo1.be/>

DE VIER GEBROEDERS-SOLDATEN VAN HET GEZIN TEMMERMAN

Dominicus Temmerman (° Denderhoutem, 20-03-1858 en † St.-Agatha-Berchem, 03-08-1943), gehuwd met Eulalia De Vos, ex. Denderhoutem) was een kleine landbouwer in de Stichelen en daarnaast ook jachtopziener bij baron de Sadeleer te Haaltert. Tijdens de oorlog werd hij aangesteld tot 'stoksjampetter'. Het woord *sjampetter* stamt uit de tijd van Napoleon die deze mensen van een zwart uniform en ook een wapenstok. Zijn opdracht bestond erin de bezittingen en velden van de burgers te beschermen en de stropers in het oog te houden. En Dolmien vergat dat niet temeer omdat den baron zelf een groot jachtterrein had in Atom..

De Haaltertse familie De Sadeleer had de erfmeierij van Denderhoutem gekocht van Graaf van Imbeecke .. "volgens den hauden leenbouck van daete den 27 juli 1720; folio 38, verso".

De meest verscheiden gebeurtenissen deden de kassa van de meier rinkelen en zorgden zo voor een stevige groei van het familiepatrimonium.

Het kroostrijke gezin van Domien en Eulalie telde tien kinderen: **Franciscus Alfons (°10-05-1881)**, Desiderius Albert (°23-08-1882), **Petrus Amandus (°24-10-1884)**, Maria Justina (°13-03-1887), Joseph Emiel (°01-01-1890), Leopoldine Felicia (°08-09-1891), **Antonius Augustus (°02-02-1894)**, **Franciscus Achilles (°04-01-1896)**, Renildis (°11-07-1898) en Rosalia Josepha (°23-04-1900). De vier oudsten: Alfons, Albert, Amandus (Amadée) en Justine waren reeds gehuwd bij het uitbreken van de oorlog in augustus 1914. Een andere zoon, Antoine had het ouderlijk huis eveneens verlaten in 1912 om in Amerika zijn vrijheid en geluk te zoeken.

Vier zonen uit het gezin werden soldaat: drie ervan overleefden de *Groote Oorlog*, één (**Petrus Amandus**) - waarover wij het eerder hadden (foto onderaan) - sneuvelde in Wartet (bij Marche-les-Dames) amper 22 dagen nadat hij onder de wapens werd geroepen als soldaat milicien 2 kl V.M.P. lichter 1909 bij het 10de Linierregiment, stamnummer 55863.

Zijn vrouw Maria Julia Van Landuyt, met wie hij was gehuwd op 19 april 1912, was toen in verwachting van een meisje, Amandine Temmerman, dat nog geen twee maanden nadat haar vader was gesneuveld werd geboren op 7 oktober 1914. Haar werd evenmin een lang leven beschoren want zij stierf op 17-jarige leeftijd aan de gevolge van TBC.

Petrus Amandus TEMMERMAN

De familie Temmerman aan het graf: centraal broer Jozef, uiterst rechts moeder Eulalie De Vos.

De oudste zoon **Franciscus, Alphonsius** (° Denderhoutem, 10-05-1881 en † Haaltert, 17-08-1948) was 33 jaar toen hij bij het uitbreken van de oorlog werd gemobiliseerd. Zijn vrouw Maria Emilia Standaert (zij huwden in Haaltert op 22 juli 1908) was zwanger van hun vierde kindje dat in februari 1915 werd geboren.

Gedurende de ganse oorlog verbleef zijn echtgenote Emilie met haar kroost alleen op de Houtmarkt te Haaltert.

Uit zijn mobilisatieboekje kennen wij zijn stamnummer 51486 en weten wij dat hij zich als wederopgevoerde naar Sint Niklaas diende te begeven om er het 3de linie te vervoegen waar hij zijn legerdienst had volbracht. Het 3de "regiment de ligne de forteresse" - 6de bataljon - 1ste compagnie had oorspronkelijk Oostende als standplaats maar werd ingezet om de vestingstad Antwerpen te helpen verdedigen.

Op 10 oktober 1914 viel de vestingstad Antwerpen en naast waarschijnlijk 1.000.000 burgervluchtelingen vluchtten ook ruim 40.000 Belgische soldaten - waaronder Alfons Temmerman - naar het neutrale Nederland om aan krijgsgevangenschap te ontkomen. Conform de Vredesconferentie van Den Haag van 18 oktober 1907 moest Nederland als neutrale natie ALLE oorlogvoerende militairen ontwapenen en interneren.

Amersfoort (in de nabijheid werd later Kamp Zeist gebouwd) en Harderwijk (hier ontstond Kamp Harderwijk) moesten het leeuwendeel der geïnterneerden onderdak verstrekken. In eerste aanleg geschiedde dit in de bestaande kazernes die veel te klein bleken.

(Meer over de interneringskampen in Nederland in het hoofdstuk "De geïnterneerde soldaten in Nederland" .)

Op 11 november 1918 werd de oorlog beëindigd. Het duurde echter tot het tekenen van de wapenstilstandsovereenkomst voordat de Nederlandse regering de onderhandelingen over de repatriëring begon; pas vanaf december 1918 konden de geïnterneerden terugkeren naar hun vaderland.

Alfons kwam totaal onaangekondigd aan in Haaltert. Zijn jongste zoon, Achiël, had hij nog nooit gezien toen hij op het einde van de oorlog terug naar huis kwam.

Het verhaal gaat dat, toen de kleine Achiël hem zag, hij naar hem toesnelde en 'vader, vader'! riep!! Misschien was een wankele gezondheid van Achiël als kind, een gevolg van de ontberingen tijdens de oorlogsjaren

Rechts: Alfons TEMMERMAN : detail van een groepsfoto van Belgische militairen in het "interneringkamp" van Zeist . De soldaten waren weliswaar van hun vrijheid beroofd maar niet krijgsgevangen zoals op het bord vermeld staat.

De derde broer **Antonius (Antoine) 'Tony' Augustus** (° Kozen [Limburg], 02-02-1893 en † 28-03-1973) emigreerde als 19-jarige op 7 april 1912 met de RMS Caronia (Cunard Line)

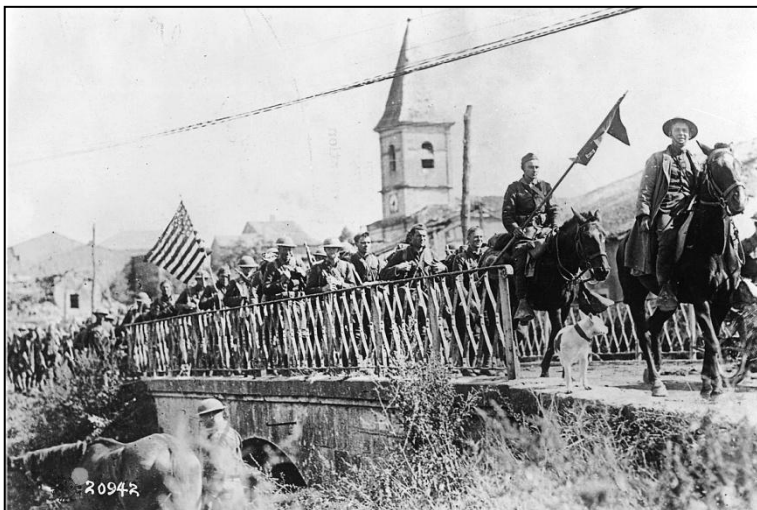
vanuit Liverpool naar de USA om daar zijn geluk te beproeven in de staat Ohio.

Toen de oorlog uitbrak was Antoine zich bewust dat zijn familie en zijn vaderland in gevaar waren en vond hij het zijn plicht hen te helpen.

In eerste instantie slaagde president Hoover er in de Verenigde Staten buiten de oorlog te houden, al verleende hij wel materiële steun aan Frankrijk en Groot-Brittannië.

Maar in 1917 werd de druk om mee te doen met de oorlog steeds groter. De onderschepping van het Zimmerman-telegram, waaruit bleek dat Duitsland Mexico wilde opzetten tegen Amerika, en de torpedering door de Duitsers van het passagiersschip Lusitania in het kader van de onbeperkte duikbotenoorlog, leidden op 6 april 1917 tot een oorlogsverklaring aan Duitsland en de andere Centrale mogendheden.

"Tony" meldde zich als vrijwilliger bij het Amerikaanse leger en werd ingelijfd bij de 42nd Infantry Division beter bekend als "Rainbow Division". Toen de VS in 1917 Duitsland de oorlog verklaarden mocht één divisie worden opgericht bestaande uit de beste regimenten van 26 staten wat Majoor McArthur de goedkeurende opmerking ontlokte dat *"die zich zoals een regenboog zou uitstrekken over alle staten"*. in Ohio. Volgens zijn familie had hij met de legerleiding een overeenkomst gesloten om een gedeelte van zijn soldij over te maken aan zijn ouders te Den-Derhoutem.

Op weg naar de Battle van Saint-Mihiel (12 september 1918), een stadje aan de Maas in Lotharingen dat kort na de het begin van de oorlog door de Duitsers bezet werd en een uitstekend punt in de frontlijn vormde. Pas na vier jaar ondernamen de geallieerden een aanval op dit gebied.

'bevangen' door het gevaarlijke mosterdgas, het eerste chemische wapen. Hij werd zelfs voor dood achtergelaten maar wist telkens te overleven.

Na de oorlog keerde hij terug naar de Verenigde Staten en vernam dat de overheid haar belofte niet had volbracht in verband met de geldelijke steun aan zijn ouders. Met tussenkomst van zijn congressman werd deze nalatigheid rechtgezet. Hij kreeg in 1919 wegens zijn verdiensten de documenten voor naturalisatie en een ticket naar België om er zijn familie te bezoeken en zijn naturalisatiepapieren in orde te brengen.

Eens het Amerikaans leger in augustus 1917 Europa ter hulp kwam werd zijn divisie ingezet aan de frontlijn waar het 264 dagen vocht aan het Champagne-Marne en het Aisne-Marne-front, de Battle of Saint-Mihiel leverde en het beslissende Maas-Argonne Eindoffensief.

Het ging er zeer hard aan toe in de gevechtslinies. Vechten, honger en kou waren schering en inslag. Om te overleven bedelden zij bij de boeren voor wat voedsel en vermits zij geen Frans kenden werden alle middelen aangewend om hen verstaanbaar te maken. Bij de gevechten werd hij tot drie maal toe

Eén jaar later, op 11 januari 1920, huwde hij met Hulda-Marie Schmitt met wie hij 2 kinderen kreeg die eigenaardig genoeg de naam Temmerman ruilden voor Timmerman.

Van **Franciscus Achilles** (° Denderhoutem, 04-01-1896 en † Erembodegem, 05-03-1934) - de vierde broer - weten wij via zijn familie dat hij avontuurlijk was aangelegd. Zo schrijft Frieda Temmerman in het 4de nummer van het HKH-blad jaargang 2014 dat hij Europa rondreisde met een circus.

Toen de oorlog uitbrak was hij 18 jaar en stuurde hij een postkaartfoto vanuit Nanteuil-le-Haudouin (Oise) naar zijn familie op het thuisfront. Daar ontving hij van zijn zes jaar oudere broer Jozef, een briefkaart met volgende tekst: "*nu ge ginder verblijft, maak van de gelegenheid gebruik om eens uw broeder Antoine te bezoeken.*" Achille begreep de suggestie maar al te goed en monsterde aan op een schip (als scheepsjongen?) en trok de oceaan over.

Vergeefs gezocht naar hem gezocht in de database van de immigranten in de archieven van Ellis Island in New York dat begin van de 20ste eeuw dienst deed als grenspost voor aankomende nieuwe immigranten die zich in de Verenigde Staten wilden vestigen.

Van zijn kleinzoon Marc weten wij dat Achilles een dagboek bijhield waaruit blijkt dat hij dienst nam in het Canadese leger in 1914 of 1915 in Saskatchewan

(provincie Manitoba.). Achilles kwam dus in de Nieuwe Wereld niet in New York maar in Quebec aan. Saskatchewan ligt in het hart van de zogenaamde Canadese prairieprovincies en de bevolkingsgroei kwam pas laat tot ontwikkeling, in 1901 had de provincie slechts 90.000 inwoners maar groeide in de eerste 30 jaar van de 20ste eeuw zeer snel aan na de aanleg van de *Canadian Pacific Railway*.

Lutte en duel met de vrienden: rechts (met x) Achilles

In zijn dagboek beklagt hij er zich over de vele marचेertochten die de soldaten moesten doen.

In 1917 zwaait hij in Montreal (provincie Quebec) af uit het Canadese leger en keert hij terug naar Europa en vervoegt er het Belgische leger. Hij werd gekwetst en het laatste wat in zijn dagboek staat dateert van begin, vermoedelijk januari 1918. Hij schrijft dat zijn eenheid op 27/28 januari gedurende twee uur en een half onder een hevig bombardement zaten (jammer genoeg vernoemt hij niet de plaats). Waarschijnlijk raakte hij daar gewond en was tijdelijk verblind door mosterdgas.

Op 12/10/1922 steekt Achilles terug de oceaan over met de SS. Berengaria (Cunard) en geeft als referentie bij zijn aankomst op Ellis Island zijn broer "Tony" (Antoine - Antonius) op. Zijn eerst gekende adres in de USA is Downstreet 621 in Defiane (Michigan). Achilles had geen vaste woonst en pendelde enkele malen naar België (o.a. in 1926) . Schijnbaar was Achilles een heel vakbekwame schrijnwerker die tijdens de oorlogsjaren zijn job verloor met alle gevolgen van dien.

Noodgedwongen keerde hij definitief terug naar België waar hij op 5 maart 1934 in Erembodegem stierf ten gevolge van diabetes, amper 38 jaar jong. Zijn weduwe Augusta Ouvry keert terug naar de VS in 1937 met de Aquitania.

ATOMSE OPGEËISTEN OORLOG 14-18

Atomse "Zivil-Arbeiter" (vrijwillige burgerarbeiders) - *DE MUYTER Aloïs, GEEROMS Gustaaf, en VAN SCHANDEVIJL Aloïs*

Niet alleen werden de Atomse jongens gemobiliseerd voor het Belgische leger maar toen het de Duitsers duidelijk werd dat de oorlog vastliep aan het front werden ook de overblijvers door de Duitsers opgeëist: de Duitse oorlogsmachine had werkkrachten nodig.

Anders dan zijn geallieerde tegenstanders met hun immense overzeese gebieden en talrijke bondgenoten, beschikten de Duitsers over een relatief beperkte reserve aan mankracht. Daarom werden alleen de mannen die volstrekt niet in staat waren gewapende dienst te doen, bij de hulptroepen gestopt. Dat was bijlange niet voldoende want de behoeften waren enorm en dus beslisten de Duitsers deze eenheden aan te vullen met troepen waarvan het werkvolk bestond uit geallieerde krijgsgevangenen en - aanvankelijk - ook uit werklozen die tegen betaling vrijwillig werden ingezet maar later ook uit opgeëiste burgers uit de bezette gebieden.

Iedere maand moesten alle werklozen en steuntrekkers zich aanmelden op de "*Kommandantur*", in het bezit van identiteitskaart met foto. Diegene die zich vrijwillig aanbood om te gaan werken, kreeg

een (royaal) loon van 4 Mark per dag, wat zeker heel welkom was om hun gezin te kunnen onderhouden. De gedwongen "*Zivilarbeiter*" (burgerarbeiders) daarentegen kregen slechts 30 Pfennig en de kost.

De Duitsers rekenden erop dat deze werklozen konden ingezet worden om de Duitse oorlogsmachine draaiende te houden, maar ook om de bevoorrading te garanderen. Ze werden echter geconfronteerd met enkele juridische en humanitaire regels, opgelegd door de Conventie van Den Haag die ze mee hadden ondertekend want bleek al vlug dat burgers werden ingezet om militaire corvee te verrichten.

Ondanks de voordelen die werden geboden en de nood waarin werklozen verkeerden, beantwoordden slechts twaalfduizend Belgen deze oproep terwijl er honderdduizenden nodig waren om de oorlogsindustrie draaiende te houden. Enkel zij die in hoogste nood verkeerden en geen andere uitweg meer zagen, gingen in op de Duitse uitnodiging, in de hoop een beter leven te leiden.

Het teleurstellende aantal vrijwillige werklieden noopte de Duitse leiding ertoe werkkrachten op te eisen.

In september 1916 werden de lijsten van de ondersteunde werklozen opgeëist en op 3 oktober werd bekend gemaakt dat alle personen die in staat waren te werken, zouden gedwongen worden tot werken, buiten hun dorp op een onbekende plaats. Al spoedig werden zij gevolgd door jonge vaders, oudere mannen en studenten die in de ogen van de Duitsers geen belangrijke taak in het bezette gebied uitoefenden. Honderden families werden in droefheid gedompeld, want iedereen dacht er het slechtste van

Er werd "beschikt" dat de tot dwangarbeid opgeëiste bevolking in "Zivil-Arbeiter-Bataillone (Z.A.B.)" werd ondergebracht en elke "Zivilarbeiter" een identificatienummer kreeg.

Een Zivil-Arbeiter-Bataillon bestond op papier uit 2.000 man verdeeld over 4 compagnies. Ieder bataljon had een district in bezet gebied waar de rekrutering gebeurde. Zo bleven de bataljons min of meer homogeen Belgisch of Frans en zelfs streekgebonden.

In het reeds eerder genoemde werk "*La déportation des civils flamands en 1916, considérations médicales: première série de deux cents cas soignés à l'Hôpital Saint-Pierre*" geschreven door MM. dokters Paul Vandervelde en Gaston Cantineau lezen wij dat de opgeëiste jongens uit onze regio zich dienden aan te bieden in Aalst in de (op 27 en 28 september door artillerievuur beschoten) Pupillenschool waar ze een drietal dagen verbleven vooraleer ze naar hun werkplaats werden overgebracht.

De opgeëisten dienden zich aan te bieden in het bezit van : 1 burger- of werkkostuum, 1 paar schoenen of klompen, 2 hemden, 1 paar kousen, 1 onderbroek, 1 pardessus, 1 linnen broek, 1 regenjas, 1 tas, 1 gamelle, 1 deken, 1 vork en 1 mes.

Ze sliepen er op een *sac de fibres de bois* (beddezak gevuld met "schoufeling" = houtkrullen) en kregen er met tussenpozen en op heel onregelmatige tijdstippen een homp brood, koffie of soep.

"Kiekens, Xavier, de Denderhautem, [° Dhtm 21.7.1898 + 2108.1956] n'a pas eu à manger pendant deux jours" (had in twee dagen niets gegeten) en "au même endroit, Moens, Gérard, de Haeltert, n'a reçu, en trois jours, qu'une ration de soupe." (... in 3 dagen tijd slechts 1 kom soep had gekregen - dezelfde jongen zal enkele maanden later overlijden tengevolge een pulmonaire tuberculose.).

Na hun verblijf in het regionaal verzamelpunt reisden de mannen per trein in erbarmelijke omstandigheden in 3de/4de klasse-wagons - soms in beestenwagens waarin banken werden geplaatst - naar hun "werk"-plaats. Hierover in "La déportation des civils flamands en 1916":

"Les hommes s'embarquent soit dans des voitures de troisième ou quatrième classe, soit dans des fourgons à bestiaux, garnis de banquettes. Souvent les voyageurs sont entassés ; beaucoup sont contraints de se tenir debout. L'atmosphère des voitures est irrespirable; la nourriture est généralement insuffisante."

(de reizigers zaten op mekaar geplakt; velen waren verplicht rechtop te staan. De lucht in de wagons was niet om in te ademen en het voedsel over het algemeen onvoldoende)

Uit onderstaande "Zivilarbeiterpostkarte" verstuurd uit Haaltert naar Renee Van Den Stock menen wij te mogen afleiden dat streekgenoten in het Zivil-Arbeiter-Bataillon ZAB28 terecht kwamen en post mochten ontvangen.

Bij de oprichting van de ZAB's werd ook de uniformering vastgelegd: iedere Zivilarbeiter moest op zijn burgerkleding op de linkerborstzijde het bataljonnummer dragen naast een volgnummer binnen het bataljon.

Aan de rechter bovenarm moest bovendien een 10cm brede armband gedragen worden die de nationaliteit van de Zivilarbeiter duidelijk maakte: een gele armband voor de Belgen, een rode voor de Fransen en groene voor de Russen.

Haaltert 5 April 1917. Leer Sieve Doon en Broeder Renee.
 Wij komen u steeds nog enige regelen te schrijven en ontne goed te laten weten, dat wij nog allen in volle gezondheid zijn, gelijk gij van rijt geseheden. En nootus Sieve Doon wij hebben van u oore kaart ontrangen die gij den 10 elbaart gesehreven hebt, en daarin hebben wij vernomen alsdat gij nog altijd in volle gezondheid rijt, e alsdat goed u pak ontrangen hebt en daarin zijn wij zeer te vrede. En gij moogt nu een pakje verwachten van ons, ere van uwe Peter. En de komplement aan Kistoor van rijne Kouru Filomena. En zoo Sieve Doon houd u stuwif en gezond. wij rekken u alkonre ^{ver} ^{van} ^{handen} ^{ere}

Voormannen droegen direct onder deze armband nog een 5 cm brede witte armband.

BEKENDMAKING

Postverkeer der werklieden, die in het Etappengebied van 't Westen voor Deutsche belangen werken en niet van Deutsche nationaliteit zijn.

Aan werklieden, die niet van Deutsche nationaliteit zijn, en in het westelijk Etappengebied buiten hunne woonplaats in dienst van officieele Deutsche beheeren of van Deutsche ondernemers staan; verder aan werklieden, welke in ondernemingen dienstbaar zijn, die voor Deutsche belangen werken en onder Deutsch toezicht staan, wordt er een postkaarten-, pakket- en postwisselverkeer toegestaan, onder de hierna aangeduide voorwaarden:

A. Postkaartenverkeer.

1. Ieder werkman mag wekelijks eene postkaart aan zijne familieleden schrijven en er eene van hen ontvangen. Er zijn postkaarten van 10 centimen te gebruiken.

2. Postkaarten zijn te verkrijgen in de Postvermittlungsstellen of bij de officieele beheeren, die het toezicht houden of het werk uitdeelen, tegen betaling der nominale waarde.

3. Zij moeten aan de Postvermittlungsstellen of aan de in lid 2 genoemde beheeren, ter verzending worden afgegeven.

4. De postkaarten moeten in de Deutsche, Vlaamsche of Fransche taal, groot en duidelijk leesbaar geschreven zijn. Mededeelingen van militairen of politieken aard, of zulke die in tegenstrijd met de Deutsche belangen staan, zijn verboden.

5. Het adres moet duidelijk geschreven zijn; het moet heel juist den naam van den bestemming, van het bataljon of van het werk aangeven. Onduidelijk geschreven postkaarten worden niet verzonden.

VOORBEELD :

Zivilarbeiterpostkarte :

Afzender :
E. INGHELS,
Kortrijk,
Kouter, 6

Aan den heer
R. INGHELS,
Gent,
Wirtschaftsausschuss.

Zivilarbeiterpostkarte :

Afzender :
VANDERVELDE,
Gent,
Van Hultemstr. 48.

Aan den heer
L. VANDERVELDE,
Z. A. B 4,
De naam der bestemmingsplaats mag niet worden aangegeven).

B. Pakketverkeer.

1. De familieleden der bovengenoemde werklieden mogen eenmaal maandelijks aan den werkman een pakket sturen van ten hoogste 5 kilo gewicht, onder de volgende voorwaarden :

a. In de pakketten mag er geen geld zijn en ook geene aan spoedig bederf onderhevige, brandgevaarlijke of licht breekbare voorwerpen.

b. In ieder pakket moet eene lijst steken van de voorwerpen, die er in het pakket zijn; op deze lijst moet verder het juiste adres van den werkman en dit van den afzender staan.

c. Ieder pakket moet van eene adreskaart voor 't binnenland (gele kleur) worden vergezeld, die bij de Postvermittlungstellen verkrijgbaar gesteld zijn.

2. Het pakket en de adreskaart moeten voorzien zijn van :

a. Het juiste adres van den werkman.

b. Het juiste adres van den afzender.

c. Het door den afzender in de Deutsche, Vlaamsche of Fransche taal te schrijven merkschrift :

« *Zivilarbeitersendung*

Het pakket bevat buiten de lijst over den inhoud geene schriftelijke mededeelingen. »

3. De pakketten worden ongesloten door de plaatselijke (Etappen-) Kommandanturen aangenomen, waar zij in de tegenwoordigheid van den afzender nagezien en dichtgemaakt worden.

4. De verzending geniet vrijstelling van port. Wegens het verloren gaan of het beschadigen eener verzending vindt geene vergoeding plaats.

C. Postwissels.

1. Ieder werkman heeft het recht tweemaal maandelijks geld bij middel van postwissels aan zijne familieleden te sturen. Het minstbedrag is 5 franken. De storting van het geld geschiedt gelijktijdig met de afgifte van de postwissels, die door het werkgevend of het toezicht uitoefenende beheer kosteloos worden uitgereikt.

2. De postwissels moeten het juiste adres van den afzender en dat van den bestemming aanduiden. Mededeelingen van gelijk welken aard zijn verboden.

3. Op Belgisch gebied geschiedt de uitbetaling in Belgische geldsoorten.

(Get.) v. UNGER,

General der Kavallerie.

Uit de "Bekendmaking" op de vorige bladzijde blijkt ook dat het thuisfront ook pakjes kon opsturen naar een ZAB-familieid.

In Aalst gebeurde dat via het "Komiteit voor Hulp en Troost aan de opgeëischte werklieden." en in de pakjes mochten geen bederfelijke waren, geld of geschriften zitten.

Indien de tot op de draad versleten burgerkleding vervangen diende te worden zorgden de Duitsers voor zwarte kledingstukken zoals die ook door de krijgsgevangenen gedragen werden echter zonder de bruine kentekens.

Vanaf 3 januari 1917 werd het systeem van gekleurde armbanden afgeschaft en vervangen door identificatieplaatjes met cijfers, die op het hoofdedsel te bevestigen waren. Op 19 april 1917 werden deze plaatjes nader gespecificeerd en kregen ze de vorm en grootte van de Duitse militaire identificatieplaatjes. Om deze

gemakkelijk op de muts of hoed te kunnen vastnaaien waren die bovenaan en op zij van gaatjes voorzien.

Ze kwamen terecht in werkkampen of en werden er verplicht om er in de frontstreek zware dwangarbeid uit te oefenen, dit in combinatie met honger, vernederingen en mishandelingen. Velen moesten het met hun leven bekopen en anderen kwamen ziek of verminkt terug naar huis.

"Zivilarbeiters" die niet gingen op de Duitse eis om te werken, deden dit niet straffeloos. Er stond een gevangenisstraf tot drie jaar en een geldboete tot 10 000 mark voor wie weigerde "diensten op zich te nemen of voort te zetten, tot welke hij op grond der bestaande bestemmingen opgeroepen is". Bovendien konden tuchthuisstraffen worden opgelegd, en werd het verklikken van Zivilarbeiters die niet opdaagden aangemoedigd.

De Zivilarbeiter-Bataillone, in totaal ongeveer zestigduizend man sterk, werden naar het Duitse front in Noord-Frankrijk (hoofdzakelijk rond Sedan) of aan de IJzer gestuurd. Zij deden zwaar werk en

werden ingezet voor de meest uiteenlopende taken zoals de bouw van loopgraven en versterkingen, het laden en lossen van militair materieel, landbouw in gebieden dichtbij het front, aanleg en onderhoud van verkeerswegen en communicatiemiddelen, bosbouw, hulp bij het oogsten, personeel leveren voor allerlei logistieke en verzorgende instellingen, verzamelen van materiaal en grondstoffen die (her)gebruikt konden worden in de oorlogsindustrie en dergelijke meer.

DE MUYTER Aloïs (° 19.3.1895 † 7.9.1919), GEEROMS Gustaaf, VAN SCHANDE-VIJL Aloïs (° 23.1.1895 † 25.1.1931) en zijn Josef (° 29.3.1897 † ??)

verz. Archief Heemkundige Kring Haaltert

wij hierover dat een bad na 52 dagen ononderbroken ploeteren in de grond een welkome luxe was. Duitse kampoversten verkochten stukken zeep aan exuberante prijzen (5 Mark!). Niet te verwonderen dat de kampementen dan ook een bron van besmettelijke ziektes waren die hospitalisatie noodzakelijk maakten.

Voeg daarbij de opgelegde lijfstraffen: vuistslagen, voetstampen, matrak- en zweepslagen. Haast niemand kon er aan ontsnappen.

Weerspanning werd sowieso zwaar bestraft: werkweigeraars werden in open veld op een hogergelegen plek gebracht: "*Men ontdeed hen van hunne vest en klak en daar midden van een kouden en*

In Denderhoutem waren er niet minder dan 135 opgeëisten waarvan er volgens Pastoor Pauwels acht in ballingschap zijn gestorven.

Het leven van een *Zivilarbeiter* was zeer hard:

KIEKENS Xavier (zie eerder in "*La déportation des civils flamands en 1916*") zat in Dunsur-Meuse en werd wegens opstandigheid gestraft met 62 uur zonder eten.

Zijn bataljon Belgen sliep er in schuren, paardenstallen "*sur des copeaux, de la paille ou des pelures de pommes de terre, jetés directement sur les pierres ou sur la terre humide.*"

(vert.: op houtkrullen, stro, aardappelschillen op de vochtige grond gegooid)

De winter 1916-1917 was extreem koud en de meeste arbeiders hebben er erg onder geleden in die mate dat de meesten er bevroren ledematen hadden en bij sommigen zelfs voeten en handen dienden te worden geamputeerd.

De hygiënische omstandigheden waren er ronduit schabouwelijk. In "*La déportation des civils flamands en 1916*" lezen

guren wind moesten zij uren lang stil blijven staan. Hoevelen hebben daar niet een doodelijke ziekte opgedaan, hoevelen zijn er niet ten grave gedaald?"

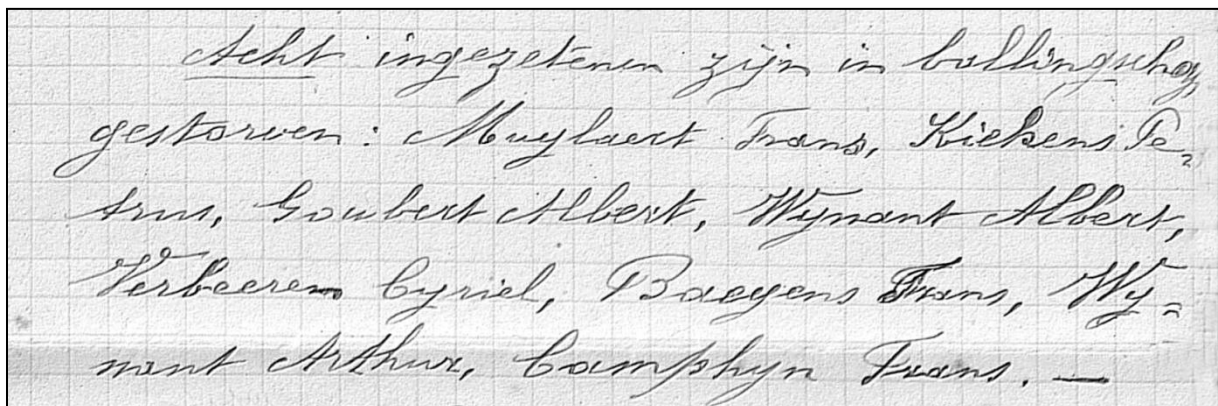
Toen stelden de Duitschers hen nog de vraag: zult gij werken? En toen zij nogmaals weigerden begonnen de beulen, als razende van woede, er op los te slaan en te trappen! Zij bedreigden ze met den revolver, zij beukten er op los met de kolven hunner geweren, sloten zij onze martelaren op in eene oude vochtige fabriek waar zij tijdens 11 dagen niets te eten kregen dan water met een stuk brood. De krachten namen af en velen vermagerden onrustbarend, sommigen geleken op levendige geraamten. Onze jongens werden zoo zwak dat zij bijna niet meer konden gaan en elkander moesten steunen.

(uit "Het Lot van de Werkweigeraars" - De Grootte Oorlog in Lokeren")

Volgens de dokters uit "La déportation des civils flamands en 1916" vermagerden alle opgeëisten gemiddeld 13 à 20 kg. Niet te verwonderen wanneer men weet dat een dagrantsoen bestond uit:

- 3 à 400 gr brood.
- 2 "sjatten" koffie
- 1 "sjat" soep (op basis van brandnetels of bieten met 5 maal per week 75 gr vlees ofte 375 gr per persoon per week!)
- een beetje smout, leverpaté of marmelade

Het is dan ook verwonderlijk dat volgens Pastoor Pauwels "slechts" 8 van de 135 opgeëisten bezweken zijn onder dit regime. Hij noemt slechts 1 persoon die kort na zijn terugkeer is overleden (Remi PRAET) maar er waren er ongetwijfeld meer. Zivilarbeiter keerden na hun verplichte tewerkstelling vaak uitgeput naar huis terugkeer en velen onder hen hadden ongetwijfeld te lijden van ziekte met een latere dood tot gevolg. Aloïs DE MUYTER (één van de vijf op de foto op de voorgaande pagina) overleed op 7 september 1919.

MUYLAERT Frans waarschijnlijk **Lodewijk-Frans ??**

° Denderhoutem 3.12.1894

zoon van Muylaert, Prosper-Alphonse en Goubert, Hortense

maar geen plaats of datum van overlijden bekend. (meer dan waarschijnlijk in de regio Verdun)

De meest voorkomende doodsoorzaken bij opgeëisten waren mishandeling, dysenterie, verhogering, uitputting, ...

KIEKENS Petrus

° Denderhoutem 14.10.1896

zoon van Kiekens, Joannes-Baptiste en Everaert, Maria-Theresia

eveneens geen plaats of datum van overlijden bekend

Albert GOUBERT - 20 jaar oud

Denderhoutem, 4 mei 1897

Labry, Briey, Meurthe-et-Moselle (Fr), 29 juni 1917

Albert was het eerste kind van 3 (Maria ° 26.3.1900 en Julia ° 2.5.1911) uit het huwelijk van Josephus Goubert en Maria-Hortensia De Saedeleer.

Albert stond in de Dodenregisters op "In Flanders Fields" als soldaat (zie hierboven) maar anderzijds vernoemt pastoor Pauwels hem als een "in ballingschap overleden opge-eiste" burger voor de verplichte tewerkstelling achter de Duitse linies. Zijn bidprentje bracht uiteindelijk de toegang tot zijn verhaal: "ontslapen in het militair hospitaal van Labry" dat aan de Duitse kant van het Verdun-front lag.

Gelijk liet den Heer liefd heeft, zoo is het geschied :
de Naam des Heeren zij gebenedijd. Job 1, 2r.

BID VOOR DE ZIEL
VAN
ALBERT GOUBERT,
zoon van
JOSEPH & HORTENSE DE SAEDELEER,
geboren te Denderhoutem, den 4 Mei 1897, in den
ricer ontslapen in het militaire hospitaal van Labry,
den 29 Juni 1917,
voorzien van de H. Sacramenten der stervenden.

O mijn God! Waarom ontneemt Gij ons dezen wel-
beminden jongeling? Waarom ontrukkt Gij hem aan het
verlangen zijner moeder en aan de teederheid zijner zus-
ter? Waarom toch hem zoo vroegtijdig weggenomen
aan de gevegenheid zijner familie! verborgen mysterie!
Ik buig het hoofd en aanbid, zeggende: dat uw Wf geschiede,
o Heer, en niet de mijne. H. Ennodius.

Mijne dagen zijn vergaan als rook; gelijk ene pas ont-
lozen bloem des velds onder de voeten wordt getrapt,
alzo verschijnt de mensch en verdwijnt. Ps 107, 5 H. B.

Beminde Moeder, Zuster en Bloedverwanten, nauwe-
lijks is Vader van deze aarde verdwenen, en nu sterf ik
verre van u verwijderd, in den bloei mijner jaren, dan
wanneer ik uw steun kon wezen! Diep is de wonde die
God in het herte slaat, doch onderwerpt u, weent niet,
weest getroost, God is immers onze Vader. Weldra zien
wij elkander weder in den Hemel waar ik u bemin en u
wacht! Daar zal de droeve scheiding ons niet meer
overkomen. — Weest mij intusschen gedachtig in uwe
gebeden, met vader zal ik voor u bidden.

Zoet Hert van Jesus, wees mijne zaligheid. (300 d. afl.)
Zoet Hart van Maria, wees mijne toevlucht. (300 d. afl.)

De solemneele lijkdienst zal plaats hebben in
de parochiale kerk van Denderhoutem, den
14 Augusti, ten 10 uren.

Drukk. Firmin Scheerlinck, Denderhoutem.

Wie uit "Etappengebied" kwam belandde heel vaak in Frankrijk (o.a. voor de aanleg van de Hindenburglinie). De omstandigheden waarin Zivilarbeiters dienden te werken, waren erbarmelijk. Velen overleden aan de gevolgen van ziekte of uitputting, ter plekke.

De **Hindenburglinie** was en Duitse militaire verdedigingslinie in noordwest-Frankrijk die die werd aangelegd in de winter van 1916/1917. De linie liep van Lens (nabij Arras) in het westen tot de Aisne nabij Soissons in het oosten. Het verkortte het Duitse front met 50 kilometer en maakte dus veel troepen vrij, die elders konden worden ingezet.

Het bestond onder meer uit betonnen kazematten (bunkers met machinegeweren), zware rollen prikkeldraad, tunnels, brede loopgraven en commandoposten. Op een afstand van één kilometer voor de lijn waren uitkijkposten voor scherpshooters.

De Duitse bevelhebbers dachten dat de Hindenburglinie ondoordringbaar was. Desalniettemin lukte het de geallieerden door de linie te breken, door op grote

schaal een nieuw wapen in te zetten: de tank. In november 1917 braken Britse tanks voor het eerst door de linie, nabij Cambrai.

In september 1918 werd de linie definitief doorbroken tijdens de Slag om de Hindenburglinie. Kort daarna volgde de Duitse overgave.

Labry (Dpt Meurthe-et-Moselle, 54) (Fr) was in de Eerste Wereld een belangrijk spoorwegknooppunt in de regio Conflans- Jarny dat door de Duitsers uitgekozen werd als het allerbelangrijkste aanvoerpunt voor het Verdun-front. Tezelfdertijd werden er ook verschillende "Kriegslazarett" opgericht om hun gekwetste soldaten te verzorgen. Eén van deze ziekenhuizen was een "Seuchenlazaret" waar zieken die een besmettingsgevaar opleverden werden geïsoleerd en waar ook de *Zivilarbeiter* (zie verder bij de opgeëisten) die een ernstig ongeval hadden gehad of heel erg ziek waren werden naar toe gebracht. Uit nevenstaande foto uit de Duitse legerarchieven blijkt ook dat het hospitaal ook onder vuur heeft gelegen.

Waarschijnlijk ligt Albert begraven op het soldatenkerkhof dat de Duitsers er in januari 1915 hadden aangelegd voor hun eigen sneuvelden.

Naast 54 Belgen liggen er op het Duitse soldatenkerkhof ook nog 92 Roemenen, 133 Russen en 53 Fransen begraven. Achter de namen van de in Labry overledenen staat dikwijls "*van honger en kou gestorven te Labry*" - "*van honger gestorven te Labry*" - "*den hongerdood gestorven te Labry*"

WYNANT Albert - 20 jaar

° Denderhoutem, 4.10.1896

† Labry, Briey, Meurthe-et-Moselle (Fr), 14 december 1916

Zoon van Gustave WYNANT en Valentine DE HAEN

Eveneens overleden in het Duitse Kriegslazaret te Labry en dus waarschijnlijk tengevolge dysenterie uitputting, ...

Volgens het Kenniscentrum Ieper van *In Flanders Fields* ligt hij begraven op het soldatenkerkhof te Labry waar ook Albert Goubert begraven ligt.

VERBEEREN Josephus-Cyrellus

° Denderhoutem, 19.2.1885 ??

zoon van Verbeeren Fidelius en Bellens Emiliana

geen bevestiging van plaats of datum van overlijden teruggevonden.

Zijn echtgenote Engels, Maria-Leontina (gehuwd 10.7.1912) hertrouwde op 8.3.1921 met Theofiel Van Hecke.

BAEYENS Frans August - 22 jaar

° Denderhoutem 19.5.1896

† overleden op 7.3.1918 in het station van Hirson (Fr - Aisne, 02).

zoon van Baeyens Constantinus en D'Haeseleer Cesarina.

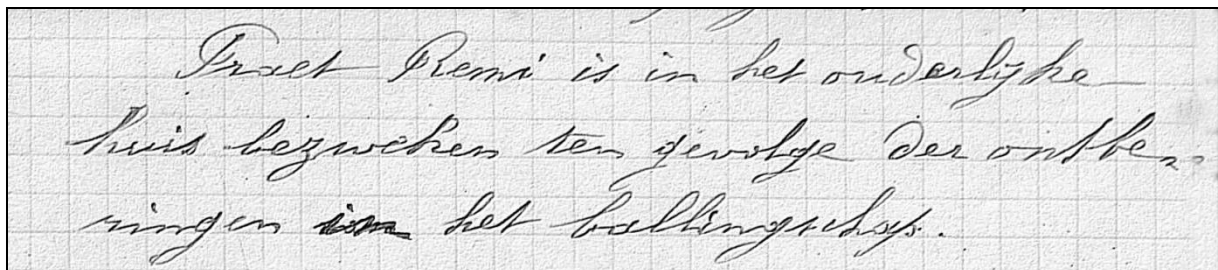
Wie te ziek was om te werken werd naar huis gestuurd om daar veelal te sterven. Frans Baeyens geraakte waarschijnlijk zelfs niet zo ver.

CAMPHIN François (de verfranste schrijfwijze van CAMPHYN Frans

° Denderhoutem, 29/11/1897

† Le Cateau-Cambrésis (Nord), 13/3/1917 in het Kriegslazarett Le Cateau-Cambrésis (Nord)

Met de bezetting door Duitse troepen werd Le Cateau een belangrijke logistieke en medisch centrum in de buurt van het front. De Duitsers zetten er een militair kerkhof op voor hun soldaten die werden gedood tijdens de verovering van de stad of bezweken aan hun verwondingen in het ziekenhuis van de stad. Voor de begrafenis van de Britse slachtoffers vestigden zij een aparte ruimte op de gemeentelijke begraafplaats.

PRAET, Remigius - 32 jaar

° Denderhoutem, 26.1.1886

† Denderhoutem, 26.1.1918

zoon van Praet Petrus en De Buysscher Marie-Judoca

Wie te ziek was om te werken werd naar huis gestuurd om daar veelal te sterven.

DE MUYTER, Aloys-Josef - 24 jaar

° Denderhoutem, 19 maart 1895

† Denderhoutem, 7 september 1919

zoon van De Muyter Philemondus en De Schrijver Celerina

DE "GEÏNTERNEERDE" SOLDATEN IN NEDERLAND.

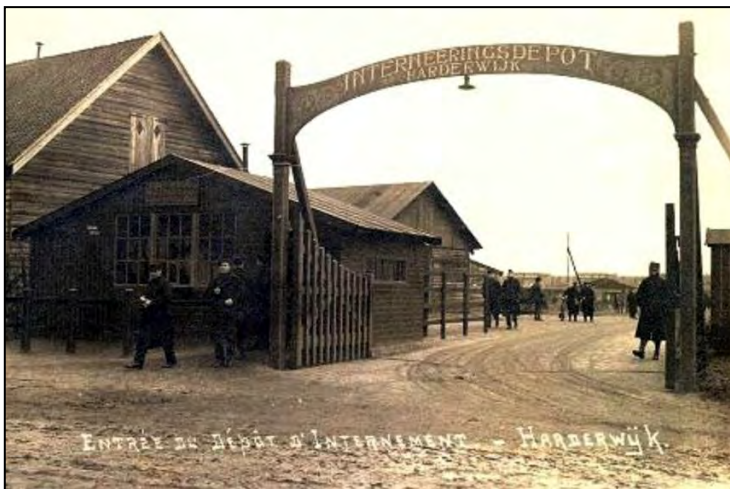
Felix Camiel TRIEST & Alfons TEMMERMAN

Tijdens de Eerste Wereldoorlog vluchtten veel Belgen naar Nederland. Na de val van Antwerpen (10 oktober 1914) mengden zich onder de vluchtende burgers ook bijna 35.000 Belgische militairen. Onder hen Felix Camiel TRIEST en Franciscus Alfons TEMMERMAN

Hoe verlieten de Belgische soldaten hun posities en vluchtten naar Nederland? Over deze vraag bestaat onenigheid, er gaan verschillende versies rond.

Één ervan is dat de Belgische legerleiding en regering het

moeilijk heeft gehad met het verlies van éénderde van zijn troepen. Van de 40.000 soldaten die na de capitulatie van Antwerpen naar Nederland vluchtten, zijn er ongeveer 7.000 alsnog teruggegaan om België te dienen. De overige 33.000 werden door de regering beschouwd als laffe zakken die het niet moesten wagen ooit nog een stap in België te zetten.

Een ander verhaal is dat een deel van de officieren tot de laatste snik door wilden vechten. Een tweede groep officieren gaf aan hun troepen opdracht om naar Nederland te vluchten, terwijl een derde groep zelf vluchtte en zijn onderliggende soldaten in de steek liet. De soldaten hadden de keuze: krijgsgevangen in Duitsland of internering in Nederland. Tot hun ontzetting werden de 'overgelopen' militairen in het neutrale Nederland onmiddellijk ontwapend en tot het einde van de oorlog in interneringskampen ondergebracht. Dit geschiedde in overeenstemming met de internationale afspraken, zoals die waren vastgelegd tijdens de 2de Haagse Conventie van 1907: Als neutrale natie was Nederland verplicht om de militairen van alle oorlogvoerende landen op hun grondgebied te ontwapenen en te internen.

De gevluchte Belgische manschappen belandden zo tot na de wapenstilstand in interneringskampen, de zogeheten "Belgenkampen".

De Belgische militairen werden ondergebracht in loodsen en magazijnen van kazernes. Triest kwam al op 10 oktober 1914 zoals de Harderwijk (N).

kamp verbleven gemiddeld 12.000 tot 15.000 Belgen. Uitwerpselen, afwaswater en andere troep stroomde door open greppels. In die eerste maanden waren de hygiëne en de levensomstandigheden erbarmelijk.

Tussen het werk door waren er appels en eetpauzes.

Om 21u00 uur sloten de barakken: tijd voor nog maar een oncomfortabele nacht.

Medio oktober 1914 waren in Harderwijk al 13.000 Belgen 'gehuisvest'. 5.000 mannen vonden een onderkomen in de kazernegebouwen en de overige 8.000 moesten de eerste maanden in tentenkampen doorbrengen, voordat de barakken gebouwd werden.

Na de bouw van houten slaapcomplexen in Kamp Zeist verzeen ook in Harderwijk 50 barakken. Er was geen verwarming en in elk onderkomen zaten minstens 250 mannen op elkaar gepropt, want in het

Algauw werd vooral het Belgenkamp in Harderwijk uitgebouwd tot een heus dorp met studie- en ontspanningsruimtes, ateliers, sanitaire voorzieningen, kantines, kerkbarakken, een schouwburg, ziekenzalen, restaurants, een voetbalveld, een gymzaal, een wielerpiste en een bibliotheek. In tegenstelling tot Kamp Zeist kreeg het interneringskamp van Harderwijk ook elektriciteit en een riolering.

Om 5u30 uur werden de geïnterneerden gewekt en aangespoord om te werken in de ateliers en de magazijnen, mee te helpen in de keukens en de kantoren, onderhoudsklussen uit te voeren en hun vakkennis in te zetten bij de verdere opbouw van het kamp. Het werk was onbezoldigd en de aanmoedigingen van de kampoversten kenden maar een matig succes.

De geïnterneerden kregen de kans om een vakopleiding te volgen in het kamp, die ze na afloop vrijwillig konden toetsen aan de praktijk.

Vanaf 1917 werden aparte kampen opgericht voor deserteurs. Tevens werden voor getrouwde militairen speciale dorpen gebouwd nabij de kampen, zodat hun gezinnen in hun buurt konden blijven wonen.

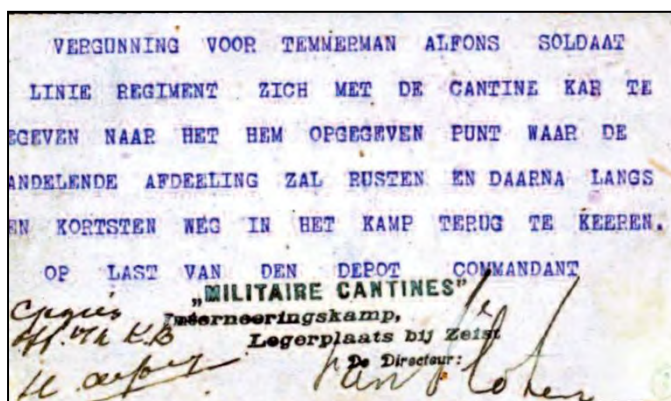

Een groep Belgische militairen in het interneringskamp te Zeist in 1916: met X Alfons Temmerman.

Na verloop van tijd werden steeds meer geïnterneerde militairen te werk gesteld in Nederlandse bedrijven, daar de meeste Nederlandse mannen vanwege de mobilisatie dienst hadden moeten nemen in het leger. In totaal werd 46,2% van de militairen te werk gesteld.

Bij een telling op 1 september 1918 bleken van de 31.256 geïnterneerden een aantal van 11.432 in groepen of depots en 3.012 als enkelingen tewerkgesteld – dit is 46,2% van het totaal. De interneringskampen raakten dus langzamerhand ontvolkt. Er werden daarom een aantal reorganisaties doorgevoerd. Vanaf het midden van 1917 waren er daardoor nog slechts vier kampen in gebruik: Zeist, Harderwijk, Groningen en Bergen (NH).

Hiernaast een pasje afgeleverd aan Alfons Temmerman om "zich met de cantine te begeven naar het hem opgegeven punt waar de wande nde afdeling zal rusten en daarna langs den kortsten weg terug te keren naar het kamp."

In totaal zijn in Nederland 33.105 Belgen (onder wie 406 officieren), geïnterneerd geweest.

Op 11 november 1918 werd de oorlog beëindigd. Het duurde echter tot het tekenen van de wapenstilstandsovereenkomst voordat de Nederlandse regering de onderhandelingen over de repatriëring begon. Pas vanaf december 1918 konden de geïnterneerden terugkeren naar hun vaderland. Alfons TEMMERMAN kwam totaal onaangekondigd aan in Haaltert.

Enkele dagen na de wapenstilstand overleed TRIEST de 20ste november 1918 in het militair hospitaal te Eindhoven (N). Hij werd begraven in Harderwijk (NL - Gelderland) op de algemene begraafplaats waar een gedenksteen staat op het Belgisch ereperk.

BRONNEN

- Archief BISDOM GENT.
- Archief HEEMKUNDIGE KRING HAALTERT.
- BEL-MEMORIAL.org - Site ter nagedachtenis van degenen die hun leven voor hun land gegeven hebben
- DESCAMPS Frans, VAN COILLIE Jan, VANDEWEYER Luc - Ten Oorlog met Schop en Houweel - The Western Front Association vzw - 2009.
- CLAES Ernest - *Uit den Oorlog - Namen 1914 - (1919)*
- CLAES Ernest - *Bei uns in Deutschland - (1919)*
- DE TROYER Roger - *Gesneuvelde soldaten WO I en WO II HAALTERT - Denderhoutem– Haaltert – Heldergerm- Kerksken – Terjoden - Heemkundige KringHaaltert - D/2005/3136/1.*
- Digitale Krantenarchief - D.A.D.D. vzw / Stadsarchief Aalst - <http://aalst.courant.nu/>
- Familiearchief ADAMS - ENGELS - ROELS.
- Familiearchief DE WETTER – Denderhoutem.
- Familiearchief Bea VAN DEN BREMPT - Knokke-Heist
- Familiearchief Marie-Louise VAN NEROM - Denderhoutem
- Familiearchief Katrien YSEBAERT - Zonhoven
- GESCHIEDENIS DER REGIMENTEN -
<http://www.tenboome.webruimtehosting.net/guldenboek/Guldenboekprojecttotaal/legeronderdelen.htm>
- GOELLMANN Karl - POPKIN Jeremy - FRIEDRICHSFELD POW-camp
- HANS Abraham - *De Grootte Oorlog - Uitgeverij Opdebeeck, Antwerpen, 1919*
- HET ABL-HISTORY FORUM - *Het Belgische Leger, zijn geschiedenis, uniformen, uitrusting, bewapening en zoveel meer - <http://www.ablhistoryforum.be/>*
- HUYLEBROEK, Edgard - *Denderhoutem - De Sint-Amandusparochie vroeger en nu - 1985.*
- HUYLEBROEK, Edgard - *Denderhoutem door de eeuwen heen - 2001.*
- KENNISCENTRUM VREDESTAD IEPER - www.inflandersfields.be – DENDOOVEN Dominiek & TROGH Pieter- *Wetenschappelijk medewerkers onderzoek.*
- KONINKLIJK MUSEUM VAN HET LEGER EN DE KRIJGSGESCHIEDENIS
  - Documentatiecentrum – TROUBLEYN Rob – *expert Eerste Wereldoorlog.*
  - DGHR - HRA-E/N/Archieven – *Kw. Koningin Elisabeth – 1140 Brussel - Adj. VAN TILBORG X.*
- OORLOG ALS OPTELSOM VAN DOODEENVOUDIGE MENSEN IN EXTREME OMSTANDIGHEDEN.
<http://wo1dudzele.brugseverenigenen.be/JUWEELTJES/LOUISTIMMERMAN>
- OVER DE DODENREGISTERS
<http://www.inflandersfields.be/nl/kenniscentrum/dodenregister/inleiding>
- TEMMERMAN Frieda - "Mijn verhaal: familie Temmerman - De Vos" - infoblad Heemkundige Kring Haaltert - nr 4 / 2014
- VAN DER GHINST, Dr. I.-J. - *gew. regimentsdokter van het 9de linieregiment - De Gezondheidsdienst tijdens den oorlog.*
- VAN DER VELDE Paul - *LA DÉPORTATION DES CIVILS FLAMANDS EN 1916, CONSIDÉRATIONS MÉDICALES : première série de deux cents cas soignés à l'Hôpital Saint-Pierre / par MM. les docteurs Paul Vandervelde,... et Gaston Cantineau,...*
- VAN OUIRIVE Philip - *WOI: Belgenkampen in Nederland - EOS - 27nov2013.*
- WERELDOORLOG I IN DE Westhoek - <http://www.wo1.be/>

*Luc Pots reconstrueerde het verhaal
van Atom en de Atomse jongens
in "den Grooten Oorlog"
dat werd uitgegeven ter gelegenheid
van*

deze publicatie kwam tot stand dank zij

